

מִכְּאֵן אִמְשָׁאם

כתב העת למורשת יהדות דמשק

גליון מס' 27 | ערב חג הפסח תשע"ח | אפריל 2018

בשנת ה-70 למדינת ישראל, בחרנו להקדיש את הגיליון הנוכחי של

"מִכְּאֵן אִמְשָׁאם"

ליחידת המסתערבים

שצעירים יוצאי קהילת דמשק, מילאו בה תפקיד משמעותי,
תוך מודעות לסיכונים, לריחוק מהמשפחה, מהבית ומהחברים.
אות כבוד הוא למסתערבים ולמחיר הכבוד ששילמו.

עומדים משמאל: ברוך זעפרני, אליהו ריקה, יצחק הוואדיא (סלאמה), יעקב בוקאי (ג'וקה) ניסים סייג.
כורעים: אליהו דנה, משה לאטי, יהושוע קדם (מזרחי) תמונה: יהושוע קדם, באדיבות אתר הפלמ"ח

ארגון יוצאי דמשק בישראל
מאחל לכל קהילת יוצאי דמשק בארץ ובתפוצות
ולכל בית ישראל

חג פסח
כשר ושלם

מִשָּׁמ

גליון מס' 27 | ערב חג הפסח תשע"ח | אפריל 2018

יוצא לאור על ידי ארגון יוצאי דמשק (סוריה) בישראל

מס' עמותה 1-656-006-58 מלכ"ר (Non Profitable Organisation)

רחוב ראש פינה מס' 3 תל-אביב יפו, ת.ד. 59014 מיקוד 6159001

טלפון: 03-6881567, פקס: 03-6880027

אתר אינטרנט: www.misham.org

המערכת: ד"ר נתן חסון (יו"ר), יהושע קלש, מאיר משען, לאה מלמד, אלי רז חארס

עיצוב והפקה: בקי שני

תוכן החומר המובא בגליון זה הוא על אחריותם הבלעדית של הכותבים
לרבות שמירה על זכויות יוצרים שלהם ושל זולתם.

לא למכירה

"לְמַעַן יֵדְעוּ, דוֹר אַחֲרוֹן, בְּנֵים יוֹלְדוּ; יָקוּמוּ, וַיְסַפְּרוּ לְבְנֵיהֶם".
(תהילים, ע"ח ו').

תוכן העניינים

4	דבר המערכת
6	המחלקה הסורית של הפלמ"ח - גמליאל כהן ז"ל
13	מחלקת המסתערבים - מתוך "לאור היום ובמחשך" - ספרו של ירוחם כהן ז"ל
24	המסתערב, הכשרתו ופעילותו - מתוך "פרפר השחר" - ספרו של אליהו ריקה
37	סגן יעקב בוקעי ז"ל - מתוך אתר הפלמ"ח שורת הנופלים
38	המסתערב האחרון בלבנון - יהושע קדם (מזרחי)
50	מתוך יומנו של שלמה קוסטיקה - משה ויינברג
58	המסתערבים הראשונים בתל-אביב יפו - יהושע קלש

דבר המערכת

הכינים והפרעושים. הוא נזקק לסיפור כיסוי יחודי לו וכמובן היה עליו לשלוט היטב בכל פרטי סיפורו המורכב: הכרה טובה של מקום מגוריו, עבודתו, שמות הוריו, אחיו, קרובי משפחתו, בני החמולה הרחבה, שכניו, בית הספר שבו למד, מוריו, החנונים, מקומות המפגש החברתי - מועדונים, בתי קפה, מסגדים, השיח, האימאם והמוכתר. בכסותו כמוסלמי, על המסתערב לשלוט ביסודות האסלאם, להתפלל כהלכה, לדעת פרקי קוראן בעל פה ופרטים רבים נוספים שעשויים להוכיח את אמיתות סיפור הכיסוי שלו. בראש ובראשונה עליו לדבר ערבית בלהג של "מקום מוצאו".

המסתערבים שלנו פעלו תחת הכיסוי של פליט פלסטיני או אזרח סורי, לבנוני או ירדני. בדרך ליעדם, היו שהשתלבו בזרם הפליטים הפלסטיני שברח מהארץ בעת מלחמת העצמאות, אחרים הוצבו ביעד או חדרו אליו בכוחות עצמם. כולם נדרשו להשיג לעצמם תעודות מקוריות, במקום המזויפות שסופקו להם בתחילת דרכם. התעודות המקוריות הושגו לרוב תמורת שוחד והקלו מאד על תחושת הבטחון האישי וחופש התנועה שלהם.

הצעירים הדמשקאים שנענו לקריאת ההסתערבות התגייסו מתוך מניעים ציוניים. היו אלה ימי מלחמת העולם השנייה בעת שנוצר מפגש אינטרסים בין הישוב בארץ לבין השלטון הבריטי, לאחר שצרפת נכבשה על ידי הגרמנים ב-1941 וממשלת וישי הצרפתית הפכה לבת בריתה של גרמניה הנאצית. השילטון הצרפתי בסוריה ובלבנון הזדהה עם ממשלת וישי ולא עם הגנרל דה גול שהנהיג את צרפת החופשית שחברה לבנות הברית.

באותה עת גם המנהיגות הערבית בסוריה, בלבנון ובארץ (המופתי הירושלמי), הזדהה עם גרמניה הנאצית ובעיראק מרד הצבא בראשות הרמטכ"ל, רשיד עלי אל כלאני, נגד הבריטים כדי לחבור לגרמניה. הצבא הגרמני, בהנהגת

מאחר שיוצאי דמשק נטלו חלק משמעותי במערך המסתערבים, מצאנו לנכון להקדיש את גיליון "מכאן ומשאם" הנוכחי, מס' 27, למסתערבים - הצעירים שהתנדבו לתפקיד מהקשים והמסוכנים שאזרח יכול להדרש אליו. חמשת הראשונים שגויסו היו כולם יוצאי קהילת דמשק: **ז'ק סעד ויצחק יפה** נשלחו לדמשק, **שלמה צאלח ושלם מואס** לביירות ו**יוסף קוטיקה** לטריפולי. גם לאחר שהתרחבה יחידת המסתערבים ונוספו אליה כ-30 איש נותרו הדמשקאים כמרכיב הגדול ביותר בקרב היחידה.

המדינה בהתהוותה היתה חסרת כלים מספקים לאסוף מידע מודיעיני על הנעשה בישוב הערבי בארץ ובמדינות ערב. גם היתה חסרת כלים לפגיעה בעומק שטח האויב. לא היו לה אמצעי האזנה לרשתות תקשורת האויב ולא יכולת לשבש אותן. לא היו לה מטוסים לתצפת על שטח האויב ולהפציץ בו יעדים צבאיים ואסטרטגיים. גם צבא לביצוע פריצה לעורף האויב לא היה לה ובמאמצים עילאיים הצליחה להגן על עצמה. מעט מזעיר ממשימות אדירות אלה הוטלו על המסתערבים שנטמעו בסביבה הערבית, ראו, שמעו, דווחו, התריעו ואף חיבלו.

המסתערב חדר לחברה הערבית, בארץ ובארצות ערב, ניטמע בתוך סביבתו ודיווח על הנעשה בה, התריע מפני פעילות עויינת ובעת הצורך אמור היה לבצע פעולות חבלה בעורף האויב. המסתערב חי כערבי ונמצא בסכנת מוות יום יומית. מציאות חיו היתה קשה ביותר, בהיותו בודד בלב שטח האויב, רחוק ממשפחתו, מחבריו וממפקדיו.

המסתערב נדרש להראות ולהתנהג בסביבה שבה ניטמע כאדם מן השורה, להימנע מהתבלטות וממשיכת תשומת לב, להתנהג בעבודה כמתחייב מתפקידו. הוא מילא את המוטל עליו וחי כמו עמיתיו הערבים, לעיתים בתנאים זועזועיים, בבדידות קשה, בשכר עלוב, באוכל דל, בתנאי תברואה קשים ובמקרים מסויימים אף נאלץ לסבול את נגעי

האחרון בלבנון, **שלמה קוסיטיקה**, מתוך יומנו האישי וסיפור של **יהושע קלש** על אחיו **יעקב קלש** וחברו **שמואל (סאמי) ממרוד**, שנשלחו ליפו, נתגלו ורק בנס נחלצו משם.

לרוע המזל ההכשרה הממושכת שנדרשת לשם הסתערבות לא תמיד הושלמה במלואה עקב דחיפות הצרכים. משום כך שישה אנשים מתוך כשתי עשרות שיצאו לפעולה נתפסו והוצאו להורג. כעבור זמן גם מסתערב שביעי נפל בעת מילוי תפקידו. לצערנו לא היה בידינו מידע אמין על נסיבות מעצרו, משפטו, הוצאתו להורג ומקום קבורתו של ששת החללים. גם איננו יודעים מדוע הם עוררו חשד. כמובן, האשמה איננה בהכרח חוסר הכשרה ראוי, כי אדם עלול להיקלע באקראי למצב שאין ממנו מוצא. כך למשל אם יקלע בין אנשים שיכירו אותו, כפי שקרה לשני הבחורים שנכנסו ליפו, או שיכירו את "איזור מוצאו" ויסתרו את אמיתות סיפור הכסוי שלו. כך גם אם המסתערב יתקשה להסביר ולהצדיק את נסיבות המצאותו במקום מסויים או בהחזקת ציוד מחשיד. כיצד יכול חוראני עלוב להסביר מדוע הוא מחזיק במצלמה זעירה? ומדוע בעל חנות סדקית צילם אתר אסטרטגי בניגוד לשילוט? קיימות אין סוף נסיבות שעשויות להחשיד את המסתערב הפעיל.

סביר ש**יעקב בוקעי (ז'וקה)**, שהוצא להורג בירדן, עורר חשד בעצם מראהו. הוא לא התאים לדמות הטיפוסית של הפליט הערבי הפלסטיני. הוא היה ג'ינג'י בעל עור בהיר ועיניים כחולות. כנראה מראהו הוא שעורר חשד ולא טעות שהוא עשה. אם כך, הטעות היתה של אלה שגייסו אותו והוא לא העז לאמר שאיננו מתאים למשימה בגלל מראהו, כי כישוריו היו מצויינים ונכונותו לשרת היתה ללא סייג. הוא לא רצה "להתחמק" למרות מראהו שבלט בשטח.

שאר החללים שנפלו בעת מלוי תפקידם מוזכרים בשמותיהם בסיפורי המסתערבים שלהלן, לא נמנענו מכפילות זו משום שנחרתה עמוק בזכרוננו ובתחושתו של כל מספר כתזכורת שגורל דומה עלול לקרות גם לו אם יתפס.

הגנרל רומל האגדי, התקדם בצפון אפריקה לעבר מצריים. מחשש מהצבת המאיימת על הארץ מצפון ומדרום, החל הישוב היהודי להערך לקראת האפשרות שהארץ תכבש. במקביל, חששו הבריטים מאבדן המזרח התיכון כולו. במצב זה החל שיתוף פעולה בין הישוב היהודי לבין הצבא הבריטי. הפלמ"ח הוקם ב-1941, יהודים יוצאי ארצות ערב גויסו לפעולות מודיעין וחבלה בסוריה ובלבנון, צנחנים יהודים שוגרו לאירופה ובעידוד ראשי הישוב, צעירים יהודים רבים התגייסו לצבא הבריטי. תוכננה חבלה בבתי הזיקוק בטריפולי במטרה לשבש את אספקת הדלק לצבא הגרמני בים התיכון ובמזרח התיכון. המסתערב **יוסף קוסיטיקה**, שהסתובב בטריפולי כרוכל באיזור, הכין שרטוטים של בתי הזיקוק ומאגרי הדלק, תוך סיכון אישי רב, והיה אמור לקבל ולסייע לכ"ג יורדי הסירה שעליהם הוטל ביצוע החבלה. לרוע המזל כ"ג יורדי הסירה נעלמו, גורלם לא נודע עד היום והפעולה לא בוצעה.

לאחר שסר איום הכיבוש הגרמני, עקב תבוסת הצבא הגרמני בצפון אפריקה וכיבוש סוריה ולבנון על ידי הבריטים, הופסק שיתוף הפעולה עם "ההגנה", מדיניות הספר הלבן למניעת עליה ארצה נמשכה ואף היו נסיונות מצידם להפוך מסתערבים לבשר תותחים בשרות אינטרסים בריטיים שעלולים היו לסבך את הישוב בארץ. יחידת המסתערבים פורקה לאחר שהפוטנציאל הגלום בה לא נוצל. החבלות שבוצעו על ידי אנשיה היו פרי יוזמתם. אולם נסיונם ותרומתם של המסתערבים ששרתו ביחידה היוו אבני יסוד בבניית היחידות שהוקמו בעקבותיה.

בגליון זה נביא קטעים מסיפוריהם של **ירוחם כהן**, מפקד יחידת המסתערבים, בספרו "לאור היום ובמחשך", של **גמליאל כהן** (יליד דמשק), מפקד חוליית מסתערבים ובהמשך איש מודיעין רב פעלים. גמליאל מספר גם על המחלקה הסורית של הפלמ"ח שקדמה ליחידת המסתערבים. נשלים את סיפורינו בתאור עלילותיהם של מסתערבים יוצאי דמשק נוספים: **אליהו ריקה** בספרו "פרפר השחר", **יהושע קדם** (מזרחי), בספרו "המסתערב

לכל קהילת בני עדתנו יוצאי דמשק בארץ ובתפוצות,
ולכל בית ישראל

חג פסח כשר ושמח

המחלקה הסורית של הפלמ"ח

מליאל כהן ז"ל

מסד ליחידה הערבית של הפלמ"ח שבאה אחריה ובצדק ניתן לראות בה את ניצניו של המודיעין הצבאי.

המחלקה הסורית הוקמה בעקבות כיבוש צרפת בידי גרמניה ביוני 1940. עם הכיבוש עברו חבלי המנדט הצרפתי של סוריה ולבנון לשליטת ממשלת וישי, והפכו לאיום על בסיסי בריטניה במזרח התיכון. באביב 1940 התקדמו כוחות ה"ציר" (גרמניה ובנות בריתה) במדבר המערבי לעבר מצרים, הגרמנים פלשו ליוגוסלביה וליוון והצבא העיראקי התקיף את הכוחות הבריטיים החונים בעיראק. בארץ ישראל גבר החשש מפני פלישה של כוחות גרמניים וצרפתיים מסוריה ומלבנון לארץ ישראל ולעבר הירדן.

מאחר שאהדתה של האוכלוסייה הערבית הייתה נתונה לגרמניה הנאצית פנו הבריטים למוסדות היישוב היהודי בבקשה לסייע להם בביצוע פעולות חבלה ומודיעין

מליאל כהן ז"ל בצעירותו

בסוריה ובלבנון. פנייה זו הייתה חלק מתכנית כוללת של היחידה למבצעים מיוחדים (Special Operations Executive) להפעלת מחתרות פרו-בריטיות בארצות שמעליהן ריחפה סכנת כיבוש בידי גרמניה ואיטליה. במסגרת שיתוף הפעולה בין ראשי היישוב למפקדה הבריטית גובשה בסוכנות היהודית "התוכנית הסורית", שמטרתה הוגדרה כך בידי מפקד המחלקה דאז, יגאל אלון: 1. להכין חבלות בכבישים, במסילות הברזל, בשדות התעופה, בכלי שיט, בצינור הנפט קירקוק-טריפולי ובבתי הזיקוק שבקצהו המערבי של הצינור וכן להיות מוכנים לפגיעה במטרות ראיות נוספות.

זה היה שיעור מושלם בתורת ההסתערבות. חבורת המתקבלים בכניסה לשוק אל-חמידיה בדמשק געתה בצחוק למראה החוראני העלוב, מרופט הלבוש, שעיקם את

פניו למול מצלמתו של צלם הרחוב הארמני. האיש ביקש להצטלם לצורך הוצאה תעודת זהות, ואילו הצלם וחבריו ביקשו להפיג שעה של שעמום בהתבדחות קלה. הם הורו לו להעוות את פרצופו בהעוויות משונות. בשיאו של השעשוע מסר הצלם לידי האיש את התצלומים, שלא היו אלא תמונותיה של נערה יפה; הוא הניח, שהחוראני התמים אינו מכיר אה מראהו שלו, משום שמעולם לא התבונן במראה. לקול צחוק פרוע התרחק האיש מן המקום, ואז נקרא לשוב ונמסרו לידיו צילומיו שלו. בהביטו בפנים העלובות הקים המסכן שערורייה ותבע בקול להשיב לו את התמונות "המקוריות". רק לאחר שנאבק בצלם ואולץ להביט במראה, שוכנע

שאלה צילומיו שלו. הוא הסתלק משם בבושת פנים.

החוראני האומלל לא היה אלא ירוחם כהן, שבא לדמשק על מנת לסדר לעצמו תעודת זהות סורית. תחפושתו הצליחה מעל למשוער. הקורבן הבא שלו היה מפקדו, יגאל אלון, שבא לאסוף אותו בנקודת מפגש דרומית לדמשק ולא זיהה אותו בהופעתו המרושלת.

ירוחם כהן וחבריו פעלו כמתנדבים בשירות המפקדה הבריטית טרם הפלישה לסוריה וללבנון, והיחידה שהשתייכו אליה נקראה המחלקה הסורית של "ההגנה".

מן הדין שאציין כאן, שלא נמנית עם אנשי המחלקה הסורית, אבל דומני שאין אפשרות שלא להזכירה לפי שהיא מהווה

2. להשיג ידיעות בעלות ערך צבאי ומדיני ולהעבירן לתעודתן,
3. להקים תחנות אלחוט לצורכי קשר פנימי בין אזורי ההפעלה, לשם קשר עם ארץ ישראל ובאם יתגלה הצורך, גם למרחקים גדולים יותר - אל מקום נסיגתה של המפקדה הראשית במזרח התיכון.
4. פעולת תעמולה לטובת בנות הברית בקרב התושבים.

ויוסף קוסטיקה נשלח לעיר הנמל טריפולי שבצפון לבנון. על אנשי דמשק וביירות הוטל להכין דירות מתאימות להקמת תחנות שידור וסליקים להטמנת חומרי נפץ. סעד הקים בית מלאכה קטן למאזני שקילה, מואס וצאלח פתחו חנות לדברי סדקית וקוסטיקה פעל בכיסוי של סוחר במוצרי עור והירבה לשוטט סמוך למחנות הצבא הצרפתי והסנגלי באזור טריפולי.

באביב 1941 הקימו עזרא דנין ויהושע (ג'וש) פלמון, אנשי המחלקה הערבית של הסוכנות, את המחלקה הסורית של "ההגנה".

האנשים גויסו מקרב חברי "ההגנה" ילידי סוריה, ומבני מושבות ותיקות בגליל ששלטו בשפה הערבית ובמנהגי הערבים. ב-12 במאי נשלחו לדמשק חיים לבקוב, שומר שדות מיבנאל, וישראל בן יהודה (יהודיוף), ירושלמי ממוצא בוכארי, שנודע בכינוי "עבדו". על פי עדותו של לבקוב, הם נפגשו בחיפה עם דוד הכהן, איש "ההגנה" שהיה ממנהלי "סולל בונה", ושם נמסר להם בקצרה על אופי משימתם: עליהם לפוצץ מחסני נשק ודלק של כוחות וישי בין ביירות לטריפולי, וכן בית מלון בחלב שהתגוררו בו קצינים גרמנים, או לחלופין, מטוסים גרמניים שחנו בשדה תעופה צבאי סמוך לעיר.

התכנון הוטל על יוחנן רטנר, ראש המפקדה הארצית של "ההגנה". בסיועם של קצינים בריטים, בהם הפרופסור לתולדות יוון, ניקולס המונד, בנו של לארנס המונד, חבר ועדת פיל. הבריטים חששו מפני הצטרפות תורכיה לברית מדינות הציר, שבעקבותיה תבוא פלישה גרמנית דרך הרי הטאורוס לעיראק ולסוריה. לפיכך סומנו מטרות אסטרטגיות כיעדים לחבלה, בהן מנהרות הרכבת בהרי הטאורוס, תחנות כוח, בתי זיקוק ומאגרי דלק, מפעלי תעשייה, גשרים, נמלים ועורקי תחבורה ראשיים.

מגיעים לארצות היעד

בקיץ 1940, מייד לאחר נפילת צרפת לידי הנאצים, נערך בבית און שעל הכרמל קורס לפעולות חבלה בהדרכתם של קצינים בריטים. באימונים הושם

דגש בפיצוץ גשרים, בסתימת מנהרות, בחבלה ברכבות ובמסילות ברזל, בחסימת דרכים באזורים הרריים ובהשגת מידע צבאי. בתום הקורס, עוד בטרם השתלטה צרפת של וישי על סוריה ולבנון, יצאו ראשוני הבוגרים ללבנט. היו אלה ילידי סוריה, בוגרי תנועת "החלוץ" בדמשק, שנסעו כיהודים בעלי נתינות סורית-צרפתית. ראשון יצא כאמל (שלם) מואס. הוא נסע במונית מחיפה, דרך גשר בנות יעקב, לבית הוריו בדמשק. מואס סיפר, כי החליט לחזור לסוריה משום שבארץ ישראל מגייסים יהודים לצבא הבריטי. כעבור שבועות ספורים הצטרפו אליו יעקב (ז'ק) סעד, יצחק יפה, שלמה צאלח ויוסף קוסטיקה.

דגש בפיצוץ גשרים, בסתימת מנהרות, בחבלה ברכבות ובמסילות ברזל, בחסימת דרכים באזורים הרריים ובהשגת מידע צבאי. בתום הקורס, עוד בטרם השתלטה צרפת של וישי על סוריה ולבנון, יצאו ראשוני הבוגרים ללבנט. היו אלה ילידי סוריה, בוגרי תנועת "החלוץ" בדמשק, שנסעו כיהודים בעלי נתינות סורית-צרפתית. ראשון יצא כאמל (שלם) מואס. הוא נסע במונית מחיפה, דרך גשר בנות יעקב, לבית הוריו בדמשק. מואס סיפר, כי החליט לחזור לסוריה משום שבארץ ישראל מגייסים יהודים לצבא הבריטי. כעבור שבועות ספורים הצטרפו אליו יעקב (ז'ק) סעד, יצחק יפה, שלמה צאלח ויוסף קוסטיקה.

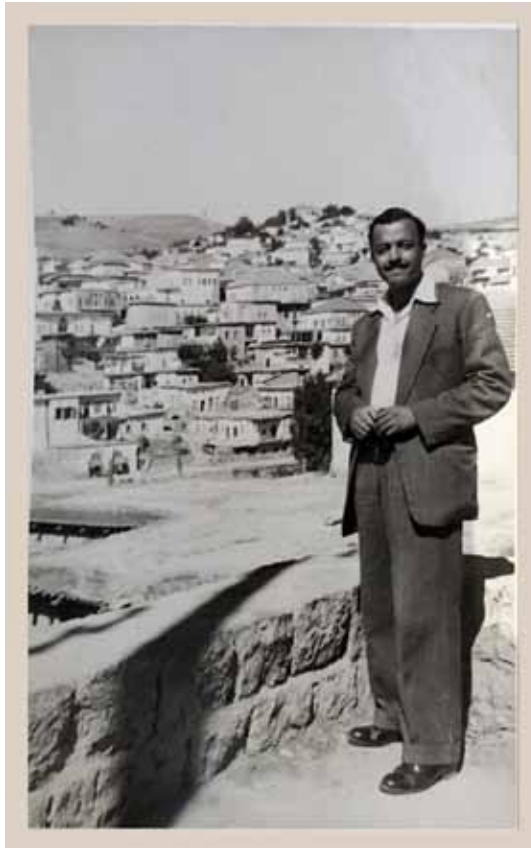
על פי ההנחיות שניתנו להם הקימו ז'ק סעד ויצחק יפה בסיס בדמשק, שלם מואס ושלמה צאלח התמקמו בביירות

בדמשק פנו עבדו ולבקוב לחארת אל-יהוד (שכונת היהודים), שם היו אמורים ליצור קשר עם רב השכונה, כדי שזה יובילם אל חברי קבוצתו של ז'ק סעד. הם הגיעו לבית הכנסת, ובתום תפילת ערבית של מוצאי שבת ניגשו אל הרב ואמרו

תעלומת כ"ד יורדי הסירה

זמן קצר קודם לפלישה הבריטית התבקש יוסף קוסטיקה על ידי ז'ק סעד לסייר באזור בתי הזיקוק שעל חוף ימה של טריפולי, ולהכין דו"ח מפורט על מיקום מיכלי הדלק, מספרם, הכבישים המוליכים אליהם וסידורי השמירה במקום. קוסטיקה יצא לחוף הים לבוש בבגד ים ופתח בסדרת תרגילי ספורט. בינתיים סקר את עמדות הצבא הסנגלי שהיו מפוזרות באזור. מרחק שלושה-ארבעה ק"מ משם נמצאו בתי הזיקוק. קוסטיקה טיפס על עץ בפרדס סמוך וצפה על האתר. בלילה כתב דו"ח וצירף אליו תרשימים.

אחר הסתנן דרומה דרך גבול לבנון וכעבור ימים אחדים הגיע לתל אביב, לפגישה עם יצחק שדה ואהרן לישבסקי. אז שמע לראשונה על הכוונה לשלוח למקום סירה כדי לחבל במאגרי הדלק שהיו חיוניים למאמץ המלחמה הגרמני בלבנט. במהלך הדיונים במפקדה הועלתה הצעה, שקוסטיקה יוביל את הסירה ליעדה. אחר כך דובר על כך שיאותת לה מן הפרדס ולבסוף הוחלט שלא לסכנו; הוטל עליו לחזור לטריפולי ולשמור על עירנות. הסירה, כך נמסר לו, תגיע בתוך ימים אחדים. במוצאי שבת החלה הפגזה של בעלות הברית באזור טריפולי והנמל. יומיים לאחר מכן, ב-18 במאי, יצאו 24 לוחמים (23 יהודים ארץ ישראלים וקצין קישור בריטי) בסירה "ארי הים" מחיפה, בדרכם לטריפולי. כעבור יום אבדו

סיור בהרי הלבנון

עקבותיהם. במשך שבועיים ניהל קוסטיקה חיפושים קדחתניים לאורך החוף הסורי, מביירות עד לדקיה, ושוטט בכפרי דייגים ובתחנות משטרה. כעבור שבועיים נודע לו באקראי שחלקי גופות ופריטי לבוש אזרחיים נפלטו אל החוף באזור בתי הזיקוק. בעיתונות המקומית דווח שהגיעו מאזור כרתים. קוסטיקה, במסווה של איש הצלב האדום, נפגש עם קציני הנפות, ביקר במוסדות הבריאות ובבתי החולים, ותיחקר את הקברנים שלידיהם נמסרו הגופות. נמסר לו, שהגופות היו מרוטשות וכולן, לבד מאחת, ככל הנראה גופתו של הקצין האנגלי שהתלווה ללוחמים, היו נימולות. מן הדברים שהעלה הסיק קוסטיקה, שהסירה עלתה על מוקש, או שמסיבה

לו את הסיסמה: "למרים בחיפה נולד בן". למרבה פליאתם מלמל הרב ברכת "מזל טוב". אחר כך נכנס לביתו ונעל אחריו את הדלת. בדיעבד התברר ששולחיהם של שני המסתערבים לא דאגו למסור לרב את הסיסמה. רק לאחר שוטטות ארוכה ברחובות העיר הצליחו עבדו ולבקוב לאתר את שלם מואס, וזה הובילם לדירת אחותו. בערב נפגשו עם הקבוצה הדמשקאית.

מואס הציג את השניים כפליטים יהודים שנמלטו מעיראק בעקבות מרד רשיד עלי אל-כילאני הפרו-נאצי. מאחר שלא היו להם דרכונים החליטו עבדו ולבקוב, בהמלצת אביו של

מואס, לעבור ולהתגורר בכפר ג'ובר שבפאתי דמשק. בג'ובר הייתה ליהודים חצר הקדש בה הוקם בית כנסת ומתחתיו נמצאה מערה. על פי המסורת, במערה זו מצא אליהו הנביא מקלט בהימלטו מפני רודפיו עובדי האלילים לאחר הטבח על הכרמל. המקום נחשב קדוש בעיני יהודי סוריה והם נהגו לפקוד אותו בבקשות מרפא וכסגולה לפרייון. בימי הקיץ היו משפחות יהודיות מבלות חופשה של ימים אחדים בג'ובר, יושבות בצל עצי המשמש והאגוז וצולות בשר על גדות הנחל, שהתפצל לשבע זרועות בינות לבוסתנים.

ג'ובר היה מקלט בטוח ושקט לשני המסתערבים. הם התערו בסביבה, הירבו לנסוע לדמשק, ישבו בבתי קפה וקשרו קשרי

ידידות עם בני המקום. בהמשך הצטרף אליהם ג'וש פלמון, שמונה למרכז בפועל של המחלקה הסורית. פלמון, אשכנזי רחב כתפיים וחייכני, הופיע כצ'רקסי בשם מוחמד חאג' עומר מריחניה.

הרשת שהתבססה בדמשק העבירה לירושלים ידיעות על המטוסים הגרמניים שחנו בבקעת הלבנון, ועל תנועות הצבא הצרפתי בסוריה. המידע נקלט באמצעות משדר בחיפה, משם הועבר לירושלים ומשם לבריטים. בתחילת יוני הגיע לסוריה יהודה שבח עם משדר שנבנה בשירות הקשר של "ההגנה", אבל בשל בעיות טכניות החל המשדר לפעול רק ביום כניסת הבריטים לדמשק, 21 ביוני 1941.

כלשהי אירע בה פיצוץ. על כל גופה שנפלטה, שבע במספר, כתב דו"ח ומסר אותו למפקדיו. על פי עדותו של קוסטיקה, אמר לו יוסף פיין, כי בשבוע הבא יבואו לאסוף את הגופות בארונות. אחר כך חל שינוי בעמדת המפקדה. לטענתו, הוחלט להשתיק את הפרשה בשל המצב הקשה בחזית, התקדמותו של רומל לעבר אל-עלמין ומרד רשיד עלי אל-כילאני בעיראק. חודשיים לאחר הפלישה הבריטית קיבל הוראה מיגאל אלון לעזוב את טריפולי ולעבור לביירות. מעדות אחרת עולה, שחודש לאחר היעלמות הסירה יצאו גם יוסף פיין, ג'וש סלמון, עבדו ולבקוב ללבנון לחקור מה עלה בגורל אנשי הסירה. הם סיירו לאורך חופי לבנון וסוריה, אך לא מצאו קצה של חוט. פרשת כ"ד יורדי הסירה נותרה תעלומה עד עצם היום הזה.

הקורס להכשרת שליחים

ימים אחדים לאחר הפלישה הבריטית נפגשו דוד הכהן, עבדו ולבקוב בדמשק עם קפטן גודווין, נציג "היחידה למבצעים מיוחדים" בסוריה. גודווין סקר את המצב בחזית ומסר כי למרות כיבוש דמשק הקרבות נמשכים והצרפתים של וישי מגלים התנגדות עיקשת. הוא הטיל על עבדו ועל לבקוב להסתנן דרך קו החזית לחלב, מרחק 400 ק"מ מדמשק, ולחבל בשדה התעופה הצבאי שחננו בו מטוסי קרב גרמניים, וכן לחבל במחסני דלק, במתקני חברת החשמל ובתחנת הרכבת המרכזית של העיר.

השניים, מחופשים לפלאחים, יצאו לדרך וברשותם חומרי חבלה - עשרה ק"ג חומר נפץ, מנגנוני השהיה ונפצים - שהוסתרו בשלושה סלים עמוסי ירקות. מלווים בשני מורי דרך צ'רקסים עקפו את קווי החזית ולאחר ימים אחדים הגיעו לחלב. בלילה לנו בח'אן התורכי, ולמחרת בבוקר יצאו לסייר באזור המטרות שסומנו להם. הם הגיעו לתחנת הרכבת, שם גילו במסלול צדדי רכבת עמוסה ציוד צבאי, ואיתרו את מאגרי הדלק ששימשו את תחנת הכוח של העיר. אל שדה התעופה הלכו במסווה של איכרים, המוליכים שתי עזים למרעה.

למחרת בלילה יצאו לפעולה. את חומרי הנפץ הטמינו בתוך קישואים, מלפפונים ואבטיחים. לבקוב פיזר מטעני חבלה בתחנת הרכבת וליד עמוד טלפון מרכזי. עבדו הניח מטען חומר נפץ בתוך משאית תחמושת, שנכנסה לתוך בסיס שריון.

אחר פנה לעבר שדה התעופה, בבואו להניח את מטען הנפץ התברר לו, לאכזבתו, שהמטוסים שחננו שם לא היו

אמיתיים אלא מטוסי דמה. בקצה המסלול מצא תותח נ"מ אמיתי, ושלשל חומר נפץ לקנהו.

את הדי ההתפוצצויות העזות שמעו השניים כשהסבו בבית קפה שנקבע כמקום מפגש. למחרת הסתננו ברגל דרומה, לאזור שהיה בשליטת הבריטים, ושובו לדמשק ברכבת. הם זכו לשבחים על תושייתם מפיו של קפטן גודווין.

המחלקה הסורית המשיכה לפעול בסוריה ובלבנון גם לאחר הכיבוש הבריטי, ופעילותה אף הורחבה בהתאם לדרישת המפקדה בקהיר. הבריטים לא נטו לסמוך על בעלי בריתם הצרפתים, שרבים מהם נותרו נאמני וישי, וחששו מפעולות חתרנות. היה צורך בהקמת רשת מחתרנית גם לנוכח התקדמותו של רומל בצפון אפריקה לכיוון מצרים והחשש מפני כיבוש סוריה בידי כוחות הציר מצפון, אם יגיע הצבא הגרמני אל הקווקז ותורכיה תצטרף אל מדינות הציר.

ביוני 1941 נפתח ב"יריד המזרח" (גני התערוכה) בתל אביב קורס להכשרת מלחים ולוחמים לפעולות חבלה ומודיעין בהדרכתו הראשית של קפטן המונד, שהיה אהוד על המסתערבים. המועמדים החדשים, רובם בני עדות המזרח, עברו במשך חודשים אחדים אימוני נשק, חבלה ואלחוט, קרב מגע, שחייה וחתירה. לצד אלה למדו את עיקרי דת האסלאם, מנהגים ופולקלור. לאה קוסטיקה, אחותו של יוסף, לימדה אותם את הניב הערבי-סורי.

כדי לתרגל את הידע שרכשו יצאו החניכים לבושים כערבים ליפו, ישבו בבתי הקפה והאזינו לשירת אום-כלת'ום, פריד אל-אטרש ומוחמד עבד אל-והאב ושיחקו קלפים ושש-בש. ג'וש פלמון, שהגיע מסוריה, בנה להם סיפורי כיסוי.

ימים אחדים לפני תום הקורס נעצרו משתתפיו בידי הבולשת הבריטית בתואנה שהם משדרים לאויב. הם הועברו לבית הכלא ביפו ושוחררו כעבור כחודש ימים בהתערבות קציני "היחידה למבצעים מיוחדים". בראשית ספטמבר 1941 הוחדרה קבוצה של 12 מסתערבים לסוריה וללבנון, בהם ירוחם כהן, משה עדקי, שמואל (סם) בן שפרוט, משה (מואיז) אשכנזי, עקיבא פיינשטיין וטוביה אומני. הקבוצה הגיעה ללא תעודות לביירות ואת פניה קיבלו עבדו, קוסטיקה ופלמון. אחרי תקופת התערות קצרה נופו ארבעה מהם והוחזרו ארצה. האחרים שובצו במקומות עבודה שהוכנו בעבורם בערים השונות, כמו מחנה של סוללי כבישים ליד ריאק ובית המלאכה של ז'ק סעד.

נעלים אלה מתוצרת חיפה!

משה עדקי נשלח לשמש שרת במשרדי "סולל בונה" בדמשק. עדקי היה בנו של עושה מזרנים מן העיר צנעא שבתיומן, שערב מלחמת העולם הראשונה החליט ללכת עם משפחתו לירושלים. הוא עצמו נולד בקהיר בדרך לעיר הקודש, ובנערותו התגייס ל"הגנה". בדמשק קיבל את שם הכיסוי תופיק יוסף באדר ואיש מן הפקידים היהודים, לבד מיוסף פיין, לא ידע את זהותו האמיתית. כשדפק על דלתות משרדי "סולל בונה", מספר עדקי בספר זיכרונותיו, אפילו לא הזמינוהו לשבת. "פלאח עלוב כמוני שהכאפיה הצהובה לצווארו ספוגה זיעה מהתרוצצות של קרוב ליממה, ופניו אינם מגולחים. השרוול הקצר על גבי השרוול הארוך היה, כנראה, רעיון גדול: המראה העלוב שלי היה מושלם."

הבדידות, כתב עדקי, הייתה הנוראה מכל. ירוחם כהן סיפר שזמן רב חלף עד שהרגישו עצמם "בבית". "כל אותם חודשים חיינו,

בחברת שכן לבנוני שיעי בסיוור בעיר בעל-בק, יולי 1948

בכפר עריה, כ-10 ק"מ דרומית לביירות, הקימו שלמה קוסיטיקה, סם בן שפרוט ומוניה אדם, מראשוני אנשי הקשר של "ההגנה", תחנת שידור. החבורה שכרה דירה בקומה העליונה של בית בן שתי קומות שבקומתו התחתונה התגוררה אלמנה. האנטנה חוברה לחבל כביסה ולמוט ברזל שעמד במרפסת והמכשיר הופעל פעמיים ביום, בשמונה בבוקר ובשש לפנות ערב. השלושה, שהציגו עצמם "מהנדסי בניין", היו עוזבים את הדירה בבוקר ושבים אליה בערב. במשך היום שוטטו ברחובות העיר, ישבו בבתי קפה ושיחקו שש-בש. כשנתקלו באקראי במכריהם למחלקה העמידו פני זרים. בתוך חודשים אחדים הקימה הקבוצה רשת של ארבע תחנות אלחוט, שהוסתרו בבתי מלאכה או בדירותיהם של חברי החוליה. הם התבקשו לאסוף מידע על כבישים, מסילות ברזל, גשרים, תנועות צבא, מחסני נשק, ביקור סוכנים גרמניים ותעמולה זרה. את המידע אספו תוך ישיבה במסעדות, שיחות עם

מטיילים, שוטטות בבתי קפה ובמועדונים ציבוריים. לעתים יצאו לסוירים מודיעיניים לצורך איתור מטרות צבאיות ואזרחיות.

התכונות הבסיסיות של המסתערבים

בינואר 1942 החליף יגאל אלון את אהרן ליזבסקי כמפקד המחלקה. היחידה הייתה נתונה אז במשבר. סוריה ולבנון נמצאו תחת שלטון בריטי, שהעביר לחסות מנהל צרפתי של נציגי דה-גול, והמסתערבים ישבו באפס מעשה. במסגרת ההכנות לביצועה של "התוכנית הסורית" צורפה המחלקה לפלוגה א' של הפלמ"ח, שהייתה קודם לכן תחת פיקודו של יגאל אלון. אלון סבר שפעילות המסתערבים בלבנט במהלך 1941 הייתה כישלון כתוצאה מחוסר מיומנות והכשרה נאותה. הוא שם לו למטרה להגדיל את היחידה ולגייס אליה לוחמים בעלי כושר ביצוע גבוה. ירוחם כהן נקרא לשוב מלבנון והוטל עליו לאתר ולמיין בדחיפות מועמדים חדשים למחלקה.

כהן סרק את הארץ בחיפוש אחר מועמדים מתאימים. הוא מצא אותם ביחידות הפלמ"ח, בתנועות הנוער, בקיבוצים ובסניפי ההגנה. המיון הקפדני נערך על סמך תכונות

אנשי המחלקה הסורית, במקומות שונים בסוריה ובלבנון ובנצלנו את הזמן להתערבויות בחיי החברה המקומית ולסוירים באזורים בעלי ערך צבאי וכלכלי. בהיותנו במקום הוברר לנו מה רב ההבדל בשפה ובמנהגים בין הערבי הלבנוני והסורי לבין הערבי הארצישראלי. רק פתחנו את פינו ומייד הופנתה לעברנו השאלה: פלסטיני, ח'וזי? (פלסטיני, אחי?) אך לא הדיבור בלבד הסגירנו. זוכר אני שניגשתי יום אחד בעיר טריפולי לצחצח את נעלי. הנחתי רגלי על דוכן הצחצוח ומיד העיר המצחצח: נעלים אלה מתוצרת חיפה!"

בתחילה היה עבדו אחראי לקבוצה, ולאחר מכן החליפו אהרן ליזבסקי (לשם). ליזבסקי הופיע בביירות כתייר או כסוחר, השתכן במלון מקומי ואחת לשבוע נסע ארצה. איש הקשר שלו היה יוסף קוסיטיקה, וחדרו שימש מקום מפגש למסתערבים. מאוחר יותר הגיע לביירות גם אחיו, שלמה קוסיטיקה, איש חולתה, שנשא עמו דרכון פלסטיני על שם נוצרי, אנטון ברכאת. הוא השתכן בדירתו של מואיז, בשכונה נוצרית שקטה. שבוע לאחר בואו הוטל עליו להתייצב בהיפוודרום (מגרש מרצוי סוסים) מחוץ לעיר, וקפטן המונד, שהגיע במכונית צבאית, מסר לו מזוודה שהכילה משדר.

כיצד ניתן להוציא נערה בת עדות המזרח מביתה ליעד בלתי ידוע? החיפוש נתקל בקשיים רבים אך לאחר מאמצים אותרו נערות אחדות, ובסתיו 1942 נפתח בפרדסי הדר-רמתיים קורס שהשתתפו בו גם חניכות. הן למדו קשר, פירוק והרכבת כלי נשק. הקורס הסתיים בסוף ינואר 1943, אבל אז התקררו יחסי ה"שיתוף" עם הבריטים, והנשים לא יצאו לשליחות שיועדו להן.

משימה מיוחדת ואפופת סוד

בתחילת 1943 כבר חלפה סכנת הכיבוש של סוריה וארץ ישראל בידי הגרמנים, מצפון (בעקבות התבוסה בסטלינגרד) ומדרום (לאחר הכישלון באל-עלמין). החיכוכים עם הבריטים גברו על רקע ניסיונותיה החוזרים ונשנים של המפקדה בקהיר לכפות את מרותה על המחלקה הסורית, בעוד יגאל אלון נלחם לשמור על עצמאותה. באותה עת מצאו עצמם ירוחם כהן וחבריו מעורבים בתוכנית בריטית שכמעט עלתה להם בחייהם. הפרשה באה להעיד על מידת הזלזול שבה התייחסו הבריטים לביטחונם של אנשי ההגנה שפעלו בשירותם.

בתחילת פברואר קיבל ירוחם מעבדו הוראה לבחור שלושה אנשים למשימה מיוחדת שטיבה היה אפוף סוד. הוא בחר בשמעון סומך, מאיר לוי ועובדיה טוביה. עוד באותו לילה יצאו הארבעה בלוויית קצין קישור בריטי במכונית לנמל פורט-סעיד שבמצרים. עם הגיעם הוצגו בפני מפקד הצוללת "אוזיריס", שעגנה בנמל, והלה הודיע שצפויה להם תקופת אימונים מייגעת. הוא לא ציין לאיזו משימה יועדו.

למחרת בבוקר החלה הקבוצה להתאמן בשטח הסגור של בסיס הצוללות בנמל פורט-פואד שבמזרחה של תעלת סואץ. האימונים כללו חתירה בסירה כדרך הסווארים הערבים (בעמידה עם הפנים אל החרטום), שחייה בלילה והתגנבות למטרה מוגנת, שהייתה לרוב תא הקברניט של "אוזיריס". לאחר שבועיים של אימונים מפרכים הועברו לאזור ים סוף. הם שוכנו באוהל על חוף הים, לרגלי ג'בל עתקה, דרומית לעיר סואץ.

אופי האימונים הבהיר למסתערבים את מטרת הפעולה. לרשותם הועמדה סירה תמימה למראה שלעמוד השדרה שלה, מתחת לפני המים, הוצמד מוקש ימי במשקל 700 ק"ג. את המוקש הוטל עליהם להדביק לדופן אונייה שעגנה מול החוף, ולהפעיל את מנגנון ההשהייה. הצוללת הייתה אמורה להמתין לשובם בים הפתוח. ירוחם העריך, שהסירה לא תוכל להתרחק מן המקום לפני הפעלת מנגנון הנפץ. "ידעתי כי אין כל סיכוי שמישהו מאתנו יישאר בחיים לאחר ההתפוצצות". הוא ניסה להציע לבריטים שינויים קלים

בסיסיות שעל המסתערב להיות ניהן בהן: כושר סבילות, משמעת עצמית, כושר החלטה, יכולת הסתגלות להרגלי חיים זרים, הכשרה צבאית, חינוך רעיוני והשכלה בסיסית. הנבחרים עברו תקופת אימונים ממושכת, שכללה מלבד אימונים צבאיים, גם לימודי הסתערבות, שימוש באלחוט ודיווח מודיעיני.

המסתערבים החדשים הוחדרו לסוריה וללבנון כשצבאותיו של רומל כבר עמדו בשערי אלכסנדריה.

בהנחייתו של יגאל אלון השקיעו האנשים מאמצים רבים בהשגת תעודות זהות מקוריות. הם פעלו בדמשק, בחומס, בחלב, בביירות, בטריפולי, בריאק (שדה תעופה בלבנון) ותקופה קצרה אף בדיר אל-זור שבצפון-מזרח סוריה, ונקלטו בהצלחה במקומות מגוריהם, מי כסוחר, מי כפועל ומי כבעל מלאכה. הם הקימו רשת אלחוט, שקישרה בין המרכזים בסוריה ובינם לבין המפקדה בארץ, ואף איתרו מטרות לביצוע פעולות חבלה.

גמליאל ועליזה ביום נישואיהם

בשלב זה נתקלו המסתערבים בבעיה בלתי צפויה: הם היו אנשים צעירים, בשנות העשרים לחייהם, וידידיהם הערבים ראו בהם מועמדים ראויים לנישואים. אחדים מהם באו במבוכה כששכן הציע להם את בתו או את אחותו לאישה.

לאחר התלבטות הוחלט ביחידה לנסות ולגייס מסתערבות מקרב חברות הפלמ"ח וההגנה. כאן צצה בעיה נוספת:

לרדת למחתרת. הארבעה מצאו מסתור בקיבוצים. מאוחר יותר נודע להם, כי קצין מטה של הצי המלכותי הבריטי ביקר אצל אנשי הקישור היהודים בניסיון לשכנעם להמשיך במבצע כמתוכנן, אך נתקל בסירוב לאחר שלא ידע למסור

גמליאל כהן, בנמל ביירות מול היאכטה איגריס נוב' 1948

פרטים על מטרת הפעולה. ניסיונות שכנוע נוספים של הבריטים עלו אף הם בתוהו.

זמן קצר לאחר מכן באו אל קצם יחסי השיתוף. הבריטים המשיכו לאמן את אנשי המחלקה הסורית, אבל היחסים העכורים עם הנהלת הסוכנות היהודית כבר נתנו את אותותיהם בפעילות המחלקה. הבריטים התלוננו על עצמאותו היתרה של יגאל אלון, שסירב למלא אחר הוראותיה של המפקדה הצבאית הבריטית, ותבעו את התפטרותו. הם החלו מצרים את צעדי המסתערבים, דרשו שיחזירו להם את תעודות הזהות הסוריות ותבעו את הרשימות השמיות של אנשי המחלקה. רבים מאנשי המחלקה הסורית יצאו לחופשה בארץ, ובתי העסק שלהם בלבנט נסגרו.

מכה אנושה הנחיתה על יחסי השיתוף החרמת הנשק שנמסר להגנה בידי הבריטים והוחזק במשמר העמק. הנשק הועבר למחסני הצבא הבריטי שעל הכרמל, ונלקח משם בפשיטה של פלוגה ג' של הפלמ"ח במאוס 1943. באפריל מונה יגאל אלון לסגן מפקד הפלמ"ח והתפטר מן הפיקוד על המחלקה הסורית, אבל אז כבר תמך בפירוקה. עבדו החליפו. איש הש"י, ראובן זסלני (שילוח), הציע להשאיר בסוריה גרעין קטן, ולהחזיר את האחרים ארצה.

אבל ימיה של המחלקה היו ספורים. בסוף אוגוסט 1943 הוחלט על פירוקה ואחרוני אנשיה חזרו ארצה. חלקם השתלבו במחלקה הערבית של הפלמ"ח. ■

בתוכנית, שיאפשרו למסתערבים להגיע בשלום לצוללת, אבל נתקל בהתנגדות.

בהדרגה ליקטו פרטים על המבצע. הם למדו כי בסיס היציאה המתוכנן הוא נמל ביירות. מכך הסיקו, כי אזור הפעולה יהיה אחד מנמלי תורכיה, שממשלתה הייתה נתונה להשפעה נאצית. הם שיערו שיועדו לחבל באונייה של בעלות הברית כדי להחשיד את גרמניה בביצוע פעולה צבאית במימיה של מדינה נייטרלית, ולא לפי בדרך זו את תורכיה להסתלק מן הנייטרליות שלה. ירוחם הסיק, שאין לבריטים עניין בכך שהוא וחבריו יישארו בחיים: נפילתם בשבי התורכים הייתה עלולה להביא לחשיפתם של מתכנני הפעולה. מועד הביצוע נקבע לסוף חודש מאוס 1943.

ערב המבצע קיבלו המסתערבים אישור מן הבריטים להיפרד

ממשפחותיהם בתל אביב. נאמר להם להתייצב ב"בית האדום" ברחוב הירקון, שם שכן מטה ה-FSS (Field Security Section), למסור שם את נשקם ולהמתין להוראות שיגיעו דרך מפקדיהם.

הארבעה נסעו לתל אביב ברכבת שיצאה מסואץ והובילה חיילים לנופש בנתניה, התייצבו במטה הבריטי והלכו איש לדרכו. ירוחם כהן יצא לדירתו של עבדו. זה הציע לו לשטוח את סיפורו בפני רמטכ"ל ההגנה, יעקב דורי, ששהה בתל אביב. דורי הרגיע את ירוחם ואמר כי אנשי הקשר עם מפקדת בעלות הברית לבטח מתמצאים בפרטי המבצע.

הבריטים תובעים לפטר את אלון

ירוחם, שעדיין היה אכול ספקות, נסע משם לירושלים, להיפרד מיגאל אלון שהחלים בבית חולים מניתוח בכתפו. אלון נחרד למשמע הסיפור והורה לו להיפגש מייד עם ישראל גלילי. למחרת נפגש ירוחם עם אליהו גולומב, ד"ר משה סנה, יעקב דורי וישראל גלילי.

גלילי, שחשש מפרובוקציה בריטית, תבע לערוך בירור. בדיקה העלתה שאנשי הקישור של הנהלת הסוכנות היהודית עם המפקדה הבריטית בקהיר לא קיבלו כל דיווח על המבצע. משהוברר כי הפנייה נעשתה ישירות אל המסתערבים, תוך הפרה בוטה של הסכם ההבנה עם הסוכנות היהודית, הורה להם הפיקוד העליון של ההגנה

מחלקת המסתערבים

מתוך "לאור היום ובמחשך" - ספרו של ירוחם כהן ז"ל

הקשה. ידעתי כי יהיו מסוגלים לפעול ללא קושי במסגרת "המחלקה הסורית", אך הטלתי ספק בסגולותיהם הערביות בארץ ישראל עצמה. הערבי הסורי לא הכיר את היהודי הישראלי הדובר ערבית, לעומתו, הערבי הארצישראלי, עקב מגעו היומיומי עם האוכלוסיה היהודית ובשל גישתו החשדנית לזרים, הבחין בהם על נקל. ה"הסתערבות" חייבה, איפוא, להידמות לערבי בכל: בצורתו, בהופעתו, בשיחתו, בעבודתו ובאורח חייו.

לא ששתי לקבל על עצמי תפקיד קשה ומסובך כזה שהציע יצחק שדה, צעיר הייתי ולא בטחתי בכוחי לבצע את המשימה. לאחר שידידי עודדוני לכך - הבעתי את הסכמתי.

בדיונים שהתנהלו עם כניסתי לתפקיד החדש סוכם כי מחלקת "המסתערבים" תורכב מאנשי "המחלקה הערבית" בפלמ"ח, אשר התאמנה באותה עת ב"חרייבה" שעל הר הכרמל. אליה יצורפו שרידי "המחלקה הסורית", אשר התנדבו לפלמ"ח והיו מוכנים לפעול במישטר של "עבודה ואמונים", ואכן, למרות ייחודה פעלה מחלקת "המסתערבים" ללא כל תנאים מיוחדים, ומאמצי מטה הפלמ"ח לאפשר ליחידה זו תנאי אימונים הולמים יותר לא נשאו פרי בשל קשיים תקציביים. אנשי המחלקה קיימו את עצמם בעבודה חקלאית בקיבוץ במשך חמישה-עשר יום בחודש, שאר הימים הוקדשו לאימונים בלבד, כשהקיבוץ נושא באחזקת האנשים.

לאחר שהתארגנו, הוחלט להגביר את כוחה של היחידה, סרקנו את מחנות הפלמ"ח, סניפי ההגנה, הקיבוצים, תנועות הנוער ובחרנו בקפדנות חברים חדשים. היו אלה בני עדות המזרח - בעלי חזות מזרחית ששפת אמם ערבית, שהתגוררו בשכונות הספר של ערים שאוכלוסייתן מעורבת ומשום כך הכירו היטב את הערבי הארצישראלי. למרבה הצער חסרו המגוייסים החדשים השכלה תיכונית ורמת אינטליגנציה

במאי 1943 הוזמנתי לפגישה עם מפקד הפלמ"ח, יצחק שדה, בקפה 'שטורך' בתל אביב, ברחוב אלנבי, מול בניינו הקודם של הוועד הפועל של ההסתדרות, ידעתי כי יצחק הוא דיין מחמיר והקדמתי לבוא, מצאתיו בחברת דוידקה נמרי, סגן מפקד הפלמ"ח, מרוכז בעיסוק החביב עליו - האכילה. משהתקרבתי לשולחן, קם ממקומו באבירות הטבעית שלו ובלחיצת יד הזמינני להצטרף, ההתרגשות שאחזה בי מרגע שזמנתי לפגישה נעלמה כהרף עין.

יצחק היה אדם בעל גוף מגודל ואתלטי, שהילוכו מסורבל, ידיו חזקות, ראשו קרח, פניו עגולים, לחייו ורודות ועיניו מחייכות, הכרתיו מתקופת שירותי בנוטרות, בשנת 1937. הוא קנה את לבי ואת לב חברי בגישתו הבלתי אמצעית לאנשיו, בקולו השקט, בדיבורו האיטי, בחיוך ובטפיחה על הכתף. בינינו לבין עצמנו קראנו לו "הזקן", עוד לפני שהחל מגדל זקן לאחר 29 ביוני 1946 "השבת השחורה" - עת נדרשו מפקדי 'ההגנה' להסתוות ובפניו כינינו אותו יצחק.

יצחק דיבר קצרות, כדרכו, וסיפר לי כי הוחלט להקים את "המחלקה ערבית" של הפלמ"ח, על פי מיטב הנסיון של "המחלקה הסורית" יעודה: ביצוע תפקידים מיוחדים - בארץ בעתות שלום, בערב מלחמה ובשעת מלחמה. לאור נסיוני ב"מחלקה הסורית", סיכם יצחק, נבחרתי כמפקד המחלקה, במתכונתה החדשה.

"המחלקה הערבית" של הפלמ"ח מנתה עד אז כתיסיר חברים, אשר התאמנו בהדרכתו של יצחק מנקין, שומר ותיק ואסיר 'ההגנה' הבקיא במנהגי הערבים ובהליכותיהם. הכרתי את אנשי המחלקה מפגישותינו בחורשות משמר העמק, בקורס לצלפים ב-1942. הערכתי את מסירותם לתפקידם

זו עקבנו אחרי התקדמות החניכים, למדנו את נשיותיהם הטבעיות והקפדנו לפתחם לאור התפקיד הצפוי. גמרנו אומר להכשיר את החברים לפעולה הן באזורים ערביים והן באזורים שבשליטת המימשל הבריטי. אנשי מחתרת יהודים לא יכלו לנוע חופשית באזורים ערביים וליד מטרות צבאיות של השלטון הבריטי מבלי לעורר חשד, ואילו המידע שסיפקו לנו המודיעים הערביים שפעלו בשירות ארגוני המחתרת היהודיים פחת והלך במהימנותו.

הסודיות - בעיית הבעיות שבעבודתנו - הדאיגתנו לא מעט, אומנם מציאותה של יחידת פלמ"ח במשק לא נעלמה מחברי הקיבוץ כלל וכלל, אך עלינו נגזר להסתיר את ייחודה של היחידה, ובעיקר בשעות היציאה לתפקיד כש"בגדי העבודה" היו בהחלט לא פלמ"חאים. נעזרנו רבות בעובדה שמחנה היחידה שבקצה הקיבוץ גבל בחורשת עצי אלון - בינותיהם היו הבחורים נעלמים בטרם שחר ועושים דרכם ברגל עד תחנת האוטובוס הערבי.

הערכתנו האופטימית כי ניתנה לנו שהות של שנתיים עד שניקרא לפעולה נתבדתה בהקדם. עוד בטרם יושלמו האימונים הבסיסיים נקראנו לקחת חלק בכמה פעולות בסביבה ערבית שלא ניתן לבצען בידי לוחמים בעלי חזות יהודית. מיבצענו הראשון מסוג זה חל בראשית שנת 1944. באותם ימים נערך בקבוצת גבע קורס מכ"ם של ההגנה בפיקודו של עמנואל נשרי. באחד הערבים חש נשרי לאלונים ומסר לי כי אחת מיחידות הקורס שערכה

מסע בהרי הגלבוע, הוקפה ליד הכפר פקועה על ידי תושבי הכפר ונעצרה. החברים, מלבד אחד, הספיקו להטמין את נשקם באדמה ואילו את האחד עצרה המשטרה שהגיעה למקום כשהנשק ברשותו, מיפקדת 'ההגנה' החליטה כי לפחות מבחינה חינוכית יש להחזיר את הנשק שהוטמן באדמה, נתבקשתי, איפוא, לשלוח שניים מאנשי היחידה למקום התקרית כדי להחזיר את הנשק.

לא תליתי תקוות רבות במבצע זה. לדעתי, לא היה כל סיכוי לכך שהנשק עודנו טמון באדמה, לאחר שהערבים לבטח הבחינו בסימני החפירה וגילוהו. אמרתי לנשרי כי בנסיבות אלה אין הצדקה להפעיל את אנשי המחלקה

גבוהה כפי שמחייב התפקיד. לעומת זאת, ניחנו בתכונות האופייניות לערביי המקום. החלטנו, איפוא, להקנות להם השכלה כללית, ולכמה מהם אף יסודית, הערכנו שלימודים מרוכזים ונמרצים אלה והאימון הטוב ישלימו את החסר, הנערים, שבחלקם עדיין לא הגיעו לגיל הגיוס, היו גאים על כי נבחרו לשרת ביחידה שהועדו לה תפקידים חשובים ורבי ערך בעתיד הלא רחוק.

לפני שהחילתי בעבודה המעשית נשלחתי לקורס מפקדי מחלקות של ההגנה וסגני לביא, שהיה גם המדריך הראשי של היחידה, קיבל עליו את האחריות עד לשובי. הקורס, בפיקודו של משה כרמל, התקיים בחלקו הראשון בקיבוץ עין החורש שבעמק חפר, ובחלקו השני בקיבוץ דליה שבהרי אפרים, האימונים שארכו כששה חודשים החזירונו למסגרת משטר צבאי, לאחר שלוש שנות שירות בתנאים "אזרחיים" בסוריה ובלבנון.

משמאל לימין - עקיבא, שאול, משה - אנשי המחלקה הסורית - בירות 1942

עם שובי מהקורס הורחבה הלכה למעשה מסגרת היחידה עם הכללת המגויסים החדשים. היחידה הועברה מקיבוץ הזורע לקיבוץ אלונים שבעמק יזרעאל המערבי, נקבעה תוכנית אימונים התחלתית לתקופה בת שנתיים-שלוש, אשר הקיפה נושאים רבים וכללה את התרגולת הצבאית הרגילה וכן אימוני חבלה, צלפות, קשר, סיירות, אימון גופני, ג'ודו, אימון ימי ושחייה, מחנאות, נהיגה במכונית ואופנוע וטיפול בכלי רכב מסוג זה. כל זאת נוסף על הדרכה ולימודים מיוחדים כגון: השפה הערבית, קריאה וכתובה, הווי ולבוש, דת ומסורת, המציאות הפוליטית ביישוב הערבי ועוד ועוד, המחלקת שמנתה עתה כ-40-50 חבר, מויינה לקבוצות בהתאם לרמתם ותכונותיהם של האנשים, במשך תקופה

שלופים, אך מיד הוברר כי אין הביצוע קל וחלק לאחר שלקול הצעקות הופיעה בחדר האם ועימה ארבעה מילדיה. ה"מסתערבים" ניסו דרך אחרת והחלו מגנים, תוך איומים באקדחים, את התנהגותם הבלתי פטרויטית של ערביי ארץ ישראל המסרבים לסייע במלחמה נגד היהודים ואילו הם, אנשי דמשק, נאלצים להסתכן ולהוביל למענם שיירת נשק מסוריה. לבסוף, אם בהשפעת הנאום ואם בהשפעת האקדחים, נעתר האב לשלוח את בנו עם אנשינו שהמתינו בחוץ להעביר את השיירה למחוז חפצה. בבית נשאר שני ה"מסתערבים" להבטיח שהאב לא ישנה דעתו ויצעיק את השכנים. עם סיום הפעולה ניתן סימן מוסכם וה"מסתערבים" שבילו את זמנם בחברת האב התנצלו וטענו כי עליהם ללכת לסייע בפריקת המטען. הנסיגה עברה בשלום, כשעדרי הקיבוצים הסמוכים פוסעים אחרינו כדי לטשטש את עקבותינו.

ערביי בית שאן והכפרים הסמוכים נתקפו בתדהמה ובחרדה. החשש שמא תתנהל הסתה פרועה נגד היהודים בעת תפילת יום השישי במסגדים נתבדה. ערבים רבים ראו במעשה עונש סביר ומנהיגים ערביים מתונים הרגיעו את הרוחות בעיר. בלילה שלאחר הפעולה הדביקו אנשי הפלמ"ח כרוזים בחוצות בית שאן, בהם הודתה ההגנה בביצוע העונש.

בראשית 1944 החליטה המנהיגות הערבית להשתלט על חיפה, שהיתה עיר מעורבת והיהודים בה מיעוט, אלא שכוחו הכלכלי והחברתי של המיעוט היהודי היה מכריע. גם ראש העירייה היה יהודי. מוסכם היה עד אז על כל תושבי חיפה, וכן על השלטון המנדטורי כי אין עוררין על מעמדו האישי המיוחד של ראש עיריית חיפה דאז, שבתאי לוי, שהיה מקובל על כל העדות בעיר. כשנסתבר למנהיגות הערבית הקיצונית כי אין כל סיכוי להעביר את ראש העירייה מתפקידו בדרכים נהליות, החליטו לנקוט צעדים שיאלצוהו להתפטר. ארגון ערבי קיצוני שיגר אליו מכתב, בו איים לרצחו נפש אם לא יתפטר ממשרתו לאלתר. דוד הכהן, שהיה גם סגן ראש עיריית חיפה, הביע דעתו באוזני שבתאי לוי כי אם ייכנע לאיומים ויאפשר בכך העברת הנהגת העיר לידי ערבים קיצוניים ימית הדבר אסון על היישוב העברי בחיפה. כן הביע חשש מפני תגובת חוגים קיצוניים יהודים נגד שבתאי לוי לכשתיוודע כוונתו להתפטר.

ולהסתכן בגילוי קיומה. ביקשתי לערער על ההחלטה ונסעתי עם נשרי לתל-אביב כדי להסביר את עמדתי. בפגישה עם חבר הפיקוד העליון של 'ההגנה', יוסף אבידר לא נתקבלה עמדתי. אי לכך, עמדתי על דעתי כי אבצע את המשימה בעצמי. בסופו של דבר החלטתי לצרף אלי איש נוסף מהיחידה וחוליה ממדריכי הקורס בפיקודו של אהרונצ'יק ספקטור, איש חולתה. לאחר שחזרנו ושיננו את הדרך על פי מפה. של 1:20.000 יצאנו עם חשיכה, לבושים בגדי פלחים ערבים, ונסענו במכונית מקבוצה גבע עד לקירבת העיר ג'נין. הוריתי לחברי כי בהיתקלות עם ערבים או משטרה אהיה אני הדובר היחיד. נטשנו את המכונית תוך כדי נסיעה ומיד התלכדנו ופתחנו במסע. הלילה היה גשום וקר, הדרך בוצית ודביקה והשמים שחורים, ללא כוכב מנחה בכיוון ההתקדמות. נאלצנו, אפוא, להסתייע בקו הרכס של הגבעות כפי שנחרת בזכרוננו בעת קריאת המפה. לאחר הליכה מייגעת הגענו לקרבת הכפר, ומחשש שנעורר עלינו את חמת הכלבים עשינו את כברת הדרך האחרונה בזחילה. כפי שהערכת העליונה חרס בידנו וחזרנו על עקבותינו בדרך הבוצית. הגענו למקום המיפגש לאחר שהפציע השחר. לשמחתי עיכב הגשם את הפלחים לצאת אל השדות ולא הוטרדנו עד שהגיעה המכונית לאספנו. לא חלף חודש ושוב נקראנו לפעולה. מיפקדת 'ההגנה' גזרה על הענשתו של צעיר ערבי תושב בית שאן בשל מעשי אונס שביצע בשתי צעירות יהודיות שהיו בדרכן לביתן בעמק בית שאן. הובעה סברה כי הריגה תהא עונש חמור מדי שיגורר גאולת דם ולא ישיג את מטרתו, והוצע לפגוע באותו אנס בהתאם לחוק המוסלמי האומר: יד שגנבה - תיקטע.

ההצעה נתקבלה וחוליה ממחלקתנו צורפה ליחידת פלמ"ח שנועדה לבצע את המשימה. אנשי היחידה המבצעת, לבושים כערבים, חדרו בשעות הערב המאוחרות לבית שאן וזיהו את בית אביו של הנאשם. ה"מסתערבים" ניגשו אל הבית ושאלו על אודות בית כלשהו בסביבה, משיחה עם האב הסתבר כי הבן נמצא בקהל הקרואים לחתונה במקום. הוחלט לארוב לו ליד הבית ולחטפו. אך דא עקא, ברגע שהופיע הבן פתח האב את הדלת ויצא לקראתו. שוב הופיעו ה"מסתערבים" וטענו כי מזה שעתיים הם מחפשים את אותו בית, אך לשווא. אנשינו, שדיברו בניב דמשקאי מובהק, רמזו שמדובר בהברחת נשק ותיאבנו של הבן התעורר. אך האב התנגד שילך עם האלמונים, הצביע על כיוון הבית המבוקש ושניהם נכנסו וסגרו את דלת ביתם.

בלית ברירה התפרצו השניים אל תוך הבית באקדחים

"הלקוח" השלישי שלנו, חג' טאהר קראמאן, היה ידוע כסוחר אמיד ושותף בתעשיית הסיגריות המפורסמת 'קראמאן, דיק וסלטי'. אם כי לא נודע כמנהיג חשוב מבחינה מדינית, הרי בשל מעמדו הכלכלי והציבורי ותפקידו כסגן ערבי לראש העיר, נכלל ברשימת "בני הערובה". אף הוא זוהה והופקד עליו עיקוב רצוף.

לאחר שנמצאו בידינו כל הפרטים לגבי כל אחד משלושת המנהיגים הערבים, איתרנו את הנקודות הגיאוגרפיות המתאימות ביותר לפגיעה בהם וכן את דרכי הנסיגה של אנשינו. נבחרו חוליות ההתנקשות, מורכבות מהעוקב בצירוף שני אנשים לסיוע בנסיגה. רק לאחר שכל החוליות תורגלו במשימה, נשלחו למנהיגים הערביים מכתבי איום.

מכתבי האיום השיגו את מטרתם במלואה. משעשע ביותר היה לשמוע מפי דוד הכהן כיצד הגיבו המנהיגים הערביים לאחר קבלת מכתבי האיום. הם הגיעו בבהלה לבית ידידם הותיק דוד הכהן מתחננים להעברת רוע הגזירה. דוד הכהן טען, כמובן, כי לו אין כל קשר עם אנשי ההגנה, אך הוא משוכנע כי הבעיה תמצא פתרונה בדרך פשוטה ביותר, והציע כי המנהיגים הערביים עצמם ידאגו לשלומם ולבטחונם של ראש העיר. תביעת הערבים לסילוקו של ראש העיר נגנזה.

באותם ימים היו אנשי המחלקה באלונים מבחינים בחבריהם היוצאים מהמחנה בטרם שחר, לבושים כערבים והם נעלמים בחורשות האלונים וחוזרים לאחר חשיכה. איש מאנשי היחידה לא שאל למעשי חבריו ומובן מאליו שאיש מהמשתתפים בפעולה לא גילה דבר לחבריו. היתה זו תופעה חיובית ומעודדת באשר הסודיות היתה יסוד פעילותנו. מעודדים מהתוצאות החיוביות של "היציאות" הראשונות, הרחבנו בהדרגה את תוכנית האימונים וכללנו "סיורים עמוקים" יותר אל היישוב הערבי.

האנשים נשלחו לסיורים בערים חיפה, יפן, ירושלים העתיקה, שכם, ג'נין ועוד. תחילה נשלחו לסיור בן יום אחד ולאחר מכן הוסיפו לשהות במקום הסיור בלילה. דבר זה נטע באנשינו בטחון עצמי.

אך למרבה הצער נתקלה המחלקה בקשיים כספיים. ההקצבה החודשית לפעולות-החוץ של המחלקה עמדה תחילה על חמש-עשרה לירות וכללה רכישת ספרי לימוד ועתונות ערבית, דמי נסיעות והוצאות הכרוכות ב"יציאות לשטח". כדי לקרב את בעיות יחידתנו לתודעתם של אנשי המחלקה המדינית של הסוכנות היהודית, הזמנו קבוצת מביני-דבר מביניהם לבקר במחנה היחידה שהועבר זמנית אל מאהל בדואי שהקימונו בלב יער האלונים. אנשי המחלקה

דוד הכהן ביקש להכין צעדים נגדיים. הוא נקב בשמם של שלושה מראשי המנהיגים הפעילים בחיפה והציע להודיע להם כי חייהם יהיו בסכנה אם יבצעו הערבים את איומם בשבתאי לוי. היו אלה רשיד חג' אברהים, מנהיג היישוב הערבי בחיפה ומנאמני המופתי הירושלמי חג' אמין אל-חוסייני, העו"ד חנא עצפור, אף הוא מראשי החוסיינים אשר התפרסם בשל הופעותיו בבתי המשפט כמגינם של אנשי כנופיות וחג' טאהר קראמאן, סגן ראש עיריית חיפה הערבי,

ירוחם כהן - כמסתערב

תעשיין ועשיר מופלג.

נמסר לי מידע בלתי מבוסס על אודות אישים אלה והיה עלי להתחיל באיסופו מבראשית. פגשתי בנער מחלק מיברקים ושאלתי על כתובת הבנק הערבי שרשיד חג' אברהים מנהלו. סרתי לבנק בעיר העתיקה בחיפה ולאחר סיור קל במסדרונותיו זיהיתי את האיש אשר ניהל את המוסד הפיננסי שחלש על כל הפעילות הערבית בחיפה. רשיד חג' אברהים היה גבר בגיל ששים לערך, גבוה וצנום, אפור שיער ומהדר בלבושו ובתרבושו. המתנתי עד צאתו לשעת הפסקת הצהרים והלכתי בעקבותיו עד לביתו ברחוב אל-בורג'. עקבתי אחריו וגיליתי כי בשעה שלוש אחר הצהרים חוזר הוא למשרד ובשעה שש בערב אינו חוזר לביתו אלא סר לפגישות בסניף הוועד הערבי העליון בחיפה. בשעה שמונה בערב היה עושה דרכו בסמטאות העיר העתיקה חזרה לביתו.

למחרת בבוקר, לפני השעה שמונה, המתנתי לו מול ביתו כשעמי אחד מאנשי היחידה. משיצא חג' אברהים הצבעתי עליו והטלתי על המסתערב לעקוב אחר "הלקוח" ולדווח על כל תנועותיו במשך היממה. עתה יצאתי לגלות את עקבותיו של עו"ד חנא עצפור. משנתגלה הוצמד אף אליו עוקב.

המדינית באו בלויית יצחק שדה ויגאל אלון אשר האמינו כי מיפגש זה עשוי לתרום לשיתוף הפעולה בין המסתערבים לבין המחלקה המדינית. אנשי המחלקה הערבית של המחלקה המדינית לא הסתירו את שביעות רצונם מהרמה המקצועית שהושגה, אך לכלל תמיכה מעשית לא הגיעו והמצוקה הכספית הוסיפה להטריד את המחלקה בכל תקופת קיומה עד מלחמת העצמאות.

אילו זכתה יחידת המסתערבים בתמיכה ראויה אין ספק שלקראת מלחמת העצמאות היו אנשי המחלקה מסוגלים לפעול בצורה יעילה ומועילה עוד יותר. אפשר היה, ללא ספק, להגביר את "שתילתם" של אנשי המחלקה בקרב האוכלוסייה הערבית, דבר שהיה מסייע רבות למפקדת ההגנה ערב מלחמת העצמאות ובמלחמה עצמה. לא נותר לנו אלא להישען על התקציב הדל של מטה הפלמ"ח, אשר לא חסך מאמץ כדי לסייע לנו.

ה"שתילות" הראשונות נערכו ביפו, בנמל חיפה, בחברת האשלג בסדום, בבתי הזיקוק בחיפה ובמחנות הצבא באיזור עזה. לפי הנחיות שקיבלו אנשי היחידה, לאחר שהותאמה לכל אחד תעודת זהות וסיפור רקע, הגיעו האנשים למקומות שנקבעו להם והחלו מכים בהם שרשים. הם מצאו מקום מגורים, הסתדרו בעבודה וקשרו קשרי חברה. בימי ה"שתילה" הראשונים עקבנו ברציפות ומקורב אחרי האיש שלנו כדי לסייע בידו בצעדי הראשונים. נקבעו לו מיפגשים במקומות ובמועדים קבועים וכן הוסכם בינינו בדבר אות אזעקה למקרה תקלה.

אחת לשבוע ירדתי ליפו, מתיישב בקפה הערבי הצופה אל הים מגבו של בית הסוהר המרכזי וממתין למיפגש, תוך מציצת נרגילה ושתיית ספלון קפה. בחלל בית הקפה עמד ריח הים ויושביו, רובם סווארים ודייגים, היו רכונים על תיבות השש-בש. אחרים נמנמו ליד שולחנותיהם לאחר ליל שימורים בנמל. בשעה היעודה, לאחר שסבב והציע שירותו לרוב יושבי בית הקפה, הגיע אלי מצחצח נעליים והציע אף לי צחצוח נעליים לעילא ולעילא. לאחר התמקחות על המחיר היה פותח בצחצוח נעליים נלהב. בשעת ההתדיינות על טיב הצחצוח דיווח לי, בזמן הקצר המיועד לצחצוח נעליים, על חבלי קליטתו ובעיותיו.

מאוחר יותר השתרכתי בין סמטאותיה של יפו העתיקה עד שהגעתי לחנותו החשוכה למחצה של פחח. ושוב, תוך עמידה על המקח ובדיקת המוצר, החלפנו משפטים והוראות. לא אחת היה אותו פחח מטיל על שכמו ארגז כלי עבודה ויוצא לרחובות העיר להכריז בקולי קולות על אומנותו. אנשים אלה שהו במקומותיהם שבועות וחודשים עד אשר נדרשו להודיע לשכניהם כי עומדים הם לנסוע ולהיעדר מן המקום כמה שבועות.

אחת לחודש ירדתי לקליה אשר בצפון ים המלח ומשם בסירה אל מפעל האשלג בסדום. איש הקשר שלנו, לוי שפיגלמן, עובד ותיק בים המלח, שנפל ב-1948 בשיירה האחרונה שעלתה מקליה לירושלים, היה האחראי על מחנות העבודה של הפועלים הערבים, רובם מעבר הירדן, מסעודיה ומחורן. הבדואים מדרום-מזרח עבר הירדן ומחצי-האי ערב נדדו חודשים רבים עד שהגיעו לסדום ששמעה כמקום עבודה הגיע עד לב המידבר. תושבי איזור חורן בדרום סוריה, אשר סבלו בשנות ה-30 מכת רעב בעקבות הבצורת שפקדה את אזורים, הציפו את ארץ ישראל בעבודה זולה אשר פגעה קשות לא רק בפועל העברי אלא גם בפועל הערבי. החוראנים הפכו למכת מדינה ונותני העבודה, לרבות יהודים, לא יכלו לעמוד בפני הפיתוי הרב שבהעסקת החוראנים שאף הציפו מקומות עבודה מרכזיים כנמל חיפה, בתי הזיקוק ועוד. אך לאט לאט, כתוצאה ממאבק מאורגן של פועלים יהודים וערבים כאחד הוגבלה עבודתם. כך הגיעו החוראנים למחנה מס' 3 בסדום והיוו בו חלק נכבד. במחנה זה, שיושביו הועסקו בפרוטות ספורות ואשר החיים החברתיים והתנאים הסניטריים בו היו קשים מנשוא, נשתל אחד מיחידת המסתערבים.

בהתאם להודעה מוקדמת ממני היה שפיגלמן מטיל על המסתערב שלנו עבודה במקום נידח, הרחק מעין צופייה. במכוניתו של איש הקשר היינו מבקרים במקומות עבודה לרבות המקום בו עבד, תחת שמש לוהטת, האיש שלנו. היה זה מראה מעורר רחמים. האיש, חבר קיבוץ, היה נתון בתנאי עבודה שכל אדם היה מתמוטט בהם. אך התפקיד עשה את שלו ודומה שניצנצה בעיניו גאווה כאשר הופעתי לפתע באותו ואדי. זכורני כי רציתי לחבקו, אך הוא לא הניח לי לעשות כן הואיל והוא "מלא פישפשים וכינים". הגשתי לו תחילה את תמונת בנו ומכתב מרעייתו. הוא הסתכל בתמונה וקרא במכתב חליפות כשאני תוחב לפיו גושי שוקולדה להשקטת רעבונו. ארשת של עצבות ירדה על פניו ביודעו שמאותו רגע יצטרך להמתין חודש ימים לפחות,

ההגנה ויגאל אלון כנציג הפלמ"ח. היתה זו פגישה קשה בשבילי וכמובן שלא דיווחתי על אודותיה לאנשי היחידה. מצאנו עצמנו מואשמים בקלות-דעת, באשר לדעתם, סיכנו בלא יודעין את בטחונו של היישוב בארץ. הדברים שהוטחו בפנינו הדהימוני אף על פי שהתנכרות המחלקה המדינית אלינו לא נעלמה מעיני.

שאלתי: על מה יצא הקצף? האם לא עשינו זאת לפני כן במיסגדים של דמשק, ביירות וחלב? האם לא נעשה הדבר בידיעת ראשי היישוב? האם גם אז הוקעה קלות-דעתנו? טענתי, שהיחידה הוקמה על ידי מטה הפלמ"ח למטרה מסויימת וכל המתנדבים יודעים היטב למה הועדו. הדגשתי, שבבסיסנו הלכה למעשה הגענו לרמה גבוהה מזו של "המחלקה הסורית" ב-43-1941, וכי מפקדי היחידה לא היו מעזים לשלוח אנשים לתפקידים אלה אילו לא היו משוכנעים שהם מסוגלים לעמוד בהם. הבעתי חשש שאם תוגבלנה שיטות האימונים של היחידה לא יוכלו חברינו למלא תפקידם בשעת מבחן.

סיכם את הפגישה ישראל גלילי אשר תמך בעמדתו של מטה הפלמ"ח. הוא העריך שיחסי ישראל-ערב ילכו ויחמירו וכי צפוי לנו מאבק קשה נגד הערבים והשלטון הבריטי. לדעתו, הנסיון אשר נרכש בסוריה ובלבנון אסור שירד לטמיון.

גלילי סיפר שערך ביקור במחנה היחידה באלונים והתרשם כי אימוני היחידה מתבססים על נסיון המחלקה הסורית ומותאמים לתנאי הארץ. השיחה נסתיימה בתיקו. אומנם שוב זכינו בתמיכתו המלאה של הפיקוד העליון של ההגנה, אך לא הצלחנו לזכות בסיועה החומרי והמוסרי של המחלקה המדינית, שבהתנהגותה ראינו חוסר אמון.

במחצית 1945 נשלחתי שנית, הפעם לשנתיים, אל מעבר לגבול הצפון. בתפקידי החדש ובמיוחד כשנתמניתי, לאחר שובי ארצה בסוף שנת 1946, כקצין מטה לענייני מודיעין במטה הפלמ"ח, קיימתי קשר הדוק עם היחידה, שבשנות היעדרי הוסיפה והתפתחה בהדרגה מפקדים מעולים.

בשנים 1945-6 גברה פעילות היחידה בחדירות לעומק היישוב הערבי וכן במאבק נגד השלטון הבריטי שהתנכל להעפלה, בסיוע לפעולות "רכש" ועוד. אנשי היחידה הצליחו

מנותק לחלוטין מחייו ומעולמו, עד לפגישה הבאה. לאחר מכן הנחנו לו להתבודד על סלע לוחט לכתובת המכתב החדשי למשפחתו. ידענו להעריך את כוח סבילותו ועמידתו של האיש שקיבל על עצמו בידוד מוחלט וכן תנאים כלכליים וסניטאריים מחרדים.

מצבם של אלה. שהוטל עליהם "לשתול" עצמם בנמל חיפה היה קשה מסיבה אחרת, שכן באותה תקופה עבדו בנמל "סבלים" אחרים - אנשי "המחלקה הימית" של הפלמ"ח (פלי"ם) אשר קיימו עצמם בעבודה זו. כן הסתובבו בנמל אלפי יהודים אחרים וחששנו שמא יופתעו אנשינו על ידי טפיחת כתף בצירוף "אהלאן" פלמ"חאי. אנשי היחידה שפעלו בנמל נצטוו להגביל את יחסיהם החברתיים לעובדי הנמל הערבים, תושבי חיפה, ובמידה שיזדמן להם, להצטרף אליהם לתפילת הצהרים של ימי שישי בעיר העתיקה של חיפה. בעת ההיא התבלט בפעילותו האנטי-יהודית השייח' נימר אל-ח'טיב, אחד מראשי המסיתים בחיפה ובצפון הארץ. הוא בחר במיסגד המרכזי בחיפה כבמה לנאומיו הארסיים המתובלים בפסוקי הקוראן. ידענו כי נאומיו מעוררים הד חזק בקרב ההמונים ומשום כך התעניינו בתוכם.

עיקר בוקרו של יום שישי, בהיותם בטלים ממלאכה, הקדישו אנשינו בנמל חיפה למשחקי "שש-בש" ושתיית קפה. בשעות הבוקר המאוחרות נהגתי לתפוס עמדת תצפית בבית הקפה הערבי מול הכניסה הראשית אל אותו מסגד כדי לוודא שאין ביקורת על הנכנסים, והייתי עוקב במבטי אחר אנשינו הנכנסים למסגד, כדרך מוסלמים נאמנים, בהליכה שחוחה, בדחילו ורחימו. אומנם הוספתי לשבת בבית הקפה אגב קריאה בעיתון ערבי עד לסיום התפילה, שנגמשה למעלה משעה ומחצה, אך לבי לא שקט עד שראיתי את אנשינו בין היוצאים. בהתאם להוראות היו מסתובבים שעה ארוכה בעיר העתיקה כדי לוודא שאין עוקבים אחריהם. רק בשעות אחר הצהרים המאוחרות היו חוזרים לקיבוץ אלונים.

חזרנו על מיבצע זה פעמים אחדות. "מתפללים" בעלי נסיון צירפו אליהם "טירונים" ולאט לאט החלו אנשינו להתפלל גם במיסגדים אחרים ברחבי הארץ. וכך אירע שמדי שבוע יכולנו לדווח למפקדה על תוכן נאומיהם של נימר אל-ח'טיב ואחרים, אשר בדרך כלל לא נתפרסמו בעתונות הערבית וכן על תגובות ציבור המתפללים.

העתיקי הדו"חות, שהגיעו עד למחלקה המדינית של הסוכנות, עוררו בה, למרבה פליאתנו, חרדה, משנודע להם כיצד משיגים אנו את הידיעות. נקראנו בדחיפות לביורר במחלקה המדינית. בביורר השתתפו גם ישראל גלילי מטעם מפקדת

לחדור לארגונים ערביים מדיניים וצבאיים למחצה כמו ה'נג'אדה', ה'פתווה' ו'האחים המוסלמים' והשיגו ידיעות מדיניות ובטחוניות חשובות מאזורים ערביים אשר סיירי 'ההגנה' לא יכלו להגיע אליהם.

גם במחנות הצבא הבריטי נערכו סיורים והושג מידע בעל ערך על אודות מטרות צבאיות כמו הרדאר, תחנות משטרה, ריכוזי ציוד צבאי, נשק ותחמושת. כן נערכו סיורים מוקדמים באיזור הנחיתה של ספינות מעפילים לשם אבטחה רחבה יותר של יחידות הפלמ"ח המגינות על אזור הנחיתה. תקופה זו בחיי היחידה היתה רבת מעש וחוויות.

רוח חברית טובה שרתה ביו אנשי היחידה לביו מפקדיה ולערבי ההווי והשירה במחנה היחידה יצאו מוניטין בפלמ"ח. מפקדינו ובראשם יצחק שדה ויגאל אלון, הקדישו תשומת לב לכל חבר ביחידה. רוח חברית זו קבעה לא במעט את רגש הביטחון והאמון ההדדי שאנשים המבצעים תפקידים מסוג זה זקוקים לו ביותר. ההכרה בהיותם קבוצה נבחרת הגבירה את התלהבותם ואת דביקותם במטרה למרות הסכנה הכרוכה בתפקידם. הערצת היחידה על-ידי רבים, היתה אף היא משום פיצוי על תנאי-החיים הקשים.

בשנת 1946 יצאה חוליה בת שלושה מאנשי היחידה לרבת עמון לחזות בטקס הכרתו של האמיר עבדאללה. הזדמנות זו נוצלה לשם התוודעות לארץ ערבית שכנה. החגיגות החלו עוד בעיר העתיקה של ירושלים ובדיקת הגבול על גשר אלנבי עברה ללא תקלות. לא יצאה שעה ארוכה ואנשינו נסחפו בקהל אלפי החוגגים ברחובות רבת עמון. רבים מן הקהל נשאו את נשקם בגלוי והפעילו אותו מדי פעם לשם "פנטזייה".

איש לא ידע את סדרי החגיגות ואפילו השוטרים עצמם לא יכלו לומר היכן ייערך טקס ההכתרה. בסופו של דבר הגיעו אנשינו לנמל התעופה. על במה מקושטת ישבו האמיר עבדאללה ושני בניו טלאל ונאיף לימינו ולשמאלו. כן ישבו על הבמה עוצר עיראק עבד אל-איללה, מפקד הלגיון הערבי גלאב פחה והנציב העליון לארץ ישראל. נערך מיצעד צבאי בו לקחו חלק כאלף חיילים בכובעי פלדה מחודדים, מכוניות משוריניות, תותחי שדה, שתי פלוגות רוכבי גמלים ועוד.

תזמורת צבאית ניגנה שירי לכת.

לאחר מכן נשא האמיר עבדאללה נאום, אך הרעש והיריות גברו על קולו ולא ניתן היה לשמוע את דבריו, אף כי הועברו ברמקולים. לאחר הנאום יצאה שיירת המכונות לכיוון הארמון שניצב על אחת הגבעות החולשות על העיר. המלך עבדאללה, הלבוש מדי צבא, חבש לראשו קולפק צ'רקסי, ואילו עוצר עיראק חבש כובע טרופי בהיר מקושט בנוצות לבנות. החגיגות וה"פנטזייה" גברו בשעות אחר הצהרים והערב והחוגגים נתפזרו רק לאחר חצות.

בעקבות הצלחה זו יצאו חוליות נוספות לסיורים בדרומה של סוריה. הם יצאו בחצות מקיבוץ אייל (דרדרה) ממזרח לימת החולה, כשמלווה אותם מפקד מחלקת הפלמ"ח באייל, דוד אלעזר (דדו) שהיה מעבירם את הגבול עד לכביש בקרבת הכפר עוליקה. עם שחר הגיעו אל הכביש המוליך מגשר בנות יעקב לקוניטרה. בדרכם לקוניטרה נתקלו ביחידות צבא שהתאמנו בשדות ולא חשדו במאום. לרועים שפגשו בדרכם אמרו שפניהם מועדות ליום השוק של קוניטרה. הם לא הסתירו את מוצאם הארצישראלי מאחר שניתן על נקלה להבחין במבטאם הערבי-פלשתינאי. העיר עשתה עליהם רושם של מחנה צבאי גדול, אולם חיש מהר נוכחו לדעת שרוב אזרחיה לבושים מדים מעודפי צבאות צרפת ואמריקה. לא עברה שעה קלה ואנשינו רכשו בגדים דומים ונתערבו בהמון האזרחים. הם הצליחו להתיידד עם סוחר ערבי צעיר, בהתחזותם כמברחי סחורות לארץ ישראל. הסוחר לא הניחם לסור לבית מלון והזמינם ללון בביתו. בין קפה לארוחת הערב ולאחריה שוחחו "פוליטיקה". המארח ובני ביתו לא הסתירו פקפוקיהם בכושרו של הצבא הסורי ואילו אנשינו סיפרו על כוחם של היהודים במלחמתם נגד הבריטים וקיללו את מנהיגיהם הפוליטיים (הערביים, כמובן) הגוררים את העם למלחמה ובה בשעה מוכרים את אדמותיהם ליהודים.

בשנת 1947, בה גברה המתוחות המדינית והבטחונית בין האוכלוסיה הערבית לבין היישוב היהודי בארץ, חלה האטה בעבודת המודיעין הערבי של ההגנה והקשיים בהשגת ידיעות מהימנות על המתרחש בקרב המנהיגות והציבור הערבי גברו והלכו. המודיעים הערבים ששירתו את אנשי המודיעין של ההגנה חששו מפני קשרים מסוכנים. הם החלו לספק מידע כוזב, הן מפני הפחד והן מפני שמצפונם החל נוקפם. ואכן לא אחת נפלו אנשינו בפח וכמה מהם אף שילמו בחייהם. באותה תקופה הוגברה פעילותן של הכנופיות הערביות המזוינות. בראשן של כנופיות אלה

עמדו מנהיגים ערבים קיצוניים מחוגי המופתי הירושלמי, אשר ניצלו את העולם התחתון למטרות מדיניות.

במסגרת פעולות הנגד, אשר ברובן בוצעו על ידי אנשי הפלמ"ח, הוטלו על המסתערבים תפקידי מודיעין וביצוע מרובים. המסתערבים סייעו בגילוי בסיסי כנופיות, בעיקוב אחרי פעילותן ואף בביצוע חבלות באזורים שאנשי הפלמ"ח, בשל סיבות מובנות, לא יכלו לפעול בהם. אך לא פחות חשוב היה המידע הנוסף שהביאו המסתערבים בדבר הפעילות המדינית והמורל של האוכלוסייה הערבית, ערב ההתמודדות.

בנובמבר 1947, ביוזענו כי עומדים אנו לפני מלחמה של ממש, ננקטו צעדים מדיניים ל"שתילת" אנשי היחידה בארצות השכנות. אך לאחר "שתילת" שני אנשים נתקלו מפקדי היחידה בקשיים כספיים חמורים ולמרות התערבות מפקד

כי עליהם להעביר בדחיפות מידע חשוב, נאלצו לחדור דרך הקווים כשהם מסכנים את עצמם פעמיים: הן בחציית הקווים הערביים והן בהתקרבתם אל קו הגבול היהודי. בחששם יותר, ובצדק, מפני העמדות שלנו מאשר מפני העמדות הערביות. שעות ארוכות היה עלינו להמתין בשטח ההפקר כדי להעביר את אנשינו דרך העמדות שלנו. באמתחתם היו ידיעות חשובות לאין ערוך על אודות ביצורי האויב, ריכוזי נשק, מפקדות, היערכות כוחות והלכי הרוח בקרב האוכלוסייה הערבית. זאת מלבד פעולות חבלה וחיסול מסיתים, פעולות שעוררו חרדה והפתיעו את המפקדים הערבים ואת הציבור כולו הן מחמת הדיוק בבחירת המטרות והן מחמת שלימות הביצוע. פעולות אלה של אנשינו והמסתורין שאפפו אותן גרמו לכך שלפעמים ערך ההמון משפטי לינץ' בערבים חפים מפשע. עד כדי כך גדול היה הפחד מפני המסתערבים.

שתי פעולות מוצלחות אשר ביצעו המסתערבים בחיפה זינעו את המורל של האוכלוסייה הערבית ערב כיבושה של העיר בידי כוחות ההגנה.

בימים ההם הוחלט לפגוע בנימר אל-ח'טיב. אנשינו תיכננו תחילה לבצע בימים 12-13.2.48 התנקשות בחייו בחיפה התחתית ולסגת בסיוע אש מעמדות ההגנה אל מקום מבטחים. אולם בשל השמירה האישית הכבדה על האיש נבצר מהם למלא את המשימה, אלא כפעולת התאבדות. ההתנקשות בוצעה ב-19.2.48 כאשר חזר אל-ח'טיב מדמשק, אליה נסע לבקש עזרה בלוחמים ובנשק. בשובו מדמשק זוהה על-ידי מסתערבים שארבו לו ליד קרית מוצקין. הם פתחו ברדיפה אחרי מכוניתו, כשלמכוניתם מצטרפת מכונית נוספת ובה חוליית הביצוע. משניתן האות המטירו הרודפים אש תופת על המכונית ונוסעיה. כל נוסעי המכונית נפגעו ונימר אל-ח'טיב נפצע קשה בארבעה כדורים ולא חזר עוד לפעילות מדינית.

באותו פרק זמן בוצעה אחת מפעולות החבלה המוצלחות ביותר בחיפה תחתית, פיצוץ המוסך הערבי 'אבו-שאם'.

ממקורות מהימנים הגיעה בימים ההם הידיעה כי במוסך פלוני ברחוב עיראק, מכינים הערבים מכונית-תופת, מושווית כמכונית של הצלב האדום, כדי להחדירה להדר הכרמל שעה שהרחובות הומים מאדם. מיד הוזעקה חוליית מסתערבים שחדרה לעיר התחתית של חיפה כדי לגלות

הודעת "ההגנה" על הפיצוץ במוסך 'אבו-שאם'

הפלמ"ח אצל המחלקה המדינית של הסוכנות, נאלצנו להחזיר את האנשים שכבר נשתלו בארצות השכנות. מפקדי היחידה נאלצו, אפוא, מסיבות תקציביות, לפעול בשיטה הרת הסכנות של החדרת האנשים דרך פרצות באיזור המבדיל בין היישוב היהודי ליישוב הערבי. במקרים רבים, כאשר לא היו בידי אנשינו כל אמצעי קשר וכשחשו

את המוסך בו הכינו את מכונת התופת. אנשינו יצאו לסיור באיזור המוסכים הערבים והגיעו למוסך 'אבו-שאם'. בחצר הפנימית של המוסך, בין שאר מכונות, ניצב האמבולנס - משאית צבאית רגילה שנצבעה בצבעי הצלב האדום הבינלאומי. לא נותר עוד ספק בלבם לאחר שזיהו את מפקד הכנופיות הערביות בחיפה נכנם למשרד המוסך. עם קבלת דו"ח הסיור של המסתערבים הוחלט לפעול במהירות. לאחר עבודות הכנה, שנמשכו כל הלילה, ירדו שני אנשי החוליה בשתי מכונות דרך המחסומים אל לב העיר הערבית. המכונת הראשונה היתה עמוסה 300 קילוגרם חומר נפץ מרסק. המכונת השניה הועדה לנסיגה. לשם הבטחת הנסיגה, הוצבו במקומות שונים ליד קו הגבול יחידות אבטחה למקרה של תקלה.

מכונת חומר הנפץ הוחנתה בחצר המוסך ממש ליד מכונת האמבולנס. המכונת השניה המתינה בחוץ. אחד מעובדי המוסך ביקש מהאיש שלנו להחנות את מכונתו במקום אחר. הוא התניע את מכונתו והחנה אותה לצידו השני של האמבולנס. לפתע יצאו ממשרד המוסך שלושה צעירים לבושי הדר ופקדו עליו להרחיק מיד את המכונת. הוא הבטיח למלא את בקשתם מיד לאחר שיסיים את המשא-ומתן על מחיר התיקונים. הם אמרו לו לחזור עם מכונתו כעבור מחצית השעה שכן מנהל המוסך איננו. אחד מהם אף אמר: "הרי אינך מוכר לנו ומנין לנו שאין במכונתך חומר נפץ?!" האיש שלנו העמיד פני נפגע והודיע כי הוא הולך לבקש לו מוסך אחר. כששמעו זאת אנשי המוסך נחה דעתם. הצעירים לבושי הדר חזרו למשרד. שניות אלה הספיקו לאיש שלנו להפעיל את שני מנגנוני ההפעלה. באמתלה שהוא רוצה לשתות מים התחמק מהמוסך, עלה על המכונת של חברו ושניהם רחקו מהמקום. לאחר שהתרחקו כ-200 מטר נשמעה התפוצצות שהחרידה את כל הסביבה. אינסטינקטיבית נעצרה התנועה והרחובות התרוקנו מאדם, דבר שסייע בידי אנשינו להגביר את המהירות ולהתרחק מהמקום. לשמע ההתפוצצות חשה מכונת צבאית בריטית אל המוסך וכאשר השגיו נהגה במכונתנו חסם את דרכה. אירעה התנגשות קלה בין שתי המכונות. החיילים קפצו מהמכונת והקיפו את אנשינו. אך אלה לא איבדו את עשתונותיהם והביעו פליאה רבה על התנהגותם המוזרה של החיילים. חיפוש שנערך במכונת לא העלה דבר ואנשינו שוחררו. הם המשיכו בדרכם מזרחה והגיעו בסופו של דבר למשק יגור.

מהדיווחים לאחר מעשה התברר שמכוח הנפץ של המוקש שבמכונתנו הופעל גם חומר הנפץ שהוטמן במכונת

התופת, ועוצמת ההתפוצצות הכפולה גרמה להרס כפול ומכופל. כתוצאה מההתפוצצות נהרגו במוסך כשלושים איש וכשבעים נפצעו. המוסך נהרס כליל ובניינים סמוכים לו נפגעו. במשך תקופה ארוכה ידעו הערבים לספר שחומר הנפץ הוטמן במכונתו של ערבי חבר מועצת עיריית חיפה כאשר שהה בבניין העירייה. והלה הוא שהסיע את המכונת למוסך.

אחד המסתערבים שנשתלו בזמנו בנמל חיפה כפועל, חזר לחיפה ב-16 באפריל 1948 ערב כיבושה בידי כוחות ההגנה במלחמת העצמאות. הוא סר למלון שהתגורר בו בשעתו, לבש בגדי עבודה ויצא לרחוב. יריות הדהדו בעיר והתנועה ברחובות היתה מועטה ביותר. למחרת נתקבל לעבודה במוסך אבו-עאדל והחל לעבוד שם. ב-18 באפריל, שהיה יום א', סובב בעיר ובשווקים, והתרשם מהתרברבותם הצבאית של הלוחמים הערבים ומחששותיהם של ערביי העיר מפני התקפה יהודית. ב-20 באפריל, כשחזר מן העבודה, מצא את מלונו ריק. לאחר שנודע כי הצבא הבריטי עומד לפנות את תחנת הרכבת המזרחית שבעיר, גברו החששות מפני התקפה יהודית ותושבים ערבים החלו מפנים את חיפה. ב-21 באפריל שעה שהמסתערב שלנו חזר מעבודתו, בעברו במרכז המסחרי החדש, נפתחה עליו אש מעמדות היהודים, כובעו נקרע מפגיעת כדור והוא נאלץ להתקדם בזחילה עד שהגיע למחסה. אחר כך נאסף על-ידי ערבים שחששו כי נפגע.

ב-22 באפריל בשעה 01.00 אחר חצות החלה הפגזת העיר התחתית שרעדה ממש מחמת ההפגזה. לאחר ליל שימורים החליט האיש שלנו לצאת לעבודה, אולם בדרך ניתכה עליו אש חזקה. מפי האנשים ברחוב שמע שהיהודים כבר כבשו את כיכר אל-חמרה וכי הדרכים, ברובן, סגורות. הוא החליט לחזור למלון ששב והתמלא אנשים מפה לפה. נפוצו שמועות שהלגיון הערבי תקף את היהודים מן ההר והוא קוצר בהם מלמעלה. הרוחות נתעודדו. אחר-כך בא מישהו והכחיש ידיעות אלה והרוחות שבו ונעכרו.

בינתיים החלה בריחה מתחנת הרכבת המזרחית לעכו. האיש שלנו נאסף על ידי מכונת צבאית בריטית ונלקח לנמל חיפה. המחזה שניגלה לעיניו שם היה עגום ומחריד. אלפי אנשים המתינו על הרציף הריק מכלי שיט. צעקות ובכיות הגדילו את המהומה. האיש שלנו החליט לחזור למלון. בבואו לשם הגיע גם אחרון הנסוגים משכונת חליסה שבמזרח העיר וסיפר על מוראות הקרב. לשאלה מה עם הלגיון הערבי, פרץ האיש בקללות נמרצות.

ביום שישי 23 באפריל, יצא האיש לשוטט ברחובות העיר שהיו שוממים ביותר. בדרכו פגש במורה הנהגות שלו

עם פרוץ הקרבות בתש"ח נשלחו אנשינו לחדירות לעומק רב. הפעם במגמה להשיג ידיעות על הכוננות הצבאית של מדינות ערב. המסתערבים הצליחו להתערב באוכלוסיה המקומית ופעלו בצידו השני של המיתחם לנצחוננו על צבאות ערב.

בכל הפעולות האלה נפלו מעבר לקווי האויב ששה מבחירי "המסתערבים", הלא הם:

- סגן גדעון בארי, בן 24**
- סגן דוד שמש, בן 23**
- סגן נסים עטייה, בן 23**
- סגן יעקב בוקאעי, בן 22**
- סגן דוד מזרחי, בן 25**
- סגן עזרא חורין (עפגין), בן 23.**

שהציע לו להילוות אליו בדרכו לביירות שבלבנון. הנהג הזהירו שהאוכלוסיה הערבית כולה בורחת וכי כוחות ההגנה מתקדמים מכיכר אל-חמרה לעבר מרכז העיר התחתית. ליד כיכר פייצל שליד תחנת הרכבת המזרחית, ראה האיש שלנו את כוחות 'ההגנה' משתלטים על האיזור ותופסים עמדות. ביניהם ראה את אחד המפקדים שהכירו וידע את דבר שליחותו. מפקד זה קרא אליו בערבית ודרש ממנו להתקרב בידיים מורמות. בעוד החיפוש הפורמאלי נערך בכליו הספיק לדווח בקצרה על המתרחש וביקש כי לאחר החיפוש, יגרשוהו ויעזבוהו לנפשו למען ימשיך בתפקידו. משחזר העירה, הופנה על ידי צעירים ערביים למרכז הגיוס לקבל נשק ולצאת לעמדות. במרכז הגיוס ניתנה לו חרב ובלכתו ברחוב נעצר בידי לוחמי ההגנה והועבר לריכוז שבויים. לאחר שעות אחדות, זוהה על ידי אנשינו והובל לחקירה וכך שוחרר וחזר ליחידתו. היה זה חברנו חבוקק כהן אשר מצא את מותו ב-1951 בערבה, ליד חצבה, בעת מילוי תפקידו.

אחד מאנשינו חדר באותה תקופה ליפו כנהג מונית. בעת בדיקת מחסומים קרה מקרה מוזר. מכונית שהגיעה מיפו אל המחסום שליד מקוה ישראל והוחזרה על-ידי שומרי המחסום, עוררה עליה חשד ושומרי המחסום גייסו את האיש שלנו לרדיפה אחרי המכונית ברחובות יפו. לאחר מכן סרה כל החבורה לבית הוועדה הלאומית, מרכז הפעילות המדינית והצבאית הערבית ביפו. שם עורר עליו האיש שלנו את חשדו של נהג מונית ערבי, אשר השגיח כי משהו אינו כשורה במספר מוניתו. מיד הוצב שוטר לשמור על האיש. הוא הצליח להסיח את דעתו של השוטר לרגע ונמלט מן המקום. את המחסום הצליח לעבור לפני שהכירוהו השומרים כמי ששיתף פעולה עמם במבצע הרדיפה.

לאחר כיבושן של חיפה ויפו באביב 1948 וחיסולם של כמה כיסים ערביים בלב היישוב היהודי, החל להסתמן, בפעם הראשונה בתולדות המאבק בין היהודים והערבים בארץ ישראל, קו חזית ברור בין היישוב היהודי לבין האוכלוסיה הערבית. היה בכך יתרון גדול לגבינו, שכן מפקדת ההגנה יכולה היתה להעביר כוחות מחזית לחזית ללא הפרעה. אולם מבחינת פעולת המודיעין גרם הדבר קשיים לא מבוטלים והיה הכרח לארגן את שיטת הפעולה מחדש. עצם יצירת גבול ברור, הניתן לפיקוח מתמיד על ידי שני הצדדים, שיבש במידה רבה את עבודתם של המודיעים הערבים שפעלו בשירות ההגנה. פעולתם פסקה כמעט לחלוטין ומעט המידע שסיפקו לא היה מהימן ולפעמים היה כוזב ביודעין.

עד עתה ניתן לספר רק על עלילות שניים מהשישה, הלא הם:

סגן דויד מזרחי וסגן עזרא חורין (עפגין), שחצו ב-22.5.48 את קווי האוייב המצרי ליד גבר-עם כדי להשיג ידיעות על אודות הצבא המצרי הפולש. הם עמדו לשהות מעבר לקווי האוייב כשבוע ימים.

על תפיסתם של דויד מזרחי ועזרא חורין נודע לראשונה משידורי רדיו קאהיר. לאחר מכן נודע מפי העיתונות המצרית כי ימים אחדים לאחר חצייתם את הקווים נתפסו על ידי ערביי המקום והוסגרו לידי השלטונות המצריים. נודע כי נתייסרו תקופה ממושכת בחקירות ובעינויים. מזרחי וחורין הואשמו בהרעלת בארות. הם הכחישו האשמה זו בכל תוקף אך אולצו בלחץ עינויים לחתום על הודאה בכתב. משפטם נערך בעזה בבית דין צבאי וכעדי התביעה הופיעו שלושה חיילים מצריים שהעידו כי תפסו את מזרחי וחורין בשעה שהיו מטילים רעל לתוך באר. החיילים המצריים לא יכלו להשיב על שאלת אב בית הדין היכן הרעל וטענו כי השניים השליכו את הרעל לפני תפיסתם.

תצלום ההודאה בכתב שנסחטה מאנשינו בלחץ ובעינויים. תרגומה: בתאריך 22.5.48

אני עזרא חורין
אין ביציר תל-אביב (צטלמוניתי) יד-ידי המפקד
מלבי, שנתן לי מתיחה מאגרי חיידיקי טיפוס
ודינצטרייה, אפילו אותה אל באר המים כדי
ליינץ וימות רכבא המצרי.
אל החטם עזרא חורין.

משפטם של מזרחי וחורין נמשך כשעה וחצי ולאחר התייעצות בת עשר דקות השמיע אב בית הדין את גזר הדין: מוות בירייה. השניים קיבלו את פסק דינם בשקט ובאומץ.

מעדויות שניגבו מפי עדי ראיה נסתבר כי השניים הוצאו להורג בפומבי ב-22.8.48 בשעת הצהריים, באחד מפרברי עזה בנוכחות קהל אזרחים גדול. כיתת חיילים מצריים בת

שנים-עשר איש כיוונה את נשקה אל מזרחי וחורין שעמדו שלווים מול הורגיהם בעיניים פקוחות. המוות היה מייד וזהם נקברו בו במקום.

שנה לאחר מכן בהיותי נציג ישראל בוועדת שביתת הנשק המעורבת הישראלית-מצרית, פניתי לראש המשלחת המצרית, סגן אלוף מחמוד ריאד, וביקשתי לאפשר לנו לקבל לידינו את גוויתיהם של דויד מזרחי ועזרא חורין, אך הלה השתמש כמה וכמה פעמים ממתן תשובה ברורה וטען כי הדבר כרוך בקשיים, שכן המקרה אירע בתקופת הקרבות ואין אפשרות לזהות את מקום קבורתם.

סגן דויד מזרחי, יליד ירושלים ותושב רחובות, היה מוותיקי המחלקה. כשנתקבל ליחידה בשנת 1943 חששו מפקדי היחידה שמא השכלתו הנמוכה תהיה בעוכריו. אולם דויד מזרחי שקד בתקופת האימונים על לימודיו ובמשך השנים נעשה אחד מטובי אנשינו. היה נשוי ואב לבת.

סגן עזרא חורין, יליד הארץ וחבר קיבוץ אפיקים, נבחר ליחידה בשנת 1945 כאשר שירת בפלוגה ח' של הפלמ"ח בקרית ענבים. למרות היותו בחור סגור ומכונס בעצמו, אהבוהו חבריו בשל גישתו הרצינית ודביקותו בתפקיד. הוא נהג לבקש את חבריו להציק לו ולענותו כדי שיורגל לעמוד בעינויים אם יפול בידי האוייב.

לשישה אלה -
ששרתו את מולדתם במידת הגבורה
הנעלה ביותר. גבורת המבודדים
והמנותקים המתנכרים לעמם
בהתמכרם לו;
לשישה אלה -
שעלו לגרדום גאים ועלומי שם ואין
יודע מקום קבורתם, וגזרת הסודיות
לא התירה הזכרת שמותיהם עד צאת
הספר הזה;
לשישה אלה -
לא הוקמה עוד יד במדינת ישראל
היודעת להוקיר זכר קורבנותיה.
יהי, איפוא ספר זה מקדש מעט לזכרם.

המסתערב, הכשרתו ופעילותו

מתוך "פרפר השחר" - ספרו של אליהו ריקה

מ"הכשרה" רגילה ל"הכשרה מגוייסת"

זמן קצר לאחר האיחוד בין הקבוצה הסורית-דמשקאית באפיקים לבין קבוצת הנוער הארץ ישראלי מתל-יוסף, התגייסנו לפלמ"ח. עם גיוסנו, עבדנו שבועיים והתאמנו שבועיים. מפקדנו הראשון היה אלעד פלד - לימים אלוף

בצה"ל. יצאנו לסדרות של אימונים ולמסעות ארוכים. דגש מיוחד הושם על מעבר מכשולים ואימון גופני, כולל קפ"פ (קרוב פנים אל פנים). האימונים היו אינטנסיביים ובימים שנועדו לעבודה התאמנו בלילות. תשומת לב מיוחדת הוקדשה להליכה, להליכה מהירה מאוד, קרובה לריצה. שרר משטר נוקשה של משמעת. למרות חומרת המשמעת

המחלקה הערבית של הפלמ"ח

יום אחד בשעת אחר צהרים, חזרתי מעבודתי ברפת אל מקום מגורינו. גמרתי את העבודה מוקדם מהרגיל כיוון שעשיתי אותה ב"קבלנות". משך כשעתיים, עסקתי בסילוק ערימות ענקיות של זבל שהצטבר ברפתות משך זמן רב. את חוויותי עם הפרות

תיארתי בכתב-יד בשם "פרה מספרת". מסרתי את כתב היד לחבר משק מומחה לעברית ולספרות ומאז איני יודע מה עלה בגורלו משום שנאלצתי לצאת בדחיפות את קיבוץ אפיקים לאחר שסיימתי את עבודתי ה"קבלנית".

בחברת נוער יוצאי סוריה ולבנון בקיבוץ שפיים

עם סיום עבודתי, מחשבה אחת קיננה בראשי:

להצטייד בבגדים נקיים ולמהר אל המקלחת. אלא שעם הגיעי למקום מגורינו, אחד מחבריי הבחין בי ורץ לקראתי: "גש מיד למפקד מחפשים אותך!". לא זיק לו למפקד זה, לחלוק עימי את הסירחון שנודף ממני - ששתי בליבי. ניגשתי לחדר המפקד ונעמדתי דום לכבודו. "אתה מועבר מהמחלקה ועליך לצאת מיד לדרך!" - אמר לי המפקד ישר ולעניין. לא ירדתי לסוף דעתו. "המבין אני מדברך שלא אהיה יותר עם חבריי באפיקים?" "בדיוק כך" עונה המפקד ומוסיף: "אתה ושלושה מחבריי עוברים למחלקה הערבית!". "אבל אני רוצה להישאר כאן! איני רוצה לעזוב את ההכשרה שלי!".

"אין מה לעשות! זוהי פקודה! ההוראה להעברתכם באה ממטה הפלמ"ח! עליך להזדרז. חבריך מחכים לך לצאת לדרך!". "ספר לי קצת על המחלקה הזאת!"; "ספרו לך במקום!" - הייתה התשובה.

היא היתה מקובלת על כולנו בתקופתו של אלעד פלד, שאותו אהדנו בגלל אישיותו ודמותו החיוביים. לא כך היה עם מחליפו. עונשים הוטלו על יחידים ועל המחלקה כולה. יחיד שאיחר בשנייה להתייצב למסדר גרם לכך שכולנו ניקרא למסדר לילה פעם, פעמיים ויותר. ספק עבירה גרמה ל"עבריי" להיענש ללא פרופורציה עם חומרת העבירה. הוא נשלח מאפיקים לקבוצת כינרת או למקום אחר בהליכה הלך וחזר על חשבון זמנו הפנוי. אישית מעולם לא נענשתי בעונשים השמורים ליחידים ולא גרמתי שהמחלקה תיענש בגללי, אך דעתי הייתה ונשארה שלילית על מי שהטיל אותם. לא הטרטורים הפכו אותנו, בנים ובנות, לפלמחניקים מחושלים. משמעת עצמית חזקה והכרה עמוקה בייעודנו החלוצי וההגנתי לחיזוק היישוב היהודי בארץ ולהקמת מדינה משלנו, הם שאיפשרו לנו להשלים עם הקשיים ולא להירתע מטרטורים.

שהיה בסביבה, אישר את דברם. פרט למדריך הצבאי, איש ממפקדי המחלקה לא היה במקום.

החשכה יורדת בתוככי המעבר מיום ללילה, בצבצו פעם אחר פעם צלליות אדם מפלסות להן מעבר בין השיחים ופונות אל הצריף המוארך, אל אחד מחדריו. רגע אחרי זה, הן יצאו מהיכן שנכנסו לאחר ששינו את חזותם. החליפה ה"פרנג'ית" (אירופאית) והחולצה הלבנה פינו מקום לחולצה חאקי ולמכנסים קצרים. העניבה שחנקה את הצוואר נעלמה אי שם בחדר, והנעליים המבריקות שיחררו את הרגליים לסנדלים פתוחים. לאחר ששבו להרגיש עצמם בני אדם מן השורה, נטמעו בין חבריהם האחרים והצטרפו להמולה. אנו החדשים הסתדרנו איכשהו במקומות לינה מאולתרים כי איש לא הכין לנו מצעים. כל מה שנראה סביבנו נעדר "לוקסוס" אבל נדף ממנו ריח של שמחת חיים; שמחת נעורים חסרת דאגה, חרף הסכנה שתלווה אותם יום יום. בנוסף, יש שעועית טעימה. לאחר שפתרנו את בעיית הלינה, הלכנו בשבילים מפותלים בינות עצים ושיחים לחדר האוכל של הקיבוץ לאכול ארוחת ערב. הארוחה לא הייתה רעה. הייתה שם שעועית בצבע כהה טעימה מאוד. אכלתי שתי צלחות דליקטוס.

מהמידע שצברתי התברר לי שאנו, הארבעה מאפיקים, ביחד עם השלושה שהגיעו לפנינו, ועם עוד שניים ותיקים יותר - דמשקאים כמונו, היוונו את הקבוצה ההומוגנית הגדולה ביותר בתוך המחלקה הערבית, סך הכל תשעה בחורים יוצאי דמשק.

בתחום אחר התברר לי דבר נוסף: אנו חדלים לעבוד! בין ספק יום ספק לילה החלפתי עולם אחד בעולם אחר. המשותף לשניהם הוא המסגרת - הפלמ"ח, ומקום מושבם - הקיבוץ. אולם, בניגוד להכשרה מגויסת, המחלקה הערבית אינה מהווה יחידה אורגנית אחת. ההצדקה לקיומה הוא פועל יוצא מן הדרישות ממנה: אספקת שירותים שונים בתכלית מאלה שמספקות מחלקות אחרות של הפלמ"ח. שדה הפעולה שלה הוא היישוב הערבי בארץ. מטרותיה: איסוף מידע והעברתו על הנעשה בישוב הערבי. כמו כן נדרשו סיוורים ומעקב אחר אישים ערבים בולטים, השתתפות במבצעים ייחודיים ועזרה לאנשי פלמ"ח אחרים במבצעים. החומר האנושי ממנו הורכבה המחלקה, מוצאו מעדות המזרח וזאת בגין שתי דרישות התחלתיות

סרתי למקלחת. באפיקים היה לנו תמיד מים חמים. בשפיים קרה שהם בגדו בנו - התחלנו בחמים וסיימנו בקרים. בעזרת סבון יעיל ומים חמים שזרמו בשפע, הסרתי מעלי את הזבל אבל לא את הריח. לא היה אכפת לי הדבר. באיזה שהוא מקום אהבתי את הריח. מתחת למים נזכרתי בשני האנשים שבאו לאפיקים וראיינו אותי ואת כל חבריי האחרים ממוצא סורי ושאלו אותי כל מיני שאלות בנוגע לידיעתי את השפה הערבית. אבל זה היה מזמן. נראה שיש קשר בין המפגש עם השניים והעברתנו, אנו הארבעה, למחלקה הערבית של הפלמ"ח.

עם סיום המקלחת, אספתי את חפציי המעטים, נפרדתי מהחברים שהיו בסביבה, ויחד עם שלושת עמיתיי הוסענו בטנדר שנשלח אלינו לקיבוץ קיסריה - מקום משכנה של המחלקה הערבית של הפלמ"ח.

הגענו לקיסריה בטרם שקעה השמש. מחלקת הפלמ"ח שוכנת רחוק ממרכז המשק. המחנה הוא תערובת של צריפים ואוהלים. על אדמתו שוררת המולה. צריף אחד ארוך יותר מאחיו מציג עצמו כמרכז החיים של האוכלוסיה המקומית. פטיפון עתיק יומין עמד מאחורי המנגינה הערבית הרעשנית שהדהדה באוויר. הוא היה מונח על כיסא שיציבותו עוררה ספק. שני נערים מירושלים התמקמו על שיפוע קרקע משני צדדיו של משחק "שש-בש" ונעצו עיניהם בקוביות תוך שהם צועקים בשפת המשחק את המספרים שעלו בקוביות. עברית וערבית נטמעו זו בזו ומילאו את החלל. מספר "אינטלקטואלים" אלתרו לעצמם פינה "שקטה" ונעצו מבטם בעיתון בשפה הערבית. זוג אחר של שחקני "שש-בש" משך את תשומת ליבי. יחפי רגליים, לבושים מכנסים קצרים בצבע חאקי דהוי ומכוסים בגופיות בעלות גוון לבן מפוקפק, השניים השתרעו על קרקע מגובנת והרעישו בהתלהבות כל אימת שהשליכו את הקוביות. השניים היו: אלי דנא וז'וקה באאעי (יעקב בוקעי). השקיף בעניין על המשחק יהושע מזרחי. מלבד ז'וקה בעל הגוון הבהיר ושערותיו הג'ינג'יות, לא נבדלו האחרים מהנוף הכללי. איש לא נראה מסקנדינביה. אין מקום לטעות: נמצאנו במחנה של המחלקה הערבית הידועה גם כ"מחלקת השחורים". אלי, יהושע וז'וקה, הם דמשקאים כמונו, אותם ארבעה שבאו מאפיקים. השלושה הקדימו אותנו ביום אחד. הם השתייכו לקבוצת הכשרה, לא מגויסת, של יוצאי סוריה מקיבוץ אשדות יעקב. משראו אותנו, אנשי אפיקים, הפסיקו את משחקם ושחררו את ה"שש-בש" למועמדים אחרים שהמתינו לתורם. נראה שהתאקלמו מהר במקום. לא היה להם הרבה לספר לנו. לדבריהם האימונים יתחילו למחרת היום. מנשה, המדריך שייאמן אותנו במקצועות צבאיים,

בין לא לעבוד בכלל לבין לעבוד הייתי בוחר לעבוד. למחרת בואנו לקיסריה התחלנו באימונים. התאמנו בקיבוץ קיסריה, בקיבוץ נען, ובקיבוץ גבעת השלושה. המחלקה הערבית נדדה לקיבוצים אלה. האימונים היו מגוונים. בחלקם היו אימונים שגרתיים הנהוגים במחלקות רגילות של הפלמ"ח אבל לא בהיקף ולא במגוון האימונים שידעתי בהכשרה המגויסת שלנו בקיבוץ אפיקים. רחוק מזה. האימונים באפיקים נועדו לעשות מאיתנו לוחמים במסגרת יחידות רבות משתתפים כפופות למפקד. לעומת זאת איש המחלקה הערבית נועד לפעול רחוק ממפקדו במסגרת מחתריתת מגוונת, בלתי צפויה. עקב זאת הדגש במחלקה הושם על היעדים הספציפיים שכל איש אמור להתמחות בהם. למדנו להכיר ולהשתמש בשורה ארוכה של אקדחים פולנים, אמריקאים, איטלקים, גרמנים, ועוד. למדנו להפעיל תת-מקלעים מסוגים שונים. התאמנו במגוון רחב של רובים. למדנו הרבה על חומרי נפץ וחבלה ועל התקנת מוקשים. התאמנו בשימוש בסכין, בטכניקות של מעבר מכשולים, ולמדנו גם טופוגרפיה. תחום נוסף ומיוחד למסתערבים, כלל שימוש בדיו סתרים, צילום, שימוש והפעלה של מכשירי קשר מן הסוג שישמש אותנו באחד הימים, אלתור מקומות מסתור וכיוצא באלה דברים בלתי שגרתיים. בנוסף, למדנו נהיגה של משאיות בבתי ספר פרטיים, ומדי פעם קיבלנו הרצאות בנושאים כמו "עיקוב", "טכניקות לתיאור בני אדם" ועוד. תחום לימודים ייחודי למחלקה הערבית הוקדש להכשרת "המסתערב".

זכות קיומו של "מסתערב" מותנית ביכולתו להתחזות כערבי בין ערבים, לערבי מוסלמי ממוצא פלסטיני. בהנחה שהוא עונה על שני תנאי יסוד שהם חזות חיצונית נאותה וידיעת השפה הערבית, עליו לרכוש ידע בנושאים הנוגעים ל"איסלאם" כדת. ה"הסתערבות" היא ההיטמעות בקרב החברה הערבית, במיוחד המוסלמית.

הצלחה או כישלון בנקודה זו, מהווים תנאי מוקדם, בסיסי, להצלחה או לאי הצלחה שלמענה נשלח המסתערב לשטח. לעיתים קרובות, "שטח" פירושו מסגד. מסתערבים נשלחו למסגדים למטרות שונות: להקשיב לדרשה של מטיף לאומני כלשהו, לברר אם קיימת תסיסה בין המתפללים כזאת שיכולה להידרדר וללבוש אופי תוקפני נגד היישוב היהודי. במקרים כגון אלה, ייתקל אף המסתערב החכם

מן המועמדים להתקבל אליה: ידע של השפה הערבית וחזות חיצונית "מזרחית". מכאן שחברי המחלקה לוקטו ורוכזו מכל מיני מקומות בלי שהיוו יחידה אורגנית אחת כמו ההכשרה המגויסת. בנוסף, חברי המחלקה לא היו מונחים על ידי הרעיון היסודי של הקמת יישוב, רעיון שעמד בבסיס האידיאולוגיה של הכשרה מגויסת. לסיכום, המחלקה הערבית היתה אוסף של יחידים. אך חרף זאת, היה בין יחידים אלה הרבה מן המשותף. מרביתם באו ממשקים קיבוציים, שהתחנכו בהם, או שהשתייכו לאחת ההכשרות הקיימות, כמוני למשל. יתר על כן, החברים לא היו זרים זה לזה. איש לא מצא עצמו בודד. כל אחד פגש לפחות באדם אחר שהכירו בארץ מוצאם המשותף. באפיקים השתייכנו ל"חברה". כאן, בקיסריה, אנו שייכים ל"מחלקה". בהבדל היסודי שבין שני המונחים "חברה ומחלקה", על מאפייניהם השונים, נעוץ ההבדל בין הכשרה מגויסת ומחלקה - דוגמת מחלקת ה"שחורים" של הפלמ"ח. בקיסריה, זמננו לא התחלק בין עבודה ואימונים. חדלנו כליל לעבוד. גמרתי עם הזבל, הרפת, העבודה בלילות. אולם לא שיערתי בנפשי שהמחלקה הערבית תחנוך בשבילי את היום שלאחריו לא אשוב עוד לעבודה גופנית. אמת ששמחתי להשתחרר

מראה משקף חיים במחלקה הערבית של הפלמ"ח

מהחובה לעבוד אבל לא להפסיק לעבוד לצמיתות. נכון, הרבה טרחתי ברפתות, בסילוק זבלים, במאפיות, בשמירה בלילות, ברעיית פרות בעלטת הליל, ועל פי רוב בעבודות שגזלו ממני חלקי יום וחלקי לילה ולא יזיק לי אם אקח קצת חופש מעבודות אלה. יחד עם זאת, אילו ניתנה לי הבחירה

נחשב לשווה לו. מפקד המחלקה, שמריה גוטמן, נתן יד לתופעה זו וגם הנציחה. מי שזומן לפגישה על ידי סמעאן, מובטחת לו משימה בשטח. הוא לא היה יוצא לדרך בטרם קיבל מסמעאן הדרכה מפורטת במישור המקצועי ערבי. את מפקד המחלקה, שמריה גוטמן, הכרנו, אנחנו יוצאי אפיקים, זמן קצר לאחר שהגענו לקיסריה. לא היינו מודעים לעובדה שהוא יושב בפסגת הסולם ההיררכי. שמריה, צנוע, לא מתנשא, מעולם לא הוציא הגה מפיו שישתמע ממנו כי סמעאן כפוף לו. עד מהרה התחבב עלינו ורכב את אמוננו. הוא נהנה מיוקרה רבה וממעמד נכבד בקרב האנשים ה"חשובים" בצמרת "ההגנה". בתוקף תפקידו קיים מגעים הדוקים עם מקבלי החלטות והשכיל להפיק תועלת ממגעים אלה לטובת המחלקה ולתועלת הכללית.

"המחלקה הערבית" מקריבה מבניה

היינו בקיסריה כאשר נתקבלה החלטת האומות המאוחדות על חלוקת "פלסטין" למדינה יהודית ולמדינה ערבית. היה זה ביום עשרים ותשעה בנובמבר 1947. למחרת קראתי בעיתונות הערבית המקומית על איומו של "פאוזי אל-קאווקי" נגד היהודים. פאוזי אל-קאווקי, מהעיר טריפולי שבלבנון, היה מנהיג כנופיות במאורעות 1936, נלחם אז עם כוחותיו נגד היישוב היהודי ושלטונות המנדט ב"פלסטין". כותרת ענק בצבע אדום קישטה את עמודו הראשון של אחד העיתונים. מנהיג הכנופיות ששב לתחיה, הכריז בפומבי כי בתוך חמישה עשר יום הוא יופיע רוכב על סוסו בתל-אביב, וישקה אותו גוזז בקיוסק בשדרות רוטשילד. הדברים נשמעים היום כבדיחה. אולם, במבט לאחור, לא כך היה מצב היישוב היהודי. הוא היה חמור מאוד. ההידרדרות במצב החלה מיד לאחר החלטת האומות המאוחדות והידרדרות זו בה. ככל שהמאבק בינינו לבין הערבים לבש יותר ויותר אופי של מלחמה, גברו הסכנות שריחפו מעל חברי המחלקה. משימה פשוטה לכאורה שבעבר לא הייתה כרוכה בסכנה מיוחדת הפכה בן יום לשאלת חיים ומוות למסתערב. יותר מאי פעם בעבר גורלו של מסתערב היה נתון בידו. ואף על פי כן האנשים יצאו לפעילות בלא היסוס. המסתערב משוכנע היה כי הצלחתו במשימה שהוטלה עליו פירושה הצלת היישוב, הצלת המדינה. ולמען מטרה נעלה זו אין חוסכים במאמצים. ומאמצים פירושים לא אחת קורבנות. מחיר כבד שילמה המחלקה בזירת מאבקה. המחיר יכול היה להיות כבד עוד יותר אילו שמואל ממרוד, "סאמי" בכינויו, היה מתווסף לרשימת הקורבנות. שמואל, בחור דמשקאי, הצליח לצאת בשלום לאחר שראה את המוות לנגד עיניו.

ביותר בקשיים גדולים למלא את משימתו אם אין הוא יודע להתפלל במסגד כמו כל מוסלמי מאמין. למען הקנות לאנשי המחלקה הכלים הנחוצים למילוי תפקידם, יש להכשיר אותם להופיע כערבים לכל דבר בקרב החברה הערבית או, במילים אחרות, יש לצייד אותם בכלים ההתחלתיים שבלעדיהם לא יוכלו לתפקד בזירת הפעולה.

חיים במחלקה הערבית של הפלמ"ח

כאן נכנס לתמונה "סמעאן", הוא "שמעון סומך". סמעאן לימד אותנו פרקים ופסוקי קוראן ולימד אותנו להתפלל כמו מוסלמי, להתמצא מעט בהיסטוריה של האיסלאם ובקיצור, הוא הקנה לנו ידע כללי בסיסי שכל מוסלמי מן השורה אמור להכיר - מסורת, מנהגים, חגים וכיוצא באלה דברים. בנוסף לחלק הדתי, הקנה לנו סמעאן מושג מה על מבנה החברה הערבית הפלסטינית, על מרכיבי הכוחות ובעלי השפעה בתוכה, העיתונות, המפלגות והפוליטיקה. להשלמת התמונה, למדנו לדקלם מילות שירה, כזו השגורה בפי ערבי רגיל ושמרכיבה הפונדמנטלי נסב סביב נושאים שבגבורה. מדי פעם קיבלנו הרצאות בנושאים ספציפיים יותר על ידי מרצים מזדמנים, כמו למשל, הרצאות על מצרים. כשהתעורר צורך להעמיק ידע בנושא מסוים, ההכשרה והידע בנידון ניתנו בנפרד למי שנזקק לו. סמעאן היה הדמות המרכזית במחלקה מיום הקמתה. בלעדיו המחלקה לא יכלה לתפקד. סמעאן היה אדם נעים הליכות, ביישן, מדבר בקול שקט ושומר סוד. הוא נהנה מיוקרה רבה. אף כי לא היה מפקד המחלקה, הוא

שמעתי מפי אפרים אפרים (לימים אפרים אליעזר). ז'וקה ואפרים הושלתו בתוך מחנה "שבויים" - מסתננים ערבים שנתפשו בניסיון לחדור לשטח מדינת ישראל. מקובל היה להחזיר "שבויים" אלה לרשות השלטונות הירדנים. ההעברה נעשתה במעבר "מנדלבוים" - מעבר שמחבר את ירושלים העברית עם אחותה הירדנית. ז'וקה ואפרים חצו גם הם מעבר זה עם קבוצה של "שבויים". הם חצו את המעבר כל אחד בגפו כי רשמית לא הכירו אחד את השני. אפרים חצה את הגבול ללא תקלה. ואילו לז'וקה לא שיחק המזל.

הוא צעד את צעדיו האחרונים לקראת העינויים, ההשפלה והמוות. איש לא יודע בוודאות מה אירע לו ומה גרם לכך שהירדנים יחשדו בו עד כדי השלכתו לכלא והוצאתו להורג. ישנן כל מיני גירסאות בנושא אבל גירסה היא גירסה ולא סביר להתבסס עליה. דעתי האישית היא שאת ז'וקה לא היה צריך לגייס למחלקה הערבית בגלל גוון עורו הבהיר ושערו הג'ינג'י. יחד עם זאת אין צל של ספק שהוא לא הוכן כראוי לקראת משימתו ותפרו לו סיפור כיסוי לוקה בחסרונות גדולים. בזאת אני בטוח.

ז'וקה היה אדם אמיץ מאוד ובעל יכולת חשיבה. אין לי ספק שהיה מודע לחסרונות הופעתו הפיזית. חבל שלא היה אמיץ דיו לטעון בפני מפקדי המחלקה שאינו מתאים לשרת בה. כך עשו למעשה שלושת חברי שנשלחו יחד איתי למחלקה הערבית. משה לאטי היה אחד מהם. הוא היה בהיר שיער ולא נרתע מלאמר למפקדים שאינו מתאים לשרת במחלקה. בפועל עבר לשרת במסגרות אחרות ועשה חיל בצבא.

היינו יחד בחברת הנוער בקיבוץ שפיים. לימים נפרדו דרכינו. הוא התנדב למחלקה הערבית לפני שנידבו אותי למחלקה זו. הוטלה עליו משימה בכפר סלמה (כפר "שלם" היום). אנשי הכפר חשדו שמשהו אצלו אינו תקין. עצרו אותו וחקרו אותו שתי וערב. לאורך כל החקירה מורטת העצבים, התנהג שמואל כמוסלמי אדוק המקיים מיצוות כהלכתן. הוא היה עוצר את חוקריו ואומר להם: "עכשיו זו שעת תפילה!". אז, היה מוצא לו פינה בחדר החקירה, פורש על הרצפה שטיח קטן שהיה מצוייד בו מלכתחילה, ומתפלל. נוכח "אשם" כזה הניחו לו חוקריו. הדרך לשיבה אל המחלקה בריא ושלם נפרשה בפניו.

שישה חברים נפלו בין סוף שנת 1947 לבין שנת 1949. שלושת הראשונים היו דוד שמש, גדעון בארי ונסים עטייה או בכינויו "פסיסו". מקום קבורתם לא ידוע. כיצד נפלו? אני אינני יודע, ספק אם מישהו יודע מה בדיוק קרה איתם.

הוטל עלי להספיד אותם. משימה לא פשוטה, כיוון שהייתי צריך גם לברך בעת ובעונה אחת. ההספד אמור היה לתפוש את חלקו הראשון של אירוע אשר בהמשכו תערך "חפלה" - "מסיבה מזרחית" - לכבודם של אנשים חשובים, כמו יצחק שדה, יגאל אלון והאלוף דוד מרקוס. בחיבור שכתבתי לערב ההוא, חנכתי את הנוהג שבן גוריון אימץ, לפיו המעבר החד מאבל יום הזיכרון לחללי צה"ל אל חג יום העצמאות הוא תזכורת למחיר העצמאות. השכלתי אז להספיד ולברך. בין היתר אמרתי: "מותם לא היה לשווא... דמם דורש נקם... אך הנקם אינו שפיכת דם ערבים, אלא הצלחה במערכה לקיומנו במדינתנו העצמאית. המשך שיגרת חיינו היא הצלחתנו היא נקמתנו!"

שני הקרבנות הבאים שהמחלקה איבדה הם דוד מזרחי ועזרא חורין. עזרא לימד אותנו חבלה בתקופה שהותנו בקיסריה. עזרא ודוד מזרחי נתפשו אחרי ה-14 במאי 1948 - כלומר, אחרי שמנהיג היישוב, דוד בן-גוריון, הכריז על הקמתה של "מדינת ישראל". הם נתפשו בדרום הארץ, באזורים שהכוחות המצריים פלשו אליהם והואשמו בהרעלת בארות המים באזור, שפטו אותם והוציאו להורג. מקום קבורתם לא ידוע.

הקורבן השישי של המחלקה היה יעקב בוקאעי או בכינויו מדמשק "ז'וקה". כזכור, הבחור הצעיר בעל השיער ה"ג'ינג'י" הגיע למחלקה מההכשרה בקיבוץ אשדות-יעקב יום אחד לפני שאנחנו, יוצאי אפיקים, הגענו למחלקה. איני יודע לאיזו משימה הוא נשלח. אולם על נסיבות תפישתו

היחידה לחבלה ימית

הזמן עובר חולף עד לאותו יום שבו התבשרנו כי בקרוב נעבור קורס צניחה. בבוא הרגע המאושר קרא לי שמריה ואמר: "אתה לא יוצא לקורס!" כמובן ששמריה לא התבדח ומובן שלא אהבתי שיפלו אותי לרעה. ביקשתי הסברים. שמריה העלה חיוך מסתורי על פניו ועיניו נצצו: "אתה, יהושע ובני תצאו עוד היום לקורס חשוב וקשה הרבה יותר מקורס צניחה!" "מה יכול להיות חשוב וקשה יותר מקורס

צניחה?" ביקשתי לדעת. חיוכו של שמריה התרחב: "יש ויש תתפלא לדעת! הקורס אליו תצאו קשה והוא חשוב הרבה יותר מקורס צניחה. הוא ידרוש מכם הרבה מאמץ ותשתו בו הרבה מים!"

"מתי אנו יוצאים?"

"מיד לאחר שאפגש עם שלושתכם" - ענה שמריה.

כשנפגשנו עם שמריה, הוא הודיע לנו שמספחים אותנו ליחידה ימית מפוארת. לאחר זאת הלכנו להתכונן ליציאה. ארזתי את חפצי המעטים. מחציתם נשאתי על גופי. שני חברי היו גם הם מוכנים, רכושם דל כמו רכושי. היינו מוכנים לצאת לדרך.

יוסקה יפת נוהג בג'יפ; לידו שרה הובר מזכירת המחלקה. בני, יהושע ואני יושבים מאחור. שרה הצטרפה אלינו כדי להציג אותנו בפני דודה, יוסלה, מפקדה של היחידה הימית שאליה אנו נוסעים. שרה, נעימת דיבור ומראה, טיפוס רגשני ואידאליסטי, התחבבה עלינו מאד. אנחנו מגיעים לקיסריה העתיקה, קיסריה הערבית. קשה להאמין שמאורעות רבים כל כך התרחשו בתקופה קצרה כל כך מאז שהיינו בקיסריה הקיבוץ אך לפני שנה. אין להכיר עכשיו את הארץ: היא נמצאת בתהליך של התהוות. יש לנו מדינה יהודית ואנו בעיצומה של מלחמת השחרור.

אנו עולים למשרדים. הם שוכנים בקומה שנייה של בניין ישן. רואים את הים; שומעים אותם; מריחים אותם. יוסלה הוא יוסף הובר, המפקד של היחידה הימית אליה הגענו. הוא המתין לנו ושרה הציגה אותנו בפניו. שני קרובי המשפחה שמחו להיפגש. המפקד הזמינו לשבת. אדם שלי ותכלית! אינו מבזבז מלים אך מתייחס ברצינות לכל פרט ופרט. הוא מעיין בטופס הסיפוח שלנו. "עברתם קורס מפקדי מחלקות?" - הוא שואל. "לא, אך הוענקה לנו דרגה מקבילה", השבנו. בינתיים נפרדה שרה מדודה ושרה עם יוסקה יפת אל המחנה בקיבוץ גבעת-השלושה.

יוסלה שב אלינו והפתיענו בשאלה: "לשחות, אתם יודעים?" בני דיין יודע היטב. הוא עסק בכמה ענפי ספורט במצרים. ארץ מוצאו, ביניהם שחייה. ליהושע מזרחי אין מושג בשחייה. "אני מסתדר איכשהו ב'שיטות' שלי", השבתי ליוסלה. המפקד אינו מתרגש. הוא עובר לשאלות מפורטות יותר מהן מסתבר שיהושע מעולם לא נתן דעתו לכך שמים משמשים אמצעי שחייה. "אנו נלמד אותך לשחות!" - מסכם יוסלה את פרק יהושע. תורי הגיע. יוסלה אומר: "אתה תדגים לי עוד מעט את כושר השחייה בשיטות שלך!"

יוסלה משקיף עלי בשחייתי. המבחן התרחש בכעין בריכה שהים סגר עליה מסביב, מלבד פתח חילוץ אחד דרכו הוא הזין אותה במימיו. לאחר זמן מה, מורה המפקד ליהושע: "שב כאן, על סלע זה וספור לאלוהי חמישים פעם של שחייה הלך וחמישים פעם של שחייה חזור לאורך הברכה!"

בלילה הראשון שלנו בקיסריה אנו מתעוררים פעם אחר פעם למשוך את הסירה חזרה אל החוף לאחר שנסחפה על ידי גלי הים. יוסלה הוא ראשון המושכים ומי שהשקיע את המאמץ הרב ביותר להשבת הסירה הסוררת אל מקום משכנה. ביומנו הראשון עדיין לא היה לנו כל מושג שנמצאנו במחלקה מיוחדת של חיל הים החדש, היחידה ל"חבלה ימית" או בכינויה יחידת "הצפרדעים" (לימים "שייטת 13" או "הקומנדו הימי"). למחרת יהושע עוזב אותנו. הוא שיכנע את יוסלה שאם לא יתמהמה במקום בלא כל תכלית, הוא יספיק להשתלב בקורס הצניחה שנערך למחלקתנו על הר הכרמל.

אנו מתחילים מיד באימונים. אלה מתרכזים בשחייה, צלילה, חתירה, ובמקצועות ימיים שונים. כמו כן כוללים האימונים חבלה, טיפול בחומרי נפץ, ג'ודו, מעבר מכשולים, שימוש בנשקים שונים, סכין, עזרה ראשונה ועוד. בימים הראשונים

התאמנתי בגפי, אך לאחר שעשיתי הכרה עם ה"טלפיים" (סנפירים) וראיתי שאני שוחה בהם לא פחות טוב מהאחרים, ביקשתי להתאמן יחד עם כולם וכך היה. יוסלה דאג שבני ואני לא נבזבז את זמננו. שחינו יומם ולילה. התאמנו בשחייה למרחקים ארוכים עם ובלי "טלפיים". מדריך צלילה מיוחד אימן אותנו. נהגנו לשאת איתנו בעת השחייה

"ל י מ פ ד י מ"
(מוקשי עלוקה)
כאשר האחרים היו פטורים מכך. אפילו את שעות הפנאי ניצלנו. חתרנו בסירות גומי בין הסלעים בתנאים קשים ככל האפשר. היתר לנו "קארט בלאנש" (חופש פעולה) מיוסלה להתאמן בזמננו החופשי ככל שעולה על רוחנו. פעם אחת עברנו מבחן קשה במיוחד כשאימוני השחייה והצלילה שבתו בגלל גלי הים. הים סער שלא כרגיל ובכל זאת בני ואני שכנענו את יוסלה להתיר לנו לשחות. הוא הסכים אך הציב משקיפים עם ציוד מתאים לחוש לעזרתנו אם ניקלע לצרה.

ראשון מימין הוא יעקב ג'וקה בוקעי, ג'וקה נשלח למשימה בירדן בשנת 1949, נתפס במעבר מנדלבוים (ירושלים) נשפט והוצא להורג. מימין לג'וקה ז"ל אלי דנא ויהושוע מזרחי

יצאנו בשחייה ללב הים. הגלים באו זה אחר זה בתכיפות ובמהירות מתרוממים בפתאומיות מכיוונים בלתי צפויים. רגע אחד היינו מתרוממים לגובה של "קומה-קומתיים" ובמשנהו היינו שוקעים אל כיוון קרקעית הים. בקושי הצלחנו לעלות ולצוף על פני המים כדי לחדש את מלאי האוויר בריאות ולא אחת לא עלה הדבר בידנו. עד מהרה פיתחנו שיטה של שחייה ושאיפת אוויר שאיפשרה לנו להתמודד עם הגלים. חזרה אל החוף הייתה מבצע קשה ועוד יותר קשה ממנה העלייה על החוף הסלעי. שוב ושוב הרימו אותנו הגלים מעל הסלעים ובטרם הספקנו להיאחז בבליטת סלע חזרה לים לכיוון הקרקעית. דאגתנו העיקרית הייתה להישמר מניפוץ ראשינו בסלעים. לבסוף עלה בידנו לעלות אל החוף בעוד רבים מהיחידה צופים בנו בדריכות.

יום אחד הודיע יוסלה לבני ולי שעלינו להיות מוכנים להישלח

להתקיים בלעדיו, היה עליה לשלוח אותו לביירות עם ספינה של חיל הים, ושם, חברים שהתבססו במקום היו דואגים לקליטתו הראשונה והוא היה רוכש ניסיון בשטח - או אולי, מה שמתקבל יותר על דעתו, היו מחזירים אותו חזרה בגלל אי היתאמה פיזית.

יום אחד הודיע יוסלה לבני ולי שעלינו להיות מוכנים להישלח

יעקב בוקעי - ז'וקה היה "גינג'י"

לא היה צריך לגייס אותו למחלקה הערבית של הפלמ"ח והוא, למרבה הצער, לא היה די אמיץ להסב את תשומת לב המגייסים לעובדה שהוא לא נראה כערבי מוסלמי מצוי (משה לאטי לעומת זאת - חבר שלי בהכשרה המגוייסת בקיבוץ אפיקים שגוייס יחד איתי למחלקה הערבית, מיד אמר למפקדי המחלקה שהוא, עם שערות בהירות למהדרין ופרצוף בהתאם, לא מתאים להימנות עליה ועבר לשרת בצה"ל עם הקמת צה"ל, ומילא תפקידים מאוד משמעותיים במסגרת המודיעין). אשר לז'וקה - לא רק נפל קורבן מסיבת עצם גיוסו למחלקה הערבית, אלא שהוא נזרק ללוע הארי בלי שרכש ניסיון ממשי בשטח ועם סיפור כיסוי שלא יעבור שאלה ראשונה; והמחריד מכל, שאם המחלקה לא יכלה

להתקיים בלעדיו, היה עליה לשלוח אותו לביירות עם ספינה של חיל הים, ושם, חברים שהתבססו במקום היו דואגים לקליטתו הראשונה והוא היה רוכש ניסיון בשטח - או אולי, מה שמתקבל יותר על דעתו, היו מחזירים אותו חזרה בגלל אי היתאמה פיזית.

בקרב לפעולת חבלה ימית באחד מנמלי האויב. סוף סוף! הגברנו את קצב אמונינו. מדי לילה שחינו בנמלי חיפה והקישון, תחת עינם הפקוחה של יוסלה ושאל מפקד המחנה. שחינו לאורך המזחים ושוברי הגלים כשאנו מתרגלים שחייה בלא להתגלות. נאלצנו לבלוע מי בויב, סולר, צואה, שיירי מזון ומיני תערובות שונות ומשונות שמצאו להן נתיב לתוך נחירינו בלא שנוכל לפלוט אותן מתוכנו שמא תתגלה נוכחותנו. הזמן עובר ואז, בוקר אחד, מזמן אותנו יוסלה למשרדו ובקולו השקט והרציני מודיע לנו שאני לבדי אצא למשימת החבלה. זוהי ההוראה החדשה של יחידת האם שלנו. די בסיכון חייו של אדם אחד. מי שלא ראה את פניו של בני באותו רגע לא ראה אכזבה וכעס עצורים בימיו. חשתי הרגשה כבדה בשל מה שעוללו לו. בני לא משתהה יותר. קם ויצא את החדר. נשארתי לבדי עם יוסלה. הוא מכניס אותי לסוד מה שיכונה "מבצע דוד". זה שם שיינתן למבצע שנועד להטביע את האונייה "איגריס".

יוסלה פורש בפני מפות וצילומי אוויר של נמל ביירות, מצביע על אונייה שתפסה חלק גדול של אחד משוברי הגלים ואומר: "זוהי האונייה 'איגריס'; היא הייתה בעבר היאכטה הפרטית המלחמתית של היטלר ושמה היה 'גרילה' (Grille). אתה תטביע אותה. אני נועץ מבט בצילומים. "איגריס" "גרילה" היטלר! אני הולך להטביע את האונייה של היטלר! אני הולך להשמיד את השריד המלחמתי האחרון שהצורר הנאצי הוריש אחריו על מנת לחסל את המדינה היהודית בעודה בחיתוליה. אני הולך ליצור מגע פיזי עם כלי מלחמתי אישי של האדם שהשמיד שלישי של העם היהודי. אני הולך לשלוח למצולות את הכלי הזה ולשים קץ אחת לתמיד לרדיפת היטלר את העם היהודי. אני אני ואני..."

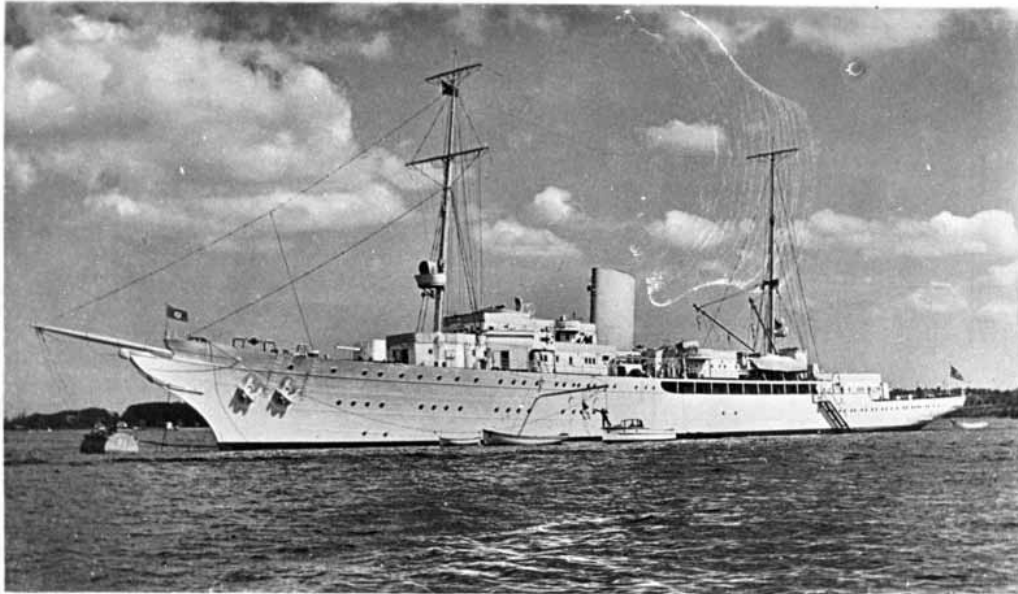
יוסלה מספר לי על ה"איגריס". זו אונייה חדישה בנויה פלדה, בת למעלה משלושת אלפים טון. אורכה למעלה ממאה ועשרים מטר, מהירותה שלושים ושניים קשר והיא מצוידת במערכות קשר משוכללות ביותר. בזמן מלחמת העולם השנייה הייתה האונייה מצוידת בתותחים כבדים ובמגוון מערכות נשק מתקדמות. לפני כשנה נרכשה ה"איגריס" על ידי הלבנונים ולפי הידיעות שיש בידינו עומדים לחמש אותה מחדש בתותחים כבדים ולהעביר אותה לידי המצרים על מנת להפעיל אותה נגדנו בזירה הימית. ויוסלה מסכם: "איגריס" מופעלת על ידי צוות גרמני מיומן. אם לא נטביע אותה מבעוד מועד תהיה למצרים עדיפות מכרעת עלינו בזירה הימית. אין לנו אונייה שתשווה לה ואין לנו כל אפשרות להתמודד איתה. חיל הים מודאג מאוד ודעתנו נחושה להקדים תרופה למכה ולהטביעה!"

יוסלה מספר עוד שספינה של חיל-הים תוביל אותי אל מול חוף ביירות; תעצור במרחק קצר מהחוף, ומשם יובילו אותי בסירה עד לחוף עצמו. ספינה נוספת של חיל הים תלווה אותנו ותתערב בכוח אם יהיה צורך בכך. הספינה תישאר בזירת האירוע עד שאסיים את המלאכה ואשוב ארצה. בעזרת צילומי האוויר קבע לי יוסלה את מסלול השחייה והגישה לאוניה וכן את המקומות שבהם אצמיד את המוקשים.

מדובר בשני "לימפדים" שמכילים כל אחד חמישה קילוגרם של חומר נפץ רב עוצמה - ט.ג.ט יצוק. הם מצוידים בשני סוגים של מנגנונים. מנגנון אחד נגד הורדה ושני מנגנוני זמן. המנגנון נגד ההורדה תפקידו לגרום לפיצוץ המוקש אם מישהו ינסה להורידו מדפנות האונייה או אם יתנתק מהן מכל סיבה שהיא. מנגנוני הזמן נועדו להתפוצץ שעות אחדות לאחר הצמדת המוקשים על דפנות האונייה. טבעת של מגנטים חזקים דמויי פרסה בחלקם התחתון תבטיח את הדבקתם לדפנות האונייה והתפוצצותם תבטיח את הטבעתה.

תרגלתי את הפעלת המנגנונים על מוקשי סרק. הכול היה ברור לי לפרטי פרטים. חרף זאת איני מתיישב וחוזר על הסיפור כולו בלא לפסוח על דבר: "...אני אלגום לגימה הגונה של רום לפני הכניסה למים ולגימה הגונה לאחר היציאה מן המים. הגוף מאבד הרבה חום בתוך המים והרום חשוב מאוד... אם ארגיש שכוחתי אזלים לא אהסס ואשתמש באחד מכדורי המרץ שאשא באמתחתי..."

יוסלה רגוע ואני שמח. סיימנו עם ההכנות של החלק הימי במבצע ההטבעה. נותר לי רק לקבל תדרוך ממחלקת האם שלי. בלא להתמהמה נסעתי לגבעת-השלושה. הקיבוץ נמצא קרוב לתל-אביב. זו סיבה שהביאה את יוסלה לייעץ לי בטרם נפרדתי ממנו: "קח איתך את הטלפיים שלך ושחה קצת בלילה בים תל-אביב. איש לא יבחין בך!" למחרת בבוקר נועדה לי פגישה עם שמריה וסמעאן. נפגשנו כמתוכנן. שמריה לא דיבר הרבה. רק אמר כמה משפטים אשר לחשיבות שיש להצלחת המבצע למדינה ולמחלקה ואחרי-כן הסתלק. ההכנות המקצועיות הן בתחום אחריותו של סמעאן.

Grille - ספינתו המלחמתית של היטלר הספינה שחיבלתי בה בנמל ביירות בשנת 1948

"מבצע דוד"

ה-29 לחודש נובמבר 1948 יום השנה להחלטת האומות המאוחדות על חלוקת הארץ, הוא התאריך שנקבע ל"מבצע דוד". המבצע שנועד להטביע את ספינת המלחמה של היטלר. ה"מבצע" עובד ותוכנן בין חיל-הים ובין מחלקת האם שלי. למחלקה שלוחה בלבנון שעזמה היא מקיימת קשר אלחוטי רצוף. בנוסף יש לשלוחה מכונית שמתפקדת כמונית. הקשר האלחוטי והמכונית ישרתו את ה"מבצע". סמעאן משלים את התמונה. על החוף ימתינו לי חבריי מהמחלקה. נזדהה לפי סיסמה שנמסרה לי על ידי סמעאן וחרטתי אותה בזיכרוני. אהיה מצויד בתעודת זהות ערבית פלסטינית ובכסף לבנוני. תעודת הזהות והכסף נחוצים למקרה של תקלה שתאלץ אותי להישאר בביירות בגפי. במקרה כזה אבלה את לילי הראשון בבית "זונות", בית בשם "Chez Madeleine"; מקום זה צפוי פחות ממקומות אחרים לביקורת משטרתית. למחרת הבילוי השובבי אחפש בכיכר המרכזית של העיר "כיכר אל-בורג", מכונית מדגם "אולדסמוביל" השייכת לחברי. סמעאן מסר לי את מספר המכונית וגם אותו שילחתי לזיכרוני. פרץ גורדון, קצין המבצעים של המחלקה, ילווה אותי על הספינה שתוביל אותנו ללבנון. בסוף התדרוך מושיט לי סמעאן שטר כסף בן חמש לירות ובקולו השקט והביישני אומר: "בזבז את זה!". הכסף הבלתי צפוי היה בשבילי הפתעה משמחת. קיבלתי אותו ברצון. סכום זה היה שווה ערך לשתי משכורות חודשיות.

לאחר זאת אני יוצא מאצל סמעאן ונכנס אל מחסן הלבוש. בחרתי בחליפה מתאימה ובפרטי לבוש שלא יהיו עליהם סימנים מפלילים. כלומר, סימנים שלהם קשר עם מדינת ישראל. לאחר זאת פניתי לחבר אחד, "מומחה" בשטח בהסתמך על שפמו המטופח, וביקשתי ממנו ש"יתקן" את שפמי. אני עצמי מעולם לא הצלחתי לעצב שפם לא מקוטע. לא אחת קרה שגילחתי אותו כליל תוך ניסיונות כושלים לתקן אותו. אם אתקע בתוך ביירות חשוב שיהיה לי שפם נאה. תפקידו להוסיף משהו לגילי. גילי משתרע על פני שמונה עשרה שנים, שבעה חודשים ושמונה עשר ימים. הגיל שיחק תפקיד חשוב בשבילי. למענו ביקשתי בשעתו שיוסיפו בתעודת הזהות הפלסטינית שהכינו לי, שיוסיפו שנתיים לגילי הביולוגי ובקשתי מולאה.

כל שנותר לעשות הוא לערוך ביקור במטה חיל הים ב"סטלה-מאריס". מפקדי החיל רוצים לראות את הציוד שאשא איתי ולהתרשם מה"חבלן". שמריה מסיע אותי אל המקום. יוסלה היה שם. הוא מציג את הלימפדים ומשיב לשאלות שנשאלות. מדי פעם אוזני קלטה כל מיני התלחשויות שלעיתים התלוו במבט לכיווני. שנים יחלפו עד שאבין שאני שימשתי נושא להתלחשויות וללחישות ולאמירתו של שמריה ללוחשים לפיה: "אליהו זה הגבר!". שמריה דאג שאשמע את שאמר. אובייקטיבית היה מקום לתהות על קנקני כי נראה שלא הרשמתי איש ושימשתי יותר מקור לדאגה מאשר לרגיעה. רזה הייתי, נמוך קומה, וחזותי לא דמתה למראה הימאי

אדיר הגוף. לפני שנפרדנו מ"סטלה-מאריס" הרמנו כוסית להצלחת המבצע ולאחר זאת כל אחד פנה לדרכו. יום היציאה למבצע, העשרים ותשעה בנובמבר, בשעת אחר הצהריים, קצין המבצעים של היחידה פרץ גורדון ואני עלינו על סיפון ספינת חיל-הים "פלמ"ח" והפלגנו לכיוון ביירות. מפקד הספינה, שלמה אנגל (לימים "שלמה אראל" - מפקד חיל הים) מעמיד לרשותנו את תאו הפרטי. פרץ ואני מתחילים לחמש את מנגנוני התפעול של המוקשים - כלומר, למלא אותם בתערובת של פוטש וסוכר על מנת להכשיר אותם למלא את תפקידם. אך לא עובר זמן רב ואני חש ברע ומקיא. פרץ מסיים את מלאכת החימוש בלעדיו. לאחר זאת הוא הניח את המוקשים בתוך מזוודה גדולה שבתוכה הנחתי קודם לכן את הסנפירים שלי, את רשת ההסוואה, וכל הציוד שנזקקתי לו בשביל המבצע. יוסלה הכניס את פרץ גורדון בסוד חימוש המנגנונים מבעוד מועד וגם השאיר לנו מנגנונים רזרביים לכל צרה שלא תבוא.

כעבור כמה שעות של הפלגה, התחלתי להתכוון לקראת הירידה לחוף. הסרתי מעלי את בגדי החאקי, לבשתי חליפת שחייה, חגרתי עליה את "חגורת העבודה" - חגורה שמכילה פריטי ציוד כמו שפכטל, פלייר, סכין, וכו', ומעל כל אלה לבשתי חליפה אזרחית וענדתי עניבה. בתוך החליפה היו תעודת הזהות הפלסטינית שלי וכסף לבנוני.

לקראת השעה תשע בלילה עצרה הספינה במרחק קטן מהחוף דרומית לביירות, בלא להטיל עוגן. הבחנו באיתותים הנשלחים אלינו מהחוף. סירת משוטים הורדה אל המים. נפרדתי מפרץ וממפקד הספינה וירדתי לסירה. אחריי הורידו את מזוודתי הגדולה וציוד נוסף שנועד לחברי בביירות. שני ימאים חמושים בתת מקלעים חתרו במרץ אל החוף ושלישי כיוון אותם לעבר אורו החיוור של פנס, שהוסיף לאותת. לבסוף, הגענו אל החוף ועצרנו כמה מטרים ממנו. "מין האדא?" קורא אלינו בעל הפנס.

"אבראהים" אני עונה.
"זמוסטפא איג'א כמאן מעק?" (מוסטפא הגיע גם כן איתך?) משיב בעל הפנס.

קיימנו את מצוות הסיסמה. ימאי הסירה נשאו אותי אל החוף כדי שלא אירטב ולאחר שהורידו מסירתם את מזוודתי הגדולה ואת הציוד האחר

שהבאתי עימי, שבו אל ספינת האם שלהם בלי להתמהמה. נותרתי עם חבריי מהמחלקה תושבי לבנון. שאול טייבה ויצחק שושן שהמטירו עלי שאלות על הארץ אליה מתגעגעים. לי לא היה זמן לאבד. חקרתי את חברי לוודא שאיש לא עקב אחריהם והערתי להם שלא לשלוח לשונם בשפה העברית ובקול שנשמע יפה בדממת הליל. החברה הגיבו ב"אל דאגה פה ארץ-ישראל!". העדפתי שלא להיכנס איתם לפולמוס גיאוגרפי היסטורי על גבולות ארץ אבותינו. כל רצוני היה להגיע אל המכונית שלהם מהר ככל האפשר. המרחק אל הכביש שבו הסתתרה המכונית קצר. גמענו מרחק זה תוך שנשאתי את מזוודתי הגדולה על שכמי. סירבתי שמישהו אחר יגע בה.

במכונית המתין לנו יעקובה (יעקב כהן). נכנסנו למכוניתו ומיד הוא התניע אותה ונסענו. בתוך המכונית השבתי לשאלות שהחברים המטירו עליי. הם ביקשו עוד ועוד לדעת על הארץ ועל הנעשה ביחידה שלנו. מהם קיבלתי אינפורמציה כללית על ביירות. כמו כן סיכמנו בינינו את דרכי הקשר למקרה של ניתוק מגע. לבסוף הגענו לצד האחר של ביירות, אל איזור הנמל. המכונית נעצרת בקרבת מקום. חברנו ג'מיל (גמליאל כהן) סייר בסביבה. הוא הופיע לרגע קט והסתלק במהירות. ירדנו מהמכונית והלכנו מעט. קיבלתי הסברים על הסביבה הקרובה למקרה שאצטרך להסתדר לבדי בתום המבצע. לאחר זאת שבנו למכונית.

על פי התוכנית שעובדה בין יחידתנו לבין חברינו בביירות, אני אעשה במכונית את ההכנות המתחייבות לקראת הירידה למים. נאמן לתיכנון פשטני מעליי את חליפתי האזרחית, ועצבתי אותה למעין חבילה. הוצאתי מהמזוודה את המוקשים ואת שאר האביזרים.

החזקתי את המוקש הראשון וקללה נפלטת מפי. שני מנגנוני התפעול אינם! "נצטרך לשוב אל הספינה להצטייד במנגנונים חדשים!" אמרתי בקול רם. יעקובה ויצחק תפשו במה מדובר. יעקובה הציע להאיר לשנייה את פנים המכונית. הסכמתי. הוא האיר. חיפשתי במזוודה ומצאתי מנגנון אחד, אך ללא תערובת הפוטש והסוכר שבלעדיה אין לו כל ערך. לשמחתי, מצאתי את המוקש השני כשהוא "בריא" ושלם. עשיתי הערכת מצב ממנה הסקתי שחזרה לספינה פירושה המעשי ויתור כליל על המבצע ואמרתי בקול: "לא חוזרים לספינה!".

הלבשתי על רגליי את הסנפירים, כיסיתי את ראשי ברשת ההסוואה, נפרדתי מיצחק, השחלתי עצמי בזהירות לתוך המים והתחלתי לשחות. בשחייה אני מפעיל רק את הרגליים. בידיים אני מצמיד את המוקשים לחזה. הם קשורים אל חגורת העבודה ברצועות, כך שאין לחשוש שיברחו לי. מרגע שנכנסתי למים אני אדון לעצמי. מרגע שעזבתי את הארץ עד לרגע זה אני תלוי באחרים. עכשיו הכל תלוי בי.

בקבוץ שפיים

האורות הרבים מאלצים אותי לשנות את מסלול השחייה שנקבע מראש: "... פניתי לכיוון המזח ככוונה לשחות זמן מה לאורכו. התקרבותי קצת ומייד שבתי חזרה. הצד ההוא היה מואר מאוד. בקיצור: למרות שאנו יודעים מתוך הנסיון, כי בשחייה לאורך קיר או מזח יש תקווה שלא להתגלות, לא כן היה הדבר לפי מיטב שיקולי במקום" - כתבתי בדיווח על המבצע שחיברתי למחרת היום.

התרחקתי מהאזור המואר והגברתי את קצב השחייה. כשהגעתי לקרבת האונייה, כבים לפתע חלק מאורותיה כאילו החליט מישהו לבוא לעזרתי. כך תיארתי את המצב בדיווח: "... באותו זמן, לשמחתי הרבה, כיבתה האונייה חלק מאורותיה. בהתחלה נראתה לי כאילו היא נמצאת ניצב למזח, אבל משקרבותי נוכחתי בטעות. היא נמצאה מרוחקת מהמזח - שישה מטרים מהחרטום וקרוב לשלושה עשר מטרים הירכתיים. ביום הפעולה עמדה האונייה עם חרטומה לחוף, במצב הפוך לזה הנראה בצילום האווירי שהיה בידינו בארץ. כשראיתי מצב זה, שיניתי את התוכנית והחלטתי לא להגיע מהירכתיים... נוסף לזה היו עוד גורמים יסודיים שהביאו לשינוי דעתי. סביבת החרטום הייתה מוארת מהאונייה עצמה. במרחק מה ממנה, עגנה אונייה עצומה בגובהה ובאורכה, שהאירה שטח גדול מהים, ואת הצד של

הערכת כי למוקש חסר המנגנונים נשאר עדיין המנגנון נגד הורדה ואין סיבה לבטלו כליל. אקח אותו איתי ואקח גם את המנגנון שמצאתי במזודה אולי אמצא לו שימוש כלשהו בעת השחייה.

מדי פעם חולפות לידנו מכוניות. משמאלנו, מרחק קצר מאיתנו, חנות פתוחה אורה דולק. המצב אינו אידיאלי, אך מצב הרוח מרומם.

ירדתי מהמכונית, נטלתי את הציוד בידי, ולפתע קול נפץ שנשמע יפה בסביבה הדוממת שובר את הרגיעה בחוף. עצרנו על המקום. בקבוק הרום אשר הבטחתי ליוסלה שאלגום ממנו "מנה הגונה" לפני כניסתי למים, נפל על הכביש, התנפץ ונשבר לרסיסים. הבקבוק היה נתון בכיס אחד של מעיל עליון. יצחק כיסה אותי במעיל זה ותוך כדי פעולת הכיסוי, נפל הבקבוק ונשבר. המעיל העליון ובקבוק הרום סופקו לי על ידי חבריי בביירות. רק כאשר ברור היה לנו שאיש לא שמע את הרעש שהקים הבקבוק שנשבר, המשכנו בדרכנו. חברי הבטיחו לחכות לי בצאתי מהמים עם בקבוק רום חדש.

יצחק ליווה אותי אל החוף. המרחק קצר. בהתחלה ועל פי הנחייתו של יצחק הלכתי ראשון והוא מאחור. ולאחר שהערכת כי הוא צריך להיות המוביל ולא אני, עצרתי על מנת לאפשר לו ללכת לפניי. יצחק עבר אותי ואני הלכתי אחריו תוך שמירה על מרחק מה מאחוריו. כמה דמויות נראו משוטטות במסלול האחר של נתיב הליכתנו.

**לשמחתי איש לא השגיח בדמותי המוזרה.
לבוש חליפת שחייה בצבע אפור מהודקת
בחגורה מלאה כל מיני אביזרים; מתחת
לחגורה שני סנפירים שקועים בה; מחבק
בשתי ידי שני מוקשים צמודים אל החזה,
קשה להאמין למחזה שכזה בנסיבות
הקיימות אילמלא היה זה המחזה.**

יצחק ואני הגענו לחוף. הסתרנו את חליפתי האזרחית עם הכסף הלבנוני ותעודת הזהות בתוכה מתחת לספק אבן ספק סלע מגודלים שנמצאת ליד מבנה קטן וחשוך. היבטנו קדימה.

"איגריס" נראית בבירור מוארת כולה. היא עוגנת בצדו החיצוני של שובר הגלים הקטן. היא נראית קרובה כל כך כאילו ניתן לנגוע בה בהושטת יד. בצד השני של שובר הגלים עוגנות שתי ספינות ענקיות מוארות כמו באור יום.

עלי לשבור אותה כדי שהחומצה שנמצאת בתוכה תכלה את המחיצה הפנימית של מנגנון ההשהיה, תבעיר את התערובת של הפוטש והסוכר הנמצאת במגע עם חומר הנפץ שבמוקש ותביא להתפוצצות. לבסוף חסמתי את דרכה ביד אחת וביד השנייה שברתי אותה. לאחר זאת שלפתי את הנצרה של המנגנון נגד הורדה, צירפתי אותה לנצרה של המוקש הראשון ואת שתיהן אחזיר ארצה. עתה

עם חברים מההכשרה המגייסת שלנו בקיץ אפיקים
אני עומד עם מכנסיים קצרים. 1947

לא נותר לי אלא לחוש ולהתרחק מהאזוניה כל עוד נפשי בי. אני שוחה מהר מאוד בחזרה כשמחשבה אחת בלבד מנקרת בראשי: שהאזוניה לא תתפוצץ בעוד אני נמצא בים. האמפולה ה"סרבנית" עלולה לגרום לכך. אם יקרה הדבר, תכננתי לעלות על החוף במקום דיסקרטי, ובאיזמי סכין הקומנדו שברשותי, לאלץ איזה עובר אורח להיפרד מבגדיו ומכספו למעני. אני חותר בכל כוחותי לעבר קו החוף המטושטש עד שהגעתי בדיוק נמרץ אל קטע החוף ממנו ירדתי אל המים. אני נושם לרווחה ויוצא מן המים בזהירות. עדיין לא הזדקפתי אבל כבר בלטתי מעל גובה החוף. לפתע קפאתי במקומי בלא תנועה. שני ערבים חבושים "כפיות" עושים מצד שמאל שלי את דרכם במרחק מטרים ספורים ממני ותוך שניות יחצו את קו ראייתי! לא ייתכן שלא ייתקלו בי. אינני עושה שום ניסיון להתחבא רק עצרתי נשימתי. הערבים עוברים ממש לידי, משוחחים בתנועות ידיים. הם חולפים בלא להשגיח בי, אין לי הסבר לכך. אני מחכה עד שקולותיהם גוועים ונבלעים לחלוטין בחשכה, ורק אז התרוממתי וניגשתי למקום המחבוא של בגדי וקראתי ליצחק ממקום מחבואו. חברי מופיע מתוך החשכה ומתחיל לשפשף את גופי במגבת בלא לשאול שאלות. רק עתה

"Grille" הפונה למזח. כך, בבת אחת, ביטלתי שתי תוכניות: את זו להגיע מהירכתיים, ואת השנייה: לפעול בצד הפונה למזח... (בתוכנית המקורית צריך הייתי להתקרב לאזוניה לאורך הרציף אל הירכתיים, כי בשעת עריכת התוכנית ידוע היה שהאזוניה עומדת עם ירכתיה כלפי החוף).

שחיתי קרוב מאוד ל"איגריס". לפתע נשמעים קולות. אני מבחין בשלושה צללים על הסיפון. בלא להתמהמה ובלא להקים רעש אני מתרחק בזהירות. "... שתיתי כל טיפת מים שנכנסה לפי, כדי לשמור על שקט מוחלט. שחיתי הרבה ב"ניצב צדדי" כדי שאיש לא ירגיש בי..." ואז השגחתי לפתע בדמות שחורה שבלטה במים: סירה מרובעת, הנראית כמתקרבת הישר אלי. עוד אני מביט בה ושוקל את צעדי, ופתאום אני קופא על מקומי. במרחק מטרים ספורים ממני עוברת סירת דיג מוארת באור "לוקס" חזק. שני דייגים נראים על הסיפון. אני עוצר את נשימתי. רק בנס אין הדייגים מבחינים בי".

הדמויות על סיפון "איגריס" נשארו על מקומן בלא כל סימן של כוונה להסתלק. בלית ברירה התקרבותי חרש אל האזוניה ושחיתי לאורכה ולרוחבה על מנת לאתר מקומות מתאימים להצמדת המוקשים. מבנה האזוניה מסייע לי לעבוד בשקט. דפנותיה הקמורות מונעים מהעומדים למעלה להשגיח בי. הזמן חולף במהירות. הערכת כי בתוך זמן קצר אסיים את המלאכה אינה עומדת במבחן המציאות. מרגע שיצרתי מגע עם האזוניה לא התחשבתי יותר בגורם הזמן.

בשקט ובשלווה גירדתי בעזרת "שפכטל" את ה"זקן" מעל דפנת האזוניה (זו שכבה של צמחי ים שצומחת על דפנות אוניות ובתחתיתן) ואחרי כן הצמדתי עליה את המוקש חסר מנגנוני הזמן. הפעם וידאתי שהוא צמוד בחוזקה, הסרתי ממנו את הנצרה של המנגנון "נגד ההורדה". משנייה זו ואילך המוקש יכול להתפוצץ אם הוא יתנתק מהאזוניה מסיבה כלשהיא.

לאחר שסיימתי ממנו שחיתי מרחק כשלושים מטרים לאורך האזוניה והצמדתי עליה את המוקש השני. לאחר שוידאתי שהוא איתן על מקומו התפנית למנגנוני ההשהיה. בלא קושי שברתי את האמפולה של המנגנון האחד בעזרת ה"פליר" שלי והמשכתי עם המנגנון השני. אלא שמנגנון זה "התחכם". האמפולה שבתוכו החליקה בצורה מסוכנת.

בשבעה עשר בדצמבר, מתפוצץ מוקש אחד. קרע גדול נפער בדופן האנייה. הלהבה הגיעה לגובה של שלושים מטר. החוקרים המקומיים סברו כי מוקש מגנטי המכיל לא פחות מעשרים וחמישה קילוגרם חומר-נפץ, הודבק לאונייה בעומק של מטר וחצי מתחת לפני המים.

שמועה ברחוב הביירוני סיפרה כי צוללת ירתה טורפדו אל האונייה. "איגריס" הייתה בסכנת טביעה, אך המלחים והמהנדסים הגרמניים שעליה הצליחו להתקין מחסום נגד המים ולהציל אותה. נראה גם שמבנה הפנימי היה בנוי מחיצות מחיצות והמים לא יכלו לעבור ביניהן. דבר זה הקל על פעולת ההצלה ומנע את הטביעה. בהסתמך על ידיעות שהתפרסמו לאחר זמן בעיתון ביירוני, קרתה ב"איגריס" התפוצצות שנייה. ומאז לא שמעו יותר על היאכטה המלחמתית של היטלר (יום יבוא והסיפור על היאכטה של היטלר כולל פיצוץ שני המוקשים התפרסם באינטרנט אך כמובן שאיש לא ידע על שמדינת ישראל נמצאה מאחוריו).

ההתפוצצויות פירושו הצלחתו המלאה של "מבצע דוד". בפגישה שהייתה לי אחרי כן עם סמעאן, הוא הושיט לי שטר של חמש לירות, כפי שעשה בפעם הראשונה, ואמר: "קח, בזבז את זה!" התעשרתי בעוד חמש לירות. משתלם בהחלט לצאת למבצעים!

על "מבצע דוד" נכתב בשעתו בעיתונות. הנה מה שכותב עיתון "למרחב" במסגרת כתבה על אלוף שלמה אראל עת נתמנה למפקד חיל הים. כתוב שם בין היתר: "על גורל הפעולה נודע רק מהעיתונות הלבנונית, כאשר ב-17 בדצמבר נמסר על התפוצצות מסתורית באונייה "איגריס". 41 יום לאחר ההתפוצצות הראשונה נתפרסמה ידיעה שנייה על התפוצצות נוספת שאירעה באונייה...". על הרגשותו באותם רגעים מוסיף אראל: "החלק המותח היה כאשר חיכינו לחבלן ליד המגדלור של ביירות. היו אלה רגעים קשים לכל הצוות, שחרד לגורלו של החבלן. אם אנו באים לשחזר את הנעשה כיום - מוסיף מפקדו החדש של חיל הים - הרי שאת הקרדיט צריך לתת לבחור עצמו, שסבל מאוד ממחלת ים כל הדרך לביירות..."

אני חש בקור המרעיד את כל גופי. יצחק עוטף אותי במעיל עליון ואנו ממהרים אל המכונית בתוכה חיכה לי בקבוק רום. אני מקיים את הבטחתי ולוגם לגימה כפולה מהמשקה החריף. יעקוב מסייע אותנו בחזרה אל המקום שממנו אשוב ארצה עם הספינה "פלמ"ח". לאחר כמה איתותים אליה, מופיעה הסירה. אני עולה עליה והיא לוקחת אותי חזרה אל ה"פלמ"ח". הספינה החלה לשוט בחזרה אל כיוון הארץ בלי להתמהמה. למחרת הגענו לנמל חיפה.

במפקדת חיל הים בסטלה-מאריס נערכה מסיבה קטנה. אבל על השמחה שהייתה נחלת כולנו העיבה העובדה שאין, לפי שעה, כל ידיעה על התפוצצות המוקשים שהצמדתי

מראה משקף חיים במחלקה הערבית של הפלמ"ח

על האונייה של היטלר. מדוע לא התפוצצה האונייה? הסברה הייתה שמים חדרו לתוך המנגנונים ושיבשו את דרך פעולתם. עלי לצאת לסיבוב נוסף. הפעם מבטיחים לי מנגנונים אמינים. כעבור שבוע ימים אני שוב נמצא על ה"פלמ"ח". כללית, שלבי המבצע המחודש יחזרו על עצמם מלבד שינוי אחד שהכנסתי בו: אסיר את חליפתי האזרחית על החוף ולא בתוך המכונית. תעודת הזהות וכסף לבנוני יהיו איתי בחגורת העבודה. לא אלך אפילו סנטימטר אחד חשוף לעיניים של עוברים ושבים כפי שהיה בפעם הראשונה. הספינה עמדה להפליג אך הוראה של הרגע האחרון מורידה אותי ממנה. (לימים ייוודע לי כי הסיבה לדחייה היה החשש שמא המוקשים הדבוקים יתפוצצו בזמן שאמצא שוב ליד ה"איגריס"). נותר רק לחכות. ואז,

סגן יעקב בוקעי ז"ל

מתוך - אתר הפלמ"ח שורת הנופלים

אמורים להיטמע בתוכם. סיפור הכיסוי שהוכן עבור בוקעי ואפרים הציג אותם כמסתננים שנעצרו בישראל. הסיפור לווה במסמכים, כולל תעודות לידה, תעודות זיהוי וניירות שונים. בשלב הבא הושלכו השניים לכלא רמלה, יחד עם יתר הפליטים הערביים. יחד עם שאר האסורים הם ספגו מכות מהסוהרים.

ביום 3.4.1949 יעקב בוקעי ואפרים יצאו עם קבוצה של חמש מאות פליטים ממחנה השבויים בסרפנד בשער מנדלבאום בירושלים. התכנית היתה ללא דופי - אבל משהו בכל זאת השתבש. עד היום אין אנו יודעים מה קרה ליעקב בוקעי. ישנה סברה שכשל בלשונו ואמר שהוא מסוריה. על פי סברה זו, בוקעי ועוד כמה פליטים שאמרו שהם רוצים לעבור לסוריה, נעצרו ונכלאו בקישלא בירושלים. לאחר מכן הועבר לבית הסוהר בעמאן.

במכתב ששלח, מכתב שהגיע חודשיים לאחר תלייתו, הוא כותב: "אני חושב שהאיש אשר הזכרתי לפני יציאתי, הוא אשר הסגרני והפילני בפח".

ניסיונות לבדוק מה עלה בגורלו של יעקב עלו בתוהו. מספר לוחמים מהיחידה, בעלי ניסיון רב, נשלחו מביירות ומדמשק לעמאן ולירושלים, לבדוק ולנסות למצוא ולו רמז קל על גורלו. ניסיונות אלה עלו בתוהו. הירדנים לא פרסמו שתפסו מרגל- ומשפטו נשמר בסוד.

מגעים בין נציגי מדינת ישראל וירדן לא נשאו פרי. המלך עבדאללה אישר את גזר דין המוות שהוטל על בוקעי. בוקעי הוצא להורג ב- 2.8.1949. ניתלה בכלא אל-ממתא אשר בעמאן וכפי הנראה בבית קברות בסביבה.

יתכן שהירדנים לא ידעו שהם לכדו מרגל ישראלי, משום שלא דיבר ולא הוציא מילה מפיו על חבריו ולא על אפרים אשר יצא עימו לדרך, שממנה לא שב.

בוקעי כתב מכתב שהעבירו באמצעות אסיר שישב עימו בכלא. מילותיו האחרונות במכתב: "לא בגדתי, מצפוני ולובי נשאר וישאר אצלכם כל עוד אני חי בעולם האפל הזה". הוענקה לו דרגת סגן לפי פקודת מטכ"ל. ■

בן מרדכי ואדל. נולד בשנת 1930 בדמשק שבסוריה. בבית היו עוד עשרה אחיות ואחים. כולם עזבו את סוריה. בדמשק סיים את בית הספר "אליאנס", ועוד שתי שנות בית ספר תיכון. למרות גילו הצעיר השתייך לתנועת "החלוץ", ועלה לארץ במסגרת הכשרת הנוער. כאן נקלט בקיבוץ אשדות יעקב, ועסק בעבודת אדמה וחשמלאות.

בגיל 16, שנה לאחר שעלה ארצה, הצטרף לגדודי הנוער של "ההגנה". השתתף בפעולת תגמול נגד תחבורה ערבית בחיפה. במלחמת השחרור לחם במסגרת הגדוד הרביעי של הפלמ"ח. בשלב מסויים עבר קורס צניחה של צה"ל בצ'כיה.

במבצע מיוחד שערך פוליטרק הפלמ"ח בני מהרשק, אותרו שמות של חיילים נבחרים, מיוצאי עדות המזרח, למשימות מיוחדות. בוקעי הועבר ליחידת "השחר", יחידת ה"מסתערבים" המפורסמת. אנשי המחלקה הערבית של הפלמ"ח התמחו בפעילות בעומק שטח האויב. הם יועדו לשמש סוכנים, אוספי מידע, מבצעי חבלות, מחסלי סוכנים, אנשי מפתח שתולים בצבאות האויב. כל מה שקשור בריגול נגדי.

לאחר הקמת צה"ל הפכו ה"מסתערבים" למרכיב מרכזי בשיירות המודיעין תחת השם "ש.מ.18". בכרטיס האישי של בוקעי, בשיירות המודיעין, מסופר שהוא קיבל המלצות משני חברי אשדות-יעקב, זאב קרפ ואברהם אפשטיין. הפטרונים של בוקעי ב"ש.מ.18" היו "סמעאן" סומך ויעקב נמרודי. בוקעי זכור כאיש שקט, שהשתוקק למבצעים, שחונן בקליטה מיוחדת.

יעקב נבחר לאחת מהמשימות החשובות והנועזות: הקמת בסיס הריגול והחבלה בירדן, ביחד עם חברו אפרים. ההכנה היתה קפדנית, השניים התכוננו במשך שישה חדשים ליציאה זו.

תכנית ההחדרה התבססה על העובדה שבתחילת שנת 1949 עמדה ישראל להחזיר לירדן כ-450 מסתננים ושבווי מלחמה, בעקבות הסכמי שביתת הנשק. בוקעי ואפרים היו

המסתערב האחרון בלבנון

יהושע קדם (מזרחי)

מחלקת 'השחר'

בראשית 1948 הגעתי למחלקה הערבית של הפלמ"ח בשדות-ים, שנקראה 'השחר'. הבסיס כלל כמה אהלים וצריך ששימש למפקדה ולהרצאות והיה ממוקם בקצה המשק. בימים הראשונים הבחנתי שהפעילות המתרחשת בבסיס אינה דומה להכרותנו עם הפלמ"ח באשדות-יעקב. היו שם מסדרים ואימוני נשק. הנה, כאן, הכול שונה: קריאה בעיתון ערבי, משחקי שש-בש, מקלחת, לבוש פרנג', או בגדים בלויים ויחפים. אף היו שלבשו בגדים צבעוניים. לרובם היה שפם. ברקע פטיפון השמיע שירים בערבית. לאחר כמה ימים הבחנתי שמספר חברים היו נעלמים לכמה ימים, וחוזרים אחר כך. רוב הגברים היו שחומי עור, יוצאי ארצות המזרח. לא הבנו עדיין לאן נקלענו, וגם לא היה את מי לשאול. האנשים התעלמו מאיתנו. ידענו שמדובר במחלקה מיוחדת, הקשורה לענייני ערבים, אך שום דבר מעבר לזה.

ביקשנו להיפגש עם המפקד

שלושה חודשים חיינו בתחושת אי-ודאות. כשפקעה סבלנותנו, ביקשנו פגישה עם דני אגמון, המפקד, כדי לקבל ממנו הסבר. אגמון נענה ברצון, ובמהלך הפגישה הוא היה גלוי-לב והבהיר שזאת המחלקה הערבית של הפלמ"ח שהיא מחלקת 'המסתערבים'. כל אחד מאתנו יידרש, לאחר אימונים ממושכים, לבצע פעולות כיחיד או במסגרת קבוצה קטנה, בארץ או בארצות ערב. מאחר שהיחידה היא של מתנדבים בלבד, מי שאינו מעוניין להמשיך כאן, יעבור ליחידה אחרת של הפלמ"ח.

בקרוב תדעו...

המדריך שלנו מנשה, תימני חמוד, לא היה 'מסתערב'. הוא ליווה אותנו לאורך כל המסלול. אימן אותנו בנשק והצלה. (לאחר מלחמת ששת הימים, הוא מונה למושל הצבאי של רצועת עזה בדרגת אלוף משנה). בשלבים הראשונים התאמנו כשירונים רגילים ובהבדל מהנהוג במחלקות

בוהן פתע לקראת הגיוס לפלמ"ח

לקראת סיום הכשרתנו באשדות-יעקב הכינו אותנו המדריכים לקראת גיוסנו לפלמ"ח. בשיחה עם אברהם אפשטיין, המדריך, נודע לנו שאדם חשוב יקיים שיחה אישית עם כל חבר בנפרד במקום עבודתו. עלינו לענות על שאלותיו, מבלי שהמטרה תובהר לנו. על פי השמועה מדובר על ידיעת השפה הערבית עבור משרד החוץ. כשהאיש הגיע אליי, הוא שאל: "איך אתה מתאקלם פה? היכן גרה המשפחה שלך, האם בארץ או בחו"ל? באיזה בית-ספר למדת? אלו שפות אתה יודע?". למדתי ב'אליאנס', ואני יודע ערבית, צרפתית ועברית. הוא הגיש לי עיתון בערבית וביקש שאקרא כתבה מסוימת. קראתי אותה, ואז הוא שאל: "האם אתה יכול לתרגם כותרת זו מהעיתון?" תרגמתי והוא נראה מרוצה, אך לא אמר מילה. כשנפרדנו לשלום הוא אמר: "בקרוב ניפגש...". הייתי קצת נסער, לא ידעתי לשם מה היו השאלות האלה. באותו ערב נפגשנו עם החברים, והסתבר שלכולם הייתה אותה שיחה. אבל אף אחד לא פענח את החידה: מי היה האיש הזה? ומה מטרת בואו? החשד התעורר כאשר נקראנו להתגייס לפלמ"ח. באותו זמן חיפשו מפקדיו אנשים למחלקה הערבית.

הגיוס לפלמ"ח

עם סיום הכשרתנו בקיבוץ גויסנו לפלמ"ח ומי שלא רצה להתגייס היה חופשי לפרוש. מספר בנות פרשו, וכל היתר הסכימו. נציג הפלמ"ח הודיע על מקום התייצבותו של כל אחד. רוב החברים שובצו לרמת-הכובש, שלושה: יהושע מזרחי, יעקב בוקעי ואליוה דנה, שובצו לשדות-ים. היינו מופתעים מאוד! הבנו שאין לערער על פקודה. ועל כל אחד להתייצב למקום שיבוצו. אולם היו שהתפלאו על שיבוצו של יעקב בוקעי, הריחו כנראה שמדובר במשהו סודי שקשור בהצלחתו במבחן הערבית אצל המראיין. יעקב בוקעי היה גבוה, חסון אך רחוק מדמות המסתערב. הוא היה בעל עיניים כחולות ושיער בלונדיני. אפשטיין הסביר שאיננו יכולים להתערב בשיקולי הפלמ"ח.

סמעאן היה האיש ממנו למדנו את כל הנושאים הערביים. מידי יום היה יושב איתנו בכיתה ומלמד. חוץ מהלימודים הערביים עברנו קורסים נוספים בתחומי התמחות שונים. וכמובן, אימונים צבאיים ככל החיילים.

התחום הצבאי

אימון צבאי רגיל, הכרת מבנה צבאות ערב, זיהוי דרגות, כלי נשק, מטוסים ושריון, אלחוט-מורס, הכרות המכשיר מבחוץ ומבפנים. כלפי חוץ הוא נראה רדיו רגיל, אך בהזזת כפתור מסוים מאחור, היה הופך למכשיר אלחוט. למדנו קודים כתבי סתרים ועוד.

תרגלנו ושגנו את התפילות ולמדנו בע"פ פרקים מהקוראן. כדי להעשיר את השפה קראנו ספרות ערבית ולמדנו משלים, מנהגיהם וענייני לבוש. מדי שבוע יצאנו לסיוורים באזורים ערביים כשכל אחד דבק בסיפור הכיסוי שלו לאחר ששיין אותו ונבחן עליו אצל סמעאן. קרבות התחוללו בכל חלקי הארץ כשהבריטים עדיין יושבים בארץ. ירושלים הייתה נצורה. לאחר טבילת האש הראשונה התנסו בכליאה מכוונת בבית סוהר לצד ערבים. למרות המצב הבטחוני המעורער בארץ לא אפשרו לנו להשתתף בקרבות, והיינו חייבים להמשיך את לימודינו ביחידה כי היינו מיועדים למשימות אחרות. אולם קשה היה לנו לעמוד מן הצד ודרשנו להשתתף במאמץ המלחמתי. אשרו לנו לאבטח את כביש ראש-העין - פתח-תקווה. היה עלינו לפגוע בערבים שניסו לחבל בתחבורה. מספר ההיתקלויות שעברנו העיד שעמדנו במבחן. לאחר המבצע חזרנו לספסל הלימודים.

מפגש עם האלוף מרכוס ז"ל

יום אחד יגאל אלון, הזמין את האלוף דוד מרכוס לגבעת-השלשה כדי להראות לו מקרוב את ביצועינו. לשם כך קיבלנו את אולם הספורט של בית-הספר, אותו אטמנו בוילונות כדי שלא יראו מבחוץ את הנעשה בפנים וערכנו קבלת פנים בסגנון ערבי: פרשנו שטיחים על כל רצפת האולם, והנחנו מסביב מזרונים וכריות. היו שהתלבשו בלבוש ערבי מסורתי: קנבאז, כאפיות ועגאל, והיו שלבשו חליפות פרנג' ונעלו נעליים מבריקות. לרובנו היה שיער שחור, אותו משחנו בג'ל.

החבלה במוסך אבו שאעם

יעקובה כהן ויצחק שושן פעלו בעיר התחתית בחיפה והוטל עליהם לחסל את מכונת תופת שהוכנה במוסך בעיר התחתית. בפיקודו של דני אגמון הכניס יעקובה מכונת תופת למוסך, וביקש מבעל המוסד לתקנה. הלה סירב, אך

אחרות של הפלמ"ח, לא עבדנו. רק התאמנו. חלק גדול מהמגויסים שוחרר כעבור זמן, מחוסר התאמה. יחד איתי במסלול היו אליהו דנה, יעקב בוקעי ואליהו ריקה, ארבעתנו ילידי דמשק.

מנשה הבהיר לנו ששמעון סומך (סמעאן) הוא המפקד הבכיר ביותר בכל הנושאים הערביים. איתו נבלה, שעות ימים וחודשים, הוא ילמד אותנו ערבית, תרבות, דת, מנהגים, ויתפור לכל אחד מאתנו את סיפור הכיסוי שלו. כשנהיה מוכנים לפעולה, נצא למשימות שונות במקומות ריכוז של ערבים, במוסדות ובמפעלים. נישתתף במשימות שיחידה מובחרת תבצע, ויהיה עלינו להיות מוכנים להיקרא בכל עת. מחלקת 'המסתערבים' תשתייך ארגונית לגדוד הרביעי של הפלמ"ח.

המורה, המפקד, האדם: סמעאן

סמעאן היה האיש שראינו אותנו באשדות יעקב. הוא היה אישיות מיוחדת במינה. בראש וראשונה הוא היה אדם צנוע בעל חיוך רחב וטוב לב. רק אחר כך היה מורה ומפקד. הוא החדיר בנו את התורה הערבית בקלילות ובמקצועיות, והשגיח שנבצע כל פרט ופרט. בסבלנות אין קץ דאג אישית לכל אחד מאתנו. מעולם לא עשה דברים בחיפזון והכין כל דבר ביסודיות עד לפרט האחרון. לקראת הכנת סיפור הכיסוי סייר איתנו במקומות רגישים בארץ, כמו מחנות צבא, נמל, ערים ערביות ועוד.

לאחר המיון והפרישה מרצון נותרנו רוב של יוצאי סוריה שהכרנו זה את זה עוד מילדות. כמובן שהדבר סייע לנו מאד בגיבוש ובתאום הפעילות.

מי הוא מסתערב?

הסתערבות פירושה היטמעות של יהודי בקרב החברה הערבית והתחזותו לערבי בן דת האסלאם. המסתערב חייב להיות בעל חזות מזרחית, אדם שחום, משופם, דובר ערבית רהוטה, לבוש ומתנהג כערבי בביתו ומחוצה לו. עליו לדבוק בקנאות בסיפור הכיסוי שלו.

המסתערב חייב לשחק את דמות הערבי במשך 24 שעות ביממה. עליו לשמור על קור רוח ולא להיות מתוח נפשית. הוא חייב להיות בעל שקט פנימי, ולהרחיק מעליו כל פחד וחשש. המסתערב חייב להיות אמין, לא כמו משת"פ ("השטינקר") שלא תמיד דיבר אמת.

אימוני חבלה במטוסים

באותה תקופה שהתה היחידה זמן קצר בקיבוץ נען. חברי אלי דנה ואנוכי למדנו את מקצוע ההלחמה, למקרה שנזדקק לו. מספר שבועות עבדנו במסגרייה של הקיבוץ. אחר כך עברנו לנווה-ים. הקרבות בארץ הלכו והתעצמו, ומצבה הביטחוני של ישראל היה קשה. מפקדינו נדרשו לבצע פעולת חבלה בשדה התעופה הצבאי של ירדן, אירביד, בו חנו ארבעה או חמישה מטוסי 'הנטר', שאיימו על המדינה. שני חברים למדו כשבועיים בחיל האוויר כיצד לחבל במטוסים. הדרך הפשוטה ביותר היתה לשפוך סוכר לפתחו של מיכל הדלק ולהסתלק. בסופו של דבר, המשימה לא יצאה אל הפועל, מכיוון שהמוסדות המדיניים לא אישרו אותה. באופן כללי, למפקדי היחידה שלנו הייתה שאיפה לבצע יותר משימות ממה שהמוסדות אישרו. כך יצא שהעבודה שהושקעה בנו ירדה לטמיון. מבצעים רבים ירדו לטמיון בגלל התנגדות המוסדות, ואני מנוע מלספר עליהם.

משימה חשובה הוטלה על אליהו ריקה - הטבעת היאכטה של היטלר, 'איגריס'. האוניה אמנם לא טבעה אך היא הוצאה מכלל שימוש לכל תקופת הלחימה.

קורס צניחה

באחד הימים בחודש נובמבר 48, כשנה לאחר החלטת האו"ם על חלוקת הארץ, היה צורך לבצע משימות מודיעיניות כדי לסייע לכוחות בארץ. היחידה נשלחה לקורס צניחה ברמת-דוד. את אליהו ריקה, בני דיין ואותי הוציאו מהחבורה שהלכה לקורס ושלחו אותנו לקיסריה, במטרה להעביר אותנו קורס ימי. לא היה לי שום מושג בשחייה. משום כך נשלחתי חזרה ליחידה ורק ריקה ובני התחילו את הקורס. המפקדים הופתעו לראותני, ושלחו אותי מיד לקורס הצניחה ברמת-דוד, שאמור להמשך שבועיים. התמקמנו בבסיס הבריטי באחוזה שעל הכרמל. יום-יום, השכם בבוקר, צעדנו ברגל עם הציוד מאחוזה למרכז הכרמל וחזרה. זה היה מפרך בגלל העלייה התלולה. אך הרצון להצליח נטע בנו כוח להמשיך. כאשר הגעתי לקרקע בצניחתי הראשונה רץ לעברי שמריה גוטמן עם הג'יפ ולחץ את ידי בהתרגשות, שנינו ידענו שאם לא אעבור קורס זה, לא אוכל להמשיך לשרת ביחידה. הצניחה הלילית ריגשה אותי במיוחד ונתנה לי סיפוק רב, באחד הימים לאחר שקבוצה מיחידה אחרת צנחה, קרה אסון נורא: מצנח המדריך שלנו איתמר גולני והבן הראשון של אפיקים נתפס בזנב המטוס, ולא הצליח להשתחרר ממנו. המטוס עשה תמרונים שונים מעל אזור נמל חיפה, אך איתמר לא הצליח להשתחרר נפל לים וטבע. ימים רבים חיפשו את גופתו, אך לשווא.

לאחר ויכוח נמרץ יעקובה השאיר את הרכב במוסך, ופנה מיד לעבר יצחק שושן, שחיכה לו ברכב אחר. תוך דקות נשמע פיצוץ אדיר בכל האזור. המוסך על יושביו נהרס, והחבריה הגיעו לאזור היהודי בשלום.

הבריטים עוזבים את הארץ

לאחר יציאת הבריטים מהארץ וההכרזה על הקמת מדינת ישראל פלשו צבאות מדינות-ערב לארץ והוקם צה"ל. הפלמ"ח פורק והמשכנו כיחידה בתוך מסגרת צה"ל, שנקראה ש. מ. 18.

תוך כדי לחימה, החלה בריחה המונית של ערבים למדינות ערב. מפקדי היחידה שלנו, ובראשה סגן-אלוף שמריה גוטמן, החליטו שזו השעה להשתלב בין הבורחים, להגיע לביירות ולהקים שם בסיס להפעלת מודיעין. זו פעם ראשונה שהיחידה פעלה מעבר לגבולות הארץ. על וותיקי החבורה הוטלו משימות שונות, בעוד שאנו, הצעירים, המשכנו באימונים ובלמידים.

ניצול ההזדמנות שנקרתה עם בריחתם הבהולה של הערבים לא הותירה זמן להכנה מסודרת של המשימות. סיפור הכיסוי לא הושלם כראוי ובפועל כל אחד השלים אותו לעצמו בסיועו של סמעאן. מגרעת זו בלטה במיוחד בקרב הראשונים שהגיעו לביירות. אנחנו, הצעירים, היינו הרבה יותר מאורגנים מבחינת הידע שרכשנו והאימונים שעברנו. אולם דווקא סיפורי הוותיקים הועלו כספרים, הופקו סרטים והוזכרו בטקסים, בעוד מבצעה של הקבוצה הצעירה יותר לא הוזכרו. רק לאחרונה הוכנסו סיפורינו למוזיאון הפלמ"ח. ספרי זה מתמקד בעיקר בחברי שהיו האחרונים שנשלחו לביירות למשימות מודיעיניות.

הקבוצה הראשונה יוצאת לביירות

הראשונים שהגיעו לביירות היו: המפקד - גמליאל כהן, שמעון הרוש, יצחק שושן וחבקוק כהן. החליפו אותם: אליהו דנה, שם-טוב שלם, אליהו ריקה, אליהו שעיו ואני - יהושע מזרחי. שמעון הרוש ושאלו כרמלי שובצו לדמשק, ברשותם הייתה תחנת שידור (מורס). בוקעי ואפרים שובצו לירדן. כשהקבוצה הראשונה הגיעה לביירות, התארגנו כאן בארץ להוצאת תעודות 'פליט' מקוריות, דרכון ורישיון נהיגה. חבקוק היה אחראי על תחנת האלחוט, שממנה שידר וקיבל מברקים. נחום האלחוטן ישב ביחידה בנווה-ים, וקיבל את הוראות הביצוע מהמפקדה בארץ והעבירם אלינו. בבעלות היחידה היה רכב אולדסמוביל, עם רישיון הסעה של מונית. יצחק שושן שימש בתפקיד נהג המונית. הוא היה מסיע את החברים למשימותיהם המבצעיות: צילום ואיסוף מודיעין, בהתאם להנחיות המפקדים.

ימי ההמתנה והווי היחידה

ובתיקים. אחרי שהוציאו כל מה שהיה ברשותנו, הושלכנו לחדר מעצר קטנטן שמידותיו 4x4 מ', עם עוד עשרה איש. דלת הברזל נטרקה מאחורינו. האסירים שכבו על הרצפה ללא מזרונים. ישבנו מתוחים, ולא דיברנו אחד עם השני. הצפיפות בחדר והסירחון היו גדולים ומעיקים. כל יום אכלנו פרוסת לחם עם ריבה. האדם היחיד שידע שאנחנו

כאשר פורק הפלמ"ח הועברה המחלקה לצה"ל, והיחידה נקראה ש.מ. 18, היא נשארה בשלמותה עם כל חבריה ומפקדיה. בסך הכול היינו 40 חיילים וחיילות, כולל מפקדים. חיכינו ליום הגדול. ימי ההמתנה היו קשים והייאוש היה גדול. הייתי כבר מוכן לצאת למשימה, אך שום דבר לא נראה

מימין לשמאל: ותיקי היחידה: שמעון הרוש, יצחק ששון, גמליאל כהן

מסתערבים היה מפקד הכלא. החיילים והשומרים לא ידעו דבר, והתנהגו אלינו כמו אל שאר האסירים. בגלל היותנו צעירים משאר העצירים הוטלו עלינו העבודות הקשות יותר. עבר זמן עד שנוצר מגע בינינו לבין הערבים. לאט-לאט הם התחילו לדבר. כל אחד סיפר את סיפורו, איך הערים על החוקרים, ואיך שיקר להם. שמענו על האירועים שהביאו אותם לכלא. אחד, למשל, יפואי במקור, סיפר שבזמן הקרבות במנשיה, הוא גרר ברכבו גופה של יהודי לאורך הכביש המרכזי עד השעון. מסרנו את המידע לממונים עלינו ואסיר זה טופל מייד על-ידי הצבא. כנראה שהייתה זו גופתו של אחד מאנשי לח"י, שפעלו באזור. גילויים כאלה העברנו החוצה לממונים. במהלך המעצר הובלנו מדי פעם בעיניים קשורות ל-"חקירה" אצל סמעאן. זה היה תרגיל מבויס, שנועד לדווח לו על הפעילות הנעשית בכלא. הייתה זו גם הזדמנות להשמיע בפניו את הרגשתנו האישית. אחרי שמסרנו לו את התרשמויותינו, שמענו ממנו איך אנו נקלטים. פעמים רבות עמדנו במצבים קשים ומסוכנים. למשל, בעת שעברנו מחוץ לכותלי הכלא, שמענו לא פעם את חיילי צה"ל מדברים ביניהם על רצונם לחסל אותנו. "אם רק הייתי יכול - הייתי הורג אותם!" אמר אחד החיילים והצביע עלינו. סיטואציה

באופק. ההבטחה מצד המפקדים, שהנהגה אנחנו עומדים לצאת, לא התממשה.

העברנו את הזמן במשחקי שש-בש ופוקר, כשברקע ניגנו שירים של זמרים ערבים ידועים - עבד אלו-והאב, אום-כולתום ואחרים. לא הייתה זו מוסיקה שאהבנו. ליחידה הייתה מסורת פלמ"חניקית של הווי סביב מדורה, כבש על האש, קפה בפינג'אן ושירי פלמ"ח. היו אלה ערבים בלתי נשכחים. אבל כאשר אתה מסתערב, אופי הבילוי משתנה. לאפרים אפרים, מוותיקי היחידה, היה קול של זמיר. הוא ידע לשיר את השירים של רוב הזמרים הערביים, ואנחנו שרנו אתו סביב המדורה. בקיצור, עשינו שמח. משחק הפוקר היה נמשך כל הלילה ובמהלכו הגישו אוכל ושתייה למשתתפים במשחק. רק אחרי שהסתיימו המשחקים, בשעות הבוקר המוקדמות, הלכנו לישון. מדי פעם קפצנו לעיר הגדולה.

נכלאתי בכלא לצורך למידה

יחד עם בנייה מאלונים נשלחתי לבית הסוהר ליד רמלה, שהיה תחת השלטון הצבאי הישראלי. כשעינינו קשורות הוביל אותנו סמעאן אל הכלא. חיילי צה"ל באו לקבלנו כשסמעאן משגיח היטב על הקליטה. נערך לנו חיפוש דקדקני בבגדים

כזו הייתה בהחלט אפשרית, וזה הכניס אותנו למתח פנימי ולחרדה. דיווחנו על כך לסמעאן. הוא פעל בסתר להבטחת ביטחוננו, ואנחנו דבקנו במשימה והמשכנו לשחק. כשהגיע יום השחרור שבנו ליחידה מלאי גאוה! הרגשתי שעמדתי במבחן הקשה הזה: השתלבות בתוך ערבים, סיפור כיסוי מוצלח ותפילות. זו הייתה חוויה חשובה, שטוב שעברנו אותה בטרם יציאתנו לתפקיד. הביטחון העצמי שלי התחזק, כשהבנתי שאני אשתלב במשימות היחידה.

הסיפור שלי

למדתי היטב את שמי, את שמות אבי ואמי, מקום הולדתי, כתובת מגורני, שמות בעלי הבית, בתי הקפה, המועדונים, בתי המלון, חנויות ידועות, מסגדים, היכן אני מתפלל, בית הספר וכתובתו, המורים, המנהל ואין סוף פרטים נוספים שמשקפים הכרה טובה של השכונה וסביבותיה.

הגיע תורי לצאת למשימה!

אלי דנה, שם-טוב שלם (בניטו) ואנוכי נבחרנו להחליף את החברים שעבדו בביירות. אחר כך שונה יעדו של דנה ללסקייה. נתבקשנו להיות ערוכים לתקופה של שנתיים-שלוש במקום. בהודעת המטה נמסר: "דנה ומזרחי מיועדים להישלל בביירות, בניטו בדמשק לתקופת מעבר. שלושת האנשים יתגוררו יחד עם הרוש בדירתו במשך שבוע, ולאחר מכן יעברו דנה ומזרחי לדירות נפרדות. הרוש ובניטו ייצאו לדמשק אחרי שתושג עבור בניטו תעודת מעבר לסוריה. גמליאל אמור להגיע לביירות בהקדם האפשרי עם הוראות פעולה לחברים. יצחק שושן ישמש איש הקשר היחיד עם דנה ומזרחי, וחרוש עם בניטו. חבוקק רשאי להיפגש עם כל אחד מן האנשים בנפרד פעם אחת בלבד, ובמקומות מפגש שונים. לא יהיה מגע בין החברים, אלא במקרים מיוחדים שעליהם ידווח מראש. בשום פנים אין להסתבך בקטטות או בעינינים אחרים העלולים להפגישם עם המשטרה או הבולשת. יש להימנע מכל פגישה עם יהודים או ערבים ארצישראלים העלולים להכיר אותנו או לערער את סיפור הכיסוי שלנו, איסור מוחלט הוטל על פגישה עם אנשי חולייה אחרים, אלא בהוראת האחראי. לא לעורר חשד ע"י בזבז כספים מופרז והוללות, זכור, אמרו לי, שאתה עלול לדבר עברית תוך כדי שינה, השתדל לא לישון בחברת זרים, אל תחזיק כל צילום או תעודה של אנשי החוליה האחרים, בכל מקרה של חקירה או מאסר הצמד לסיפור הכיסוי שלך.

רגע האמת הגיע! התרגשתי מאוד. תוך שלושה חודשים היה עלינו להיות ערוכים ומוכנים. בתוך ההתרגשות והשמחה היה מהול גם עצב על מותו של חברי הטוב יעקב בוקעי ד"ל, שהוצא להורג מספר חודשים לפני כן. על רקע תלייתו בירדן, היה קשה שלא לחשוב שלנו זה עלול לקרות... דנה ואני היינו אמורים לצאת השכם בבוקר לנמל חיפה, ומשם להפליג בספינה שלנו לביירות. היה עליי להסדיר את הדברים שצצו בעקבות ההתראה: להמציא סיפור לאימא ולאחי ששון. סיפרתי להם שאני עומד להישלח מטעם הצבא להשתלמות באירופה לתקופה ארוכה. בנוסף, הייתי חייב גם לשתף מישהו מהמשפחה בסוד האמיתי. שיתפתי את אחי הבכור, שלם מזרחי מבית-השיטה. חזרתי ושיננתי את כל מה שלמדנו, והייתי שלם עם עצמי ודרך לביצוע התפקיד. יומיים לפני היציאה נפרדתי מאימא, מבלי שידעה לאן מועדות פניי... נפרדתי גם מאחי שלם בבית השיטה, שאיחל לי הצלחה בדרך.

למחרת נסענו השכם בבוקר עם סמעאן, נמרודי ושמריה גוטמן לנמל חיפה. היה עלינו כל הציוד הדרוש, כולל מכשיר אלחוט, כסף מזומן וכסף רזרבי לשעת חירום, תעודות מזויפות של פליט ודרכון פלסטיני. בהגיענו לנמל התקבלנו ע"י רב-החובל של יחידת הפל"ים, והתמקמנו בספינה. על הרציף נשאר סמעאן, נמרודי וקצינים נוספים שאיחלו לנו הצלחה. נפרדנו מהם לשלום, בתקווה שנפגש שוב בארץ. היה זה הערב האחרון בארץ...

אנחנו בדרך לביירות

ביום ה-29 בנובמבר 1949 בשעה 24.00 הפליגה ספינת חיל הים לעבר חופי ביירות ועל סיפונה דנה, בניטו ואנוכי ועמנו שמריה גוטמן וקצין המודיעין אלישיב. הספינה הפליגה לכיוון קפריסין, אך בשלב מסוים שינתה כיוון לנמל ביירות.

ההפלגה ארכה כמעט יום שלם. כל אחד היה מכונס בתוך עצמו. הרבה מחשבות רצו לי בראש: האם אצליח? האם לא יקרה לי מה שקרה לבוקעי, ידידי, שגורלו נחרץ עוד בטרם הגיע לשלב הביצוע? האם אזכור את כל פרטי סיפור הכיסוי? מחשבותיי היו רצופות חרדות. פתאום באה לי הארה, ואמרתי לעצמי: "זהו, אין דרך חזרה. אני חייב להצליח במשימה! הפחד רק יכשיל אותי". ואכן, שמתי אותו בצד, אם כי בלבי היו עוד חששות ממצבים שעלולים להסתבך עם השלטון ועם אנשי המקום. אמרתי בלבי, שהרי התגייסתי כמתנדב, ואין שום סיבה לבוא בטענות לאיש. יש צורך לבצע את המשימות שיוטלו עלי.

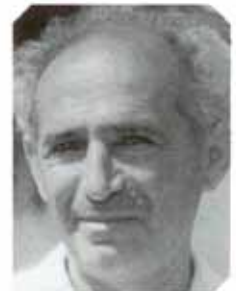
נפרדים משמריה גוטמן, המפקד

החבר'ה שאמורים היו לשוב ארצה קיבלו אותנו בנקודה מסויימת על החוף לפי האיתותים בפנס, המוסכמים מראש. הספינה עצרה במרחק-מה מהחוף. שמריה גוטמן מפקד המחלקה, דנה, בניטו ואני ירדנו מהספינה. לפני שנוצר מגע הם שאלו על שמותינו הבדויים. ההתרגשות במפגש הייתה גדולה, התחבקנו והתנשקנו. הכרנו אותם היטב. שמריה החליף כמה מילים עם החברה, ונפרדנו ממנו ומצוות הספינה לשלום.

מנקודת החוף הלכנו ברגל כחצי ק"מ, עם כל הציוד, עד הגיענו לשפת הכביש, שם חיכתה לנו מונית ה"אולדזמוביל", רכב היחידה. קיבלו אותנו יצחק שושן, הנהג, ושמעון הרוש. הם העניקו לנו יחס יוצא-מן-הכלל. נסענו עימם למסעדה באל-בורז'. נאמר לנו שבשבוע הראשון נלון אצלם, ואחר כך ניגש למתווך דירות שיחפש לכל אחד דירה לעצמו בלבד. כמובן שהתבקשו לשלוח בהקדם דו"ח על קליטתנו והתבססותנו בביירות.

המפגש עם חבקוק

למחרת פגשתי את חבקוק, האחראי על תחנת האלחוט. הוא דיווח לארץ שהגענו והכול עבר בשלום. כשקמנו בבוקר נפעמנו מיופייה של העיר. את חששותי הדחקתי מהרגע שרגליי דרכו על אדמת ביירות. הוטל עלי להחליף את חבקוק ולקבל מידיו את תחנת האלחוט. כמו-כן, היה עלי לקבל

שמחה גוטמן,
מפקד היחידה

מיצחק את המונית ואת הסליק, שהיה חבוי אי שם בחולות ליד הים. היה צורך דחוף למצוא דירה, להוציא תעודת פליט אמיתית ממשרד הפנים הלבנוני וכמובן - רישיון נהיגה למונית. חבקוק הסביר לי שאם אגש למוכרת מסוים הנמצא באחד ממחנות הפליטים ואבקש ממנו מכתב המלצה, הוא ייתן לי ברצון תמורת 50 לירות לבנוניות. ואכן המוכרת נתן לי המלצה בלי לשאול הרבה שאלות, פרט לשמי והיכן גרתי בארץ. פניתי למשרד הפנים והגשתי את הבקשה. נאמר לי לבוא למחרת לקבל את התעודה. וכך היה. זרקתי את התעודה המזויפת, ומאותו רגע היתה לי תעודת פליט כשרה.

הסתבכות ראשונה

היה עלי לעבור מבחן תיאורטי לשם קבלת רישיון נהיגה, כמו כן, חשוב היה לקחת מספר שיעורי נהיגה עם מורה נהיגה

מקומי. התקשרתי לאחד המורים והתחלנו להתכונן למבחן המעשי. מאחר והייתי אמור לנהוג במונית נוסעים, נדרשתי גם להציג תעודת יושר, בדומה לנהוג בארץ. לאחר שעברתי את מבחן התיאוריה, עצרנו במשרד הרישוי כדי להגיש בקשה לתעודת יושר. תהליך שאורך בדרך כלל 24 שעות. במהלך שיעורי הנהיגה התיידדתי עם המורה.

למחרת כשהגענו למשרד לקבל את התעודה, אמר לי המורה שאין צורך שאגש בעצמי למשרד והוא יביא לי את התעודה. אך הוא חזר אליי בפנים נפולות ואמר: אתה בצרה גדולה. עכשיו תגיד את האמת: האם זה אתה שגנבת לפני שנתיים פרי מהמסע של הכפר, ועומדת נגדך פקודת מעצרה? כמובן שהכחשתי הכול, והזכרתי לו שאני פליט פלסטיני שברח מיפו רק לפני חודשיים. ובכלל לא הייתי כאן בתאריך הזה. ואז הוא ביקש שאבוא איתו לפקיד.

כשנגשנו אל הפקיד, הוא שאל: האם שמך הוא חליל מוחמד נאצר? עניתי בחיוב. ומה שם אימך? "פאטמה" עניתי. הוא ניגש לברר זאת בספרים. למזלי שם אמו של הגנב לא היה פטמה. הפקיד הבין שלא מדובר בי, התנצל בפניי ונתן לי את תעודת היושר. עברתי את המבחן, וקיבלתי רישיון מקורי לנהיגה במונית. המונית עברה לרשותי, ומעתה היו לי גם רישיון נהיגה וגם תעודת פליט מוכרת.

חשדנו שזו לא הספינה שלנו

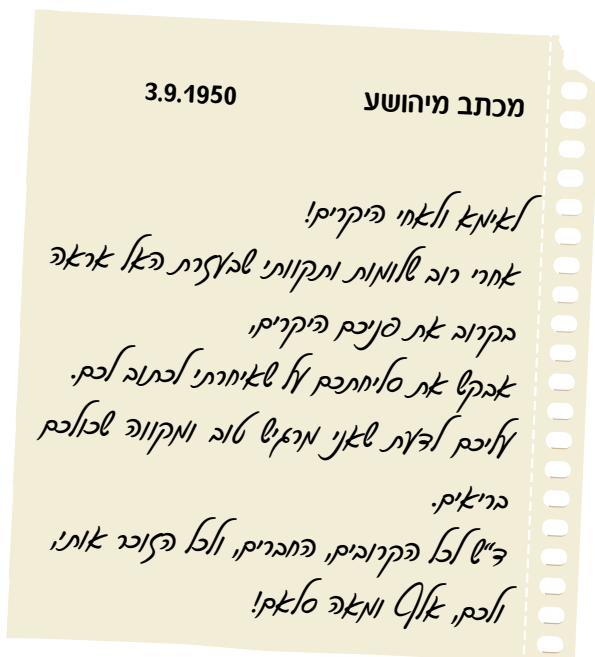
הגיעה העת להיפרד מחבקוק ומשושן, הוותיקים, שסיימו עימנו חפיפה של מספר שבועות. נקבע מועד למפגש עם הספינה שאמורה להחזיר אותם מביירות ארצה. בינתיים למדתי לעבוד וכבר ניהלתי את תחנת הקשר בין הארץ לכוחות בשטח. הספינה הייתה אמורה להגיע לחוף בשעה המוסכמת. התארגנו ליציאה לאזור החוף. היינו מתוחים מאוד. הסעתי את יצחק שושן ושמעון הרוש, וצרפתי אליהם את אלי ריקה ושלם שם-טוב כמלווים. אלי ריקה היה האחראי על המבצע. לאחר שהחניתי את המונית באזור החוף, צעדנו רגלית לגבעה הצופה לחוף, וחיכינו לאיתות מהספינה המתקרבת. אותנתנו לה בפנס, אך היא לא החזירה איתות... חשדנו שאולי זו כלל לא הספינה שלנו. אחרי התלבטות ארוכה החלטת שאסע לדירה, מרחק של 5 ק"מ, ואוודא באלחוט עם הכוחות בארץ שאכן זו הספינה הנכונה. נסעתי במהירות מטורפת לדירה ופתחתי את המכשיר. שאלתי במהירות בלי הצפנה, את נחום, איש הקשר, האם זו הספינה שלנו? התשובה הייתה חיובית. מיד חזרתי בנסיעה לחוף. השעה הייתה שעת לילה מאוחרת, ולכל אורך רצועת החוף הסתובבו בלשים ושוטרים שחיפשו מבריחי סמים. בקלות

ידעתי שהם נמצאים בביירות, אך לא ידעתי מהי כתובתם. בניגוד אליי, גמליאל ידע את כתובתי בדירתו של חבקוק. מכשיר האלחוט שירת את כל אנשי החוליה בביירות, והיה עליו לקיים קשר רצוף עם כל אחד ואחד, כדי שיוכלו למסור דו"חות ליחידה ולקבל הנחיות להמשך הפעילות. כל מפגש כזה היה מתקיים ברחוב כלשהו. אחרי שקיבלתי את הדו"ח הייתי ממשיך לדרכי, ובשעות הערב מעביר ארצה את הדו"ח באלחוט. על פי ההוראה שקיבלנו לא היינו צריכים להיפגש, ואפילו לא לדעת היכן כל אחד גר. אולם אני הייתי חייב להיפגש לצורך תפקידי עם כל אחד לחוד, על מנת לקבל ולמסור מידע לממונים עליי. הייתי מצפין את החומר על פי מה שלמדתי בקורס - לפי ספר בשפה האנגלית, זהה לספר בארץ, וכל יום נקבעו דף מסוים ושורה מסוימת בספר שבהם אני מצפין את הדו"ח של אותו יום. בתום חודש עברנו לדף חדש.

הקשר עם המשפחה בארץ

מדי פעם היה צורך לשלוח מכתב לאימא כדי להרגיעה ולומר שהכל בסדר. אבל איך עושים זאת? הרי לשלוח בדואר אי אפשר. הייתי שולח את המכתבים דרך מכשיר הקשר, והם היו מועברים אליה באמצעות שאול, שלישי היחידה. אך אימא חשדה שזה לא הכתב שלי. היא שאלה למה המכתבים לא מגיעים בדואר רגיל כמו כל אדם הנמצא בחו"ל? לשאול לא הייתה תשובה. הוא הבין שיש לו עסק עם אימא נבונה שאי אפשר לסדר אותה.

לדוגמא מכתב ארצה ומכתב מהארץ שתורגמו מערבית:

רבה הייתי יכול להיעצר על ידם לבדיקה ולמעצר, והדבר היה גורם לשיבוש המבצע. בדיעבד, היה זה חוסר אחריות לנסוע לדירה בתנאים הקיימים. למזלי, לא עצרו אותי. מה שעוד הלחיץ אותי היא העובדה שמרוב חיפזון השארתי בדירה את מפתח המורס והאוזניות. במקום שרר חושד מוחלט, הייתי מתוח מאוד. בנס הסתיים המבצע בשלום, וחבקוק ושושן שבו ארצה. כשהגעתי לחוף הספינה כבר הפליגה, ובניטו חיכה לי בפינת הרחוב כדי להסיעו חזרה לביירות. לכל אורך המבצע האזינו לנו ברציפות בארץ.

הסליק והשידורים מהדירה

היה עליי למצוא דירת מגורים שתענה על הצרכים המיוחדים הנגזרים משידורי אלחוט: מקום גבוה, ללא הפרעות מהשכנים ועוד. בשלב זה גרתי זמנית עם חבקוק, וקיבלתי לידי את האחריות על התחנה, המונית והסליק. יצחק שושן עשה לי סיור באזור החוף, וראיתי את מיקום הסליק ואת חומרי החבלה החביים בו. זה היה בור עמוק, ובו היו מוסתרים אקדחים, חומרי נפץ, נפצים, פתילי השהייה, רימונים ועוד. קיבלתי הסבר מיצחק והפנמתי את המקום למקרה שאזדקק לו. כעבור זמן נודע לנו שהסליק נתגלה עקב עבודות שערכו בחוף. דיווחנו על כך לארץ וקיבלנו הוראה לא להתקרב למקום.

בדרך כלל הייתי משדר בשעות הערב המאוחרות. פעם אחת בעת השידורים שמת-לב שבזמן השידור נשמעים ברדיו של השכן דפיקות של אותות מורס. ייחסתי לזה חשיבות גדולה והייתי מאוד מודאג. שידרתי ארצה על התקלה. נאמר לי שהעניין בטיפול, ואמנם תוך שבועות ספורים נשלח אלי חלק שהורכב בין המכשיר למפתח המורס, וזה הפחית את הרעש, אך לא ביטל אותו לגמרי. בעקבות זאת החלטתי לחפש דירה מרוחקת ללא שכנים, דירת-חדר עם גג מחוץ לעיר.

יום אחד, תוך כדי שידור, שמעתי דפיקות בדלת. הופתעתי מאוד, ולרגע לא ידעתי מה לעשות. מלבד המכשיר שהיה מוסווה היה צורך להחביא גם את האוזניות והמפתח. בדרך-כלל הם הוסתרו בארון הבגדים, בחלל שבין המגירות. כשהדפיקות גברו זרקתי עליהם כיסוי וניגשתי לדלת בפחד אדיר. שאלתי: "מן האדא"? (מי זה?) מעבר לדלת זיהיתי את קולו של גמליאל, מפקד הכוח בביירות. פתחתי לו וראיתי גם את ריקה אטו. לא ציפיתי לביקור שכזה, הדבר בא לי בהפתעה מוחלטת. הם אמרו לי שהייתי לבן כמו שלג... הם באו במטרה ליצור קשר עם הארץ לקבלת הוראות נוספות.

אלי דנה

זאת הקשר בינינו היה חזק מאד. אלי הוא בן למשפחה דתית. אביו, חכם דנה ז"ל, היה איש נבון ונעים הליכות ואחד מרבני החשובים של קהילת יהודי דמשק. הוא היה בעל ידע רב ביהדות, ודרשן עממי מקובל מאד. בדומה לאביו, אלי היה אהוד, חברותי ומשכיל. ביחידה קראנו לו "אבן אל-חכם".

הוא היה אהוד על כל החבר'ה. החברות שלנו הביאה את מפקדי המחלקה למסקנה, שכדאי להפעיל אותו כזוג. שמחנו מאוד על החלטה זו. שיתוף הפעולה בינינו בבירות היה מושלם. כאשר היה צורך לבצע משימה כלשהי הכיר כל אחד את הלך מחשבותיו של האחר, והתוצאה הייתה מוצלחת.

בנוסף לתפקידי כאלחוטאי הוטלה עליי הסעתם של חברי החוליה לביצוע משימות שהוטלו עליהם. על דנה הוטל לצלם גשרים, תחנות רכבת, כבישים, מפעלים, בתי-חרושת מוסווים, לפי כתובות והוראות שקיבלנו מהארץ. בכל סיוריו היה אלי 'הנוסע' שלי. בין השאר הסעתי אותו לעיר הנמל טראבלוס (טריפולי) כדי לבדוק את התפתחות הנמל ולצלמו, כולל גשרים שבדרך. הוא שלח דו"חות מפורטים על פעילות הנמלים טראבלוס, ביירות ולטקיה: ייבוא ויצוא של סחורות, שמות אניות ומטענן, מחסנים צבאיים, חברות תובלה ואמצעי תחבורה בעיר, כולל מספר מכוניות, נהגים, קווים ומוסכים. ללטקיה שבצפון סוריה נסענו לבד. זה היה נמל בתחילת הקמתו, ובארץ רצו לדעת מהו קצב בנייתו. את ההוראות אלי מילא באומץ, במסירות ובנאמנות.

שושן והידידה

ליצחק שושן הייתה ידידה קבועה שקראו לה ז'ורג'ט. הוא יצא איתה במשך זמן רב. לפני שהגעתי לביירות שושן היה בעל המונית. עם כניסתי לתפקיד נרשם הרכב על שמי. והנה, יום אחד ז'ורג'ט זיהתה נהג אחר שנוהג במכונית. הכרתי אותה קודם מרחוק, אך לא היה לי שום קשר איתה. שושן אמר לי שאם היא תשאל שאלות, עלי לומר ש"אני קניתי את המונית, ואינני מכיר את הנהג הקודם".

באחד הימים היא עצרה אותי ושאלה: "היכן בעל המונית?" עניתי לה: "אני בעל המונית. קניתי אותה מאדם שאיני מכיר". הרגשתי שהיא לא משלימה עם הדבר, וכדי לחקור מה קרה, גייסה שוטר תנועה, ועשתה לי מארב. היא חיכתה שאעבור לידיה, סימנה לשוטר, וזה עצר אותי ללא סיבה.

מכתב משושן ליהושע.

2.10.59

אבוב אחינו פיקר - פג' רוב למוות

אחינו אבוב פיקר כי קיבלנו את מכתבך פיקר בלמחה רבה. אנו מקווים כי בוצית ראל נראה בקרוב את פניכם פיקרים, אמן! אולי אדצית אחי פיקר, כי יום קבלת מכתבך הוא יום חג זכויות. פיין מודאגים מאד, במיוחד אימא. אחי פיקר, אנו מבקלים למכתבך אנו בקביעות כי כל מחשבותינו קלויות בק. אנו מקווים לפרק בריא, ולבקרו נראה אותך אצלנו, בוצית אללה. טאו-טו, אנו מאחלים לך חג שמח, למצבך ותמיד. כאלו מרגלים מצוין ומתאמצים איתך, אכן אחותך יש בלבד יום הולדת. אנו מצמינים אותך אריות נכונות במסיבה. אחותך מתאמצת איתך מאד. תצלם את כל המאמצים כדי אבוב אחינו.

ואבסוף, נבקלך מאד-מאד אלמנו אנו מכתבים לעיתים קרובות ובכתב ידך.

אימך ואחיק וכל חבריך דורלים בלומך. ומחני איתך איתך ומאד 'סאג'.

אחיק

מצאתי דירת גג

אחרי שהסתבר שמקום מגוריי אינו מתאים לשידור, חיפשתי מקום מחוץ לעיר יחד עם אלי דנה. אזור מרוחק כ- 15 ק"מ מביירות נראה לנו מתאים, בעיקר עקב מיקום טוב של האנטנה. לאחר משא ומתן עם בעל הבית החלטנו לשכור את הדירה לשנה. שילמנו 1.000 לירות לבטחונות לשנה. תוך שבועיים הייתי אמור להיכנס אליה. אך כאשר נגשתי להדליק את החשמל התברר שאין כלל קו חשמל לבית, ובעליו הודיע לי שרק אחרי 6 חודשים יהיה חשמל. עד אז הוא הציע גנראטור, דבר שלא התאים לי ונאלצתי לבטל את העסקה ולהפסיד את מחצית הסכום ששילמתי כמקדמה. המשכתי בחיפושיי. למזלי הגעתי למתווך דירות שהציע לי דירת-גג בקומה חמישית, עם יציאה בלעדית לגג. זה כבר נראה לי הרבה הרבה יותר טוב. נכנסתי לדירה ונהניתי מהשקט ומהעצמאות. אגב, הבית היה ממוקם ליד מפקדת הז'נדרמריה וליד מלון "איסכנאר", שכוחות צה"ל חנו בו בזמן מלחמת לבנון הראשונה.

אלי דנה

אלי דנה היה חברי הטוב, במלוא מובן המילה. בנוסף לעובדה שלמדנו יחד בבית-הספר "אליאנס", היינו גם קרובי משפחה: אחיו הבכור, יהודה דנה ז"ל, היה נשוי לאחותי פולין. עקב

נתבקשתי להציג רישיון נהיגה. השוטר ראה בביורן שאני הוא בעל הרכב. מאז היא לא הציקה לי יותר.

הסתרתנו בבית זונות

באחד מערבי מוצאי-השבת החלטנו, אלי דנה ואנוכי, לשבור את האיסור להיכנס לבית קולנוע, ונכנסנו לראות סרט. והנה, מאחורינו ישב משה פרנקו, שאותו הכרנו. הוא למד איתנו באליאנס. תקופה מסוימת הוא שהה בארץ ואחר כך חזר לביירות. הבחור עקב אחרינו כדי ליצור קשר. הוא התקרב אלינו תוך קריאה בשמותינו. שנינו נבהלנו ועשינו כל שיכולנו להתרחק ממנו ולנתק מגע. לפני סיום הסרט יצאנו בחושך, אך בזה לא תם העניין. פרנקו המשיך להציק לנו. הוא הלך לשכונה בה גרים יוצאי דמשק רבים, סיפר לתושבים שפגש את דנה ואותי. בדרך-כלל, אם תגיד ליהודי דמשקאי, שם משפחה, הוא יענה לך בדיוק מי זה, היכן גר ומה עיסוקו. החברה לא האמינו, והחליטו לארוב לנו. הם הצליחו לאתר אותנו, רדפו אחרינו במרכז העסקים והבילויים אל-בוראו. לא רחוק ממנו נמצא רחוב בתי הזונות, המעסיקים נשים מקומיות וזרות. הפעילות בהם הייתה רבה. בלית ברירה נכנסנו לאחד הבתים. ישבנו כמקובל בסלון כדי להתרשם מהבחורות, כשכל אחת מנסה לפתות את היושבים ומציגה את "סחורתה". דנה בחר אחת, ואני אחרת, וכל אחד נכנס לחדר משלו בתקווה שפרנקו לא יעז להיכנס, בשל האיסור החל על יהודים להיכנס לבית בוסת. לאחר מעקב מהחלון ראינו אותו ממתין בחוץ לצאתנו.

אך כעבור זמן התיימש ונעזב את המקום. באותו ערב דנה נסע לביתו ואני לביתי. דיווחתי ארצה ליחידה על השתלשלות העניינים. הוטל על דנה להיפגש איתנו ולהודיע לו שבמידה וימשיך להטריד אותנו חיינו יהיו בסכנה. זו הוראה שאינה משתמעת לשתי פנים. הוא איים עליו שלא יעז לדבר על כך בקהילה, ושלא יעשה שום פעולה היכולה להביא למפגש איתנו או עם תושבים יהודים. בכך נגמר העניין. היו עוד שני חבר'ה שהכירו אותנו ולימים, ירדו מהארץ. כאשר נתקלנו בהם הם התרחקו מאתנו, בהבינם שאנו לא מחפשים מגע איתם. אחד מהם היה בהכשרה שלנו באשדות-יעקב. הוא אחד מבניה של משפחת שתה העשירה והמוכרת בדמשק. גם בו נתקלתי בקולנוע. במקרה ישבתי לא רחוק ממנו, אך הוא הבין את מצבנו ולא העז לדבר.

היינו ערבים מושלמים

בזמן הפנוי, הייתי נוהג לאסוף נוסעים לאורך קווי החשמליות. בכל יום ראשון הייתי אוסף נוסעים למסלול מרזי סוסים, מנעתי מכניסה למסגרת תחנה מסודרת, כי זה חייב קבלת

סידור עבודה יומי, ולא יכולתי להיעדר מהעבודה ללא סיבה. המשכתי לתת שירות לכל חבר שבא לבקש העברת מידע ליחידה.

במהלך התקופה בביירות הייתה לי הרגשה שהשתלבותי יפה כערבי לכל דבר: התפילות, המנהגים והאמונה שאנחנו ערבים אוריגינליים שסמעאן נטע בנו. סגנון החיים והמפגשים השכיחו מאיתנו מי אנחנו. אפשר לומר ש"שיחקנו על אמת", וזה נתן לנו ביטחון. כזכור, באתי ממשפחה דתית. ידעתי היטב להתפלל ולברך את ברכת המזון, תפילות שחרית, מנחה וערבית, וכאן בביירות הם כאילו נשכחו ממני. לעומת זאת פרקים שלימים מהקוראן ידעתי לדקלם בכל רגע.

השכן הסקרן של שם טוב

באחד המפגשים שלי עם שם-טוב, הוא סיפר לי על חשדות כבדים שהתעוררו אצלו: שכן שגר באותה קומה, הבחין שהוא יוצא תמיד בשעות מאוחרות והחל לעקוב אחריו ולשאול שאלות מטרידות. שם-טוב היה משובץ לדמשק יחד עם הרוש. על פי סיפור הכיסוי שלו, הוא היה עובד בורסה. יליד מצרים, ממילא הניב שלו לא התאים לניב אנשי המקום, שהקשה עליו להתאקלם.

כאחד מוותיקי היחידה, הוא פעל בארץ, עוד בתקופת הבריטים. הוא היה בחור אמיץ ונכון לכל פעולה. במפגש בינינו אמרתי לו שהוא לא צריך לחשוש, ושאין כל סיבה לחוש עצמו כחשוד. אך הוא המשיך להעלות את הנושא. לא יכולתי לנטוש חבר בעת צרה, ולמרות האיסור על מפגשים משותפים, יצאתי עימו למסעדה על שפת הים. פתאום הוא מזהה את השכן הנודניק ואומר לי: "תסתכל קדימה, זה השכן שלי". בלית-ברירה אמרתי לו שאני שולח מברק לארץ ומתאר את ההתרחשויות ואת חששותיו.

ביחידה דנו בעניין בכובד ראש, והוחלט להחזירו ארצה. הייתי צריך להסיעו לצור, ושם להגיע לכתובת מסוימת, למסור אותו ל"שטניקר" שיביא אותו ארצה, וכך היה. בדרך הרגעתי אותו ואמרתי לו שהבעיה נפתרה, אך הוא נותר מתוח מאוד, ורצה לסיים את העניין בשלום. הצעתי לו להיכנס לחנות ממתקים, לקנות קצת ממתקים הביתה, אך הוא לא רצה לרדת מהמונית. לכן ירדתי אני, נכנסתי וקניתי לו ממתקים להעלאת המורל. הבאתי אותו לאדם שנקבע, ולמחרת הוא כבר היה בארץ. באשר לי, התחלתי להאמין שאולי יש משהו בסיפור שלו... אך החלטתי שלא אעסיק את עצמי בזה, ותתעלמתי מהעניין. שם טוב חי בדאגה מתמדת, ולא מצא את מקומו בביירות. קיוויתי שלא יתעוררו גם אצלי בעיות עם השכנים, מאחר שגרנו סמוכים זה לזה.

גמליאל, התגלית והחוב

ביני ובין גמליאל כהן, מפקד היחידה בביירות ומוותיקה, הייתה הכרות מוקדמת מילדות. יהודי דמשק היו כעין משפחה אחת גדולה. אביו של גמליאל היה מתפלל עם בניו בבית-הכנסת "שבת אחים", שבו אנחנו התפללנו. ישבנו באותה שורה. יחסים טובים אלה נשמרו גם בעתיד, עת עבדנו יחד בביירות.

גמליאל נהג לנסוע לטייל איתי במונית במקומות שונים, גם כשהוא לא בתפקיד. היו לו קשרים מצוינים עם אנשים בעלי מעמד גבוה, ביניהם עורך-דין ידוע בשם אסעד עקל, שהיה נפגש עימו לעיתים קרובות. הוא עשה בינינו הכרות.

יום אחד סיפר לי גמליאל שבאחד הכפרים הנוצרים התגלה ליד "קדיס שרבלי", קברו של קדוש נוצרי בכפר חריצה, שליח אלוהים המסוגל לרפא חולים. ידיעה זו התפשטה בכל אמצעי התקשורת של ביירות. שיירות שלמות נסעו לשם. רבים, כולל העו"ד, האמינו שאכן זו אמת.

הסעתי את גמליאל, יחד עם העו"ד ומשפחתו לפגוש את "התגלית" המוזרה הזו. בהתקרבו לכפר נוכחנו שאין אפשרות להיכנס לכפר, כי הדרך חסומה על-ידי רבבות אנשים שבאו לפגשו. הדרך גם הייתה מסוכנת עקב השלגים שירדו בחורף, ומסביב הכול היה מלא בוך טובעני. כמעט החלקנו לתהום, ובנס ניצלנו. בלית-ברירה פנינו אחורה וחזרנו לביירות.

לפני עזיבתו את ביירות ביקש גמליאל שאשמור על קשר עם אותו עורך-דין, כי הוא מסוגל לעזור בהרבה תחומים, בעיקר בקשרים עם אנשי הממשל. והוסיף: "עורך-הדין חייב לי כספים שלוהו ממני. תדאג שהם יוחזרו לי". יום אחד הוא הופיע בפתאומיות בדירתו.

במקרה לא היה מה להסתיר. הוא ביקש שאסיע אותו בדחיפות לאחד המשרדים, ושהוא זקוק למעט כסף לסידורים. לשאלתי איך ידע על מקום מגוריי, השיב שזיהה את המונית שחנתה למטה. הבאתי אותו למקום חפצו, וכמובן שהוא לא החזיר את החוב, להיפך, החוב גדל.

ביקור בזק בדמשק עירי

שמעון הרוש שהה בביירות עם מכשיר האלחוט, והיה אמור לעבוד בדמשק. יום אחד קיבלתי מברק מהארץ לפיו עליי לפגוש אותו בנקודה מסוימת בעיר, להסיעו עם המכשיר לדמשק ולחזור באותו יום. נדהמתי מאוד מההוראה הזו, שהרי אני יליד דמשק ואנשים שם יכולים לזהות אותי! אך התעלמתי מהעניין, ולמחרת הגעתי למקום המפגש. שמעון נכנס למונית עם המכשיר ויחד נסענו לכיוון דמשק. בהגיענו לנקודת הגבול עצרנו לקבלת אישור כניסה. שמעון ירד מהמונית, החליף כמה משפטים עם השוטר, והמשכנו

בדרכנו. מסתבר שהאישור היה מיועד רק לשמעון, ולא לנהג המונית שלו.

בהגיעי למבואות דמשק זיהיתי את האזור שכה אהבתי - איזור ילדותי. ראיתי את נהר "ברדה" החוצה את העיר, את רחוב "אל-מוח", את בנייני הממשלה ומולם את החנות המפורסמת בה עבדתי עם יאיר חילו ומשה ממרוד, שהייתה נקודת מפגש של השליחים מהארץ. ההתרגשות הייתה גדולה. לא האמנתי שאני דורך על אדמת עיר הולדתי אותה עזבתי לפני חמש שנים...

והנה, ללא כל סיבה, מאותת לי שוטר על אופנוע לעצור בצד. הוא ניגש אליי וביקש את הרישיונות. נתתי לו אותם, אך הוא לא הסתפק ודרש רישיון כניסה למונית. אמרתי לו שאיש לא אמר לי שיש להצטייד ברישיון כזה, ועלוי למהר כי אני מסייע את האדון בשכר. הוא התעקש והורה לי לנסוע אחריו לתחנת המשטרה הנמצאת ליד בנייני הממשלה. מיד הבחנתי שברחבה מצויים שוטרי תנועה עם אופנועים, נראה

שאני בסדר גמור, ושאין לו מה לדאוג, שאני בשליטה מלאה. במהלך הזמן לא היו חסרות פגישות והיכרויות עם נשים, אך נמנענו להתקשר אתן, כדי לא להסתבך בפרשות שלא נוכל לצאת מהן. הסיפור על חברנו יצחק שושן שהסתבך עם אישה מקומית היווה עבורנו אות אזהרה.

כמעט התחתנתי

באחד הימים
הזמין אותי בעל
המוסך שאצלו
תיקנתי את
המונית להתארח
אצל משפחת
דודו. הוא היה
נוצרי-מרוני, וידע
שאני מוסלמי. היה
בינינו קשר הדוק.
בדרך לשם הציע
לי לראות הפגנת
תמיכה במנהיג
חשוב. לא יכולתי

יהושוע עם שתי המועמדות לנישואין

לסרב, ואמרתי לעצמי: "טוב נראה מה זה הפגנה אצלם, זה יכול להיות דווקא מעניין". במהלך ההפגנה שמענו פתאום יריות. השיירה נעצרה סמוך לפסלו של אחד המנהיגים. שאלתי על פשר היריות. הסתבר שהן לא היו קשורות כלל להפגנה, אלא לסכסוך בין שני אנשים, שאחד רצח את השני. בעל המוסך לא התרגש כלל וטען שזהו עניין שגרת. אחר-כך השיירה המשיכה לנסוע, והמשטרה הגיעה לחקור את העניין.

בעל המוסך עשה כל מיני תרגילים כדי להיטיב עמי. פעם, תוך כדי נהיגה, נשבר הגיר ברכב, ומסרתי את הרכב למוסך. היה לו חשוב שאדע שהוא תיקן אותו על חשבוני.

כשהגענו לאחד מכפרי המרונים, הוא הודיע לי שמכינים לי ארוחת ערב, ובכוונתו להכיר לי את בתו של הדוד שלדעתו היא מאוד-מאוד תנאים לי: "אני רואה שאתה בחור טוב, הוסיף, ואין כל חשיבות לעובדה שאתה מוסלמי". הוא סיפר שיש לה מקצוע ביד: תפירה. פתחנו את דלת ביתם ולפנינו נגלה שולחן ערוך כל טוב. בני המשפחה לבושים בגדי חג, כמו לפני אירוסין. שתי המשפחות רצו מאד שאכיר את הבת, שנראתה כבת 16, יפהפייה וביישנית. אמרתי לעצמי, אולי באמת כדאי לצאת איתה, הרי אני אמור להיות פה יותר משנתיים ולא אכפת לי לצאת איתה בשביל הכסף.

מהבעת פניו קלטה המשפחה שאני מרוצה ממנה. ואז

שהיו בהפסקה. שמעון ירד מהמונית והתחיל לצעוק בקולי קולות: למה אתם מעכבים אותי? הנהג פליט מפלסטין, והוא רק רוצה להתפרנס". לזה לא הייתה להם תשובה. מפקד המשטרה שישב במשרדו שמע את צעקותיו, והורה להכניס אותי. הוא ישב על כיסא מורם, והיה קצת בהלם, ואני, המסכן, ישבתי על כיסא נמוך, מחפש סעד והצלה. הוא שאל אותי: "מה הבעיה?", ואני הסברתי שאני פליט פלסטיני מיפו, שזו פעם ראשונה שאני מסייע נוסעים לדמשק, וכלל לא ידעתי שאני חייב ברישיון. הוא לא חשב הרבה ואמר שבתור נהג מונית עליי להצטייד ברישיון מעבר קבוע להסעת נוסעים. "אבל עכשיו אני מוותר לך, אמר, כי אתה פליט פלסטיני". הוא נתן לי רישיון ל-24 שעות, כדי שלא יעצרו אותי בהמשך הדרך. הודיתי לו מאוד, והבטחתי לו שאסע רק עם רישיון מתאים. זו הייתה חוויה נהדרת עבורי לשהות 24 שעות בעיר הולדתי.

יצאתי מהמשרד שמח ומאושר. שמעון המתין לי כל העת ברכב. המכשיר היה מונח בתא המטען. הסעתי אותו לחדר, ונפרדנו קצת לפני שהגענו למקום מגוריו. מכיוון שהערב ירד החלטתי להישאר בדמשק ולחזור למחרת. לקחתי חדר במלון במרכז הבורז', ואחרי מנוחה קצרה יצאתי לטייל ברגל באזור המוכר והאהוב עליי. צעדתי לאורך הטיילת הצמודה לנהר ברדה: רציתי לראות אם עדיין קיים השלט בעברית שהוצב בפתח החנות בה עבדתי, אך לא העזתי להתקרב, זה היה מסוכן מדי. ביליתי באזור, נכנסתי למסעדה שמח וטוב-לב. אחר-כך הגעתי לנקודה שממנה היו מסייעים יהודים לבית-הכנסת "אליהו הנביא" בג'ובר. למחרת בבוקר חזרתי לביירות.

היתה זו חוויה בלתי-נשכחת: לחזור לעיר הולדתי שעזבתי ב-1945, להיזכר במקומות בהם צעדתי יד ביד עם אבא - עולם ילדותי שהתרחק...

בילויים עד כלות...

באותה תקופה מנינו 5 חברים: דנה, שעיו, שם-טוב, ריקה ואנוכי. בגלל הבדידות בה חיינו, חיפשנו קשר עם שאר החברים, למרות האיסור. בפסח לא ויתרנו על החג ויצאנו לבלות. נכנסנו למסעדה עם נערות ליווי ותוכנית אמנותית. הזמנו לשולחן שתי בנות לא לבנוניות. שתינו, והיינו שמחים עד השמיים. בסיום הערב נפרדנו מהן בבאר. הן השתוממו מאוד שוויתרנו עליהן כך, כי היו בטוחות שניקח אותן לבילוי משותף, כנהוג במקומות אלה.

למרות שזה נגמר טוב, לא הייתי מסוגל לנהוג. דנה נהג במקומי, וליווה אותי הביתה. את המדרגות לקומה החמישית עליתי במאמץ רב ובגב כפוף. דנה דאג לי מאוד. ענית לי

ורפול. הוא תיאר עימם פגישה והגעת אליהם בגפי. דפקתי בדלת ביתם ורפול, רוזין ושכנה קיבלו את פניי. התרגשנו מאוד. חמש שנים לא התראינו... נוכחתי שמצבם הכלכלי טוב. כשנשאלתי על מעשיי בביירות, סיפרתי שאני נמצא במסגרת טיול על אוניה המשייטת בארצות הים התיכון. שתינו קפה, שיחקנו שש-בש, ולפתע הגיחה בת השכנה שלמדה עימי בבית-הספר... כמובן שלא אמרנו דבר זה לזו, ואחרי זמן קצר קמתי ונפרדתי. איש לא ידע על המפגש האסור הזה...

חזרה פתאומית לישראל

בחודש נובמבר 1950 הסתיימה תקופת שירותי בביירות. דנה ואנוכי המשכנו את עבודתנו בביירות על הצד הטוב ביותר. ופתאום, ללא כל התראה, קיבלתי הוראה לשוב ארצה. בהודעה נאמר: "עקב הסכנה לחייכם, עליכם להתקפל תוך יומיים, להשמיד את כל הניירות בעלי הערך, להודיע למשכיר הדירה על עזיבתכם, לגשת לעו"ד ולמשרד הרישוי ולבצע העברת בעלות של המונית, לקחת את מכשיר האלחוט ולנסוע לצור. שם עליכם להיפגש עם אדם מסוים שיחכה לכם בכתובת מסוימת. אין לפתוח בשיחה עימו".

הגענו אל אותו אדם שהכניס אותנו ללא שאלות לתוך סירה. אחרי שהוריד אותנו בנהרייה, נעלם כלא היה. לנו בעיר, ולמחרת בבוקר נפגשנו עם קצין המודיעין שקישר אותנו עם היחידה, ונסענו לבסיס. ברשותי היו מטבעות זהב לעת צרה, אותם החזרתי ליחידה. הסליק נשאר בשטח, כי לא הייתה אפשרות להעבירו, עקב עזיבתנו הפתאומית. כשהגענו ליחידה נוכחנו שכל המפקדים היו חדשים, איש מהם לא היה מוכר לנו. למרות שנערך תחקיר על תפקודנו, עד היום לא ידוע לי מה באמת הייתה סיבת החזרתנו ארצה, ומדוע נעשתה בחיפזון כזה. משימות רבות היו עוד לפנינו, אך שליחותנו נקטעה בטרם עת.

דנה ואני נשארנו בביירות והיינו היחידים שפעלו. לא נשקפה לנו שום סכנה, להיפך, הרגשנו בטוחים בעצמנו, והמשכנו לפעול עד הדקה האחרונה. המשכנו לצלם אובייקטים חשובים, כבישים, מפעלי תעשייה נמלים, אנשים בכירים, כתובתם, ועוד.

מצידנו, לא הייתה שום סיבה לחיפזון הזה. חלק ממשימותינו מובאים כאן, אך לצערי ישנן פעולות ומבצעים שלא ניתן עדיין לפרסמם היום. כמו גם את שיטות ודרכי פעולה שעדיין בתוקף בעת הזאת. כמובן שלא ניתן לקבל חומר על מחלקת השחר מארכיון צה"ל.

החלו להרעיף עליה שבחים. אמרו שיש להם עבורי מקום לגור אצלם, ובכלל, אמצעים לא חסר להם. אימא שלה לא הפסיקה לתת לי מחמאות, למרות שכולם ידעו שאני מוסלמי. בעל המוסד המשיך ללחוץ וניסה לחלץ מפי הצהרה חיובית כלשהי. החלטתי בליבי שלא ראוי לסרב בערב הראשון, ושארזום עד הלילה. יותר מדיי רחוק לא יכולתי ללכת, כמובן. שתינו, דיברנו וצחקנו עד שהגיע הזמן ללכת לישון. לא האמנתי למראה עיני: בכניסה לחדר היתה מיטה רחבה ועליה פרושים סדינים לבנים, ובפינה נמצאת פינת העבודה של הבת ובה מכונת תפירה. קיוויתי שלא ישאירו אותנו לבד בחדר. בבוקר קמתי והחלטתי לתת תשובה לבעל המוסך בעניין.

נפרדתי מהמשפחה, מהאימא ומהבת תוך תשובה מתחמקת שעוד ניפגש. בנסיעה עם בעל המוסך הסברתי לו שהמונית לא שלי, למרות שהיא רשומה על שמי. יש לי דוד עשיר בירדן שבבעלותו 30 מוניות. הוא נתן לי את המונית הזו כדי להתפרנס. הבחורה מאוד נחמדה, אך אני לא יכול להתחתן עם נוצרייה. הוא הבין אותי, ובזה תם הסיפור, ויחסי העבודה בינינו לא נפגעו.

מקרה אחר היה עם משפחת פליטים שהתגוררו בעבר ביפו. פעם חבוק הכיר לי את אם המשפחה, שהייתה מקבלת ממנו בגדים לכביסה וגיהוץ אחת לשבוע. גם אני המשכתי בסידור הזה. יום בהיר ניגשה אליי האם, ושלא כהרגלה ביקשה שאעשה הכרה עם הבת שלה. כמובן שסירבתי בנימוס ואמרתי שיש לי הרבה חובות, ולא בראש שלי להתחתן עכשיו. נשארנו בקשר בהמשך.

מפגש עם אחותי רוזין בביירות

רוזין אחותי גרה בביירות עם בעלה רפול. היא היגרה ללבנון יחד עם יוצאי דמשק רבים, עקב היחס העוין של הסורים כלפי היהודים. ידענו שהיא ובעלה יוצאים במוצאי-שבת לטייל לאורך הטיילת שלחוף הים. גם לאלו דנה היה את, ז'מיל, בביירות, ושנינו רצינו מאוד להיפגש עימם. ז'מיל איבד את בנו בפיצוץ שהיה בבית-הכנסת בדמשק. גם גיסי, יהודה דנה, איבד בן בפעולת טרור זו. לשנינו הייתה מטרה משותפת: לפגוש באופן חד-פעמי את בני משפחותינו, תוך נקיטת אמצעי זהירות חמורים, לבל ניפגע ולבל ייפגעו הם. לאחר מעקב נודע לנו מיקומה של החנות של ז'מיל. דנה ניגש אליו והם קבעו פגישה אצלו בבית. בשעות הערב הגענו לדירתו. הוא זיהה אותי, והבטיח לשמור על כך בסוד. המפגש היה מאוד מרגש. מפיו נודע לי היכן גרים רוזין

מתוך יומנו של שלמה קוסטיקה

משה ויינברג

ועל השליחות אשר עומדים להטיל עלינו. הדוברים הדגישו את הסכנה שבשליחות. שקט השתרר באולם, וכמעט שלא נשאלו שאלות. עם תום הדברים נאמר לנו במפורש, שאם מישהו מאיתנו חושב שאין הוא מוכן מכל סיבה שהיא לצאת לשליחות, הרי הוא יכול לחזור בו מהסכמתו בחדר סמוך. היו מספר חברים שנכנסו לחדר, והם שוחררו.

התמקמנו בביתן היוגוסלבי, במחנה שהיה בשטח התערוכה בתל אביב. הפעם הקורס היה ברמה גבוהה יותר מאשר זה שהשתתפתי בו בשנת 1939. משתתפי הקורס היו בעלי רקע צבאי מסוים. רובם היו בעלי דרגות ב"הגנה", מפקדי מחלקות וסגנים. היו כאלה ששירתו ב"פלוגת האש", ואחרים שזה עתה סיימו לרצות את עונשם על אימון בנשק. אלה מבין המשתתפים אשר היו בעלי רקע ימי נקראו בפיו "רטובים", ואלה שהיו בעלי רקע יבשתי, נקראו "יבשים".

סדר היום היה דחוס ביותר: השכמה 05:30, רחיצה, גילוח, התעמלות, ריצה, ארוחת בוקר ומיפקד. לאחר מכן יצאנו לאימונים בסירות מפרש, בנוויגציה (ניווט), מטאורולוגיה, מצפן והתמצאות בלב ים. בצהריים הייתה לנו מנוחה של שעתיים, ושוב יצאנו לאימונים. בערב שמענו הרצאות. כיובי האורות היה בשעה 22:00 בלילה.

קיבלנו שיעורים בשחיה, התעמלות ודג'או - ג'יסו. היאבקות למדנו ממדריך מיוחד, והיכינו איש את רעהו ללא רחמים. התאמנו בטיפוס על חבלים ובהליכת זיקית. יצאנו לים בסירות ובשחיה בכל מזג אוויר. הפכנו סירות והצלנו זה את זה. למדנו את כל הקשרים, ועשיית צמות בחבלים ובכבלי פלדה.

באימוני שדה הלכנו בכיתות לגבעת נפוליון וחזרנו דרך החולות שמצפון לרידינג. בדרך ערכנו תרגילי פיזור וכינוס, הסתערות, זחילה, מעבר מכשולים, מטווחים באש וזריקת רימונים.

ערכנו יום יום תרגילי סדר על-פי פקודות בשפה האנגלית, וצעדנו ברביעיות. בערבים לא יכולנו לעזוב את המחנה

השליחות ליוון וכתרים

בחודש פברואר 1941 הגיעה למשק חולתה פנייה לגיוס שלושה חברים לפעולות ימיות.

המשק החליט על גיוס של שני חברים. אני ואריה גלברד התנדבנו. הוזמנו לפגישה בבת-גלים שבחיפה. במקום המפגש מצאנו עוד עשרה חברים. רוכזנו בתוך אחד הבניינים, ויצחק טבנקין הרצה לפנינו שלוש שעות רצופות על מצב העם, על ציונות, על המאבק בנאציזם ועל ההכרח להילחם. הוא הדגיש את הסכנה שבשליחות. עם תום דבריו חזרנו למשק כדי לחכות לצו הקריאה.

כעבור שבוע ימים נקראנו להתייצב בבית הספר בהר הכרמל עם חפצינו האישיים. במקום התרכזו כארבעים חברים מכל פינות הארץ. רובם היו אנשי קיבוצים. הכינוס היה סודי ביותר. במקום נכחו דוד בן גוריון, יצחק טבנקין, ישראל גלילי, יצחק שדה, אהרון לישיבסקי, כתריאל יופה, ושמואל טנקוס. שמענו מספר סקירות על המצב בו היה נתון היישוב,

שלושה שבועות לאחר תחילת הקורס, ביקשה מאיתנו המיפקדה האנגלית שלושה חברים לפעולות ימיות, בטענה כי ברצונה לנסות אותנו. יעקב אגייב, שהיה מדריך ימי בקורס, מוצא אישיים ושמואל בן שפרוט - יצאו לפעולה. איש לא ידע לאן הם נשלחו ומה היה התפקיד אשר הוטל עליהם.

כעבור שבועיים ימים מאז יציאת השלושה ב-26.3.1941, נקראתי אל קפטיין המונד. הוא בחן אותי ושאלני אם אני מכיר

ללא נטילת רשות. ליל שבת היה ערב חופשי, ואפשר היה לעזוב את המחנה, אך אנו העדפנו להישאר ולבלות בצוותא. הליכוד והגיבוש החברתי היו חזקים. חברנו בורקה היה הרוח החיה בקורס. הוא היה בחור מלא חיים ובעל קול יפה ואדיר. כאשר התחיל לשיר, הצטרפנו אליו. שרנו את "איש צדיק היה, בלי מזון ובלי מחיה", "אריה, אריה, קום התנדב לגדוד העברי", ו"קפיטן אחד היה, לא חרד ולא פחד, סכנות רבות עבר ועוד איר".

ולבסוף את שיר "הבחורים":

א

**הבחורים, יקח אותם הרוח!
הבחורים, לאן שירכם ברוח?
הבחורים, אם לא תפלו ברוח -
אותנו גם הרוח לא יקח.**

ב

**רוח, רוח וברק.
אל תפחד, היה חזק
אם אויב יכנו מצח,
אך הרינו עם קשה מצח.
אם אויב יכנו עורף,
אך הרינו עם קשה עורף.
רוח, רוח וברק
ואנחנו נתחזק.**

על אחד מאיי יוון

(משמאל לימין) יואל גולומב, יצחק ספקטור ושלמה קוסטיקה (עומד)

את השפה הטורקית או היוונית. ענית, שאני יודע צרפתית. בו במקום הוא הודיע לי, שבעוד יומיים אצא לפעולה יחד עם יצחק ספקטור, המכונה צ'קו, ועם יואל גולומב. קפצתי משמחה. הגעתי לרגע ששאפתי אליו. חברינו קינאו בנו על שעליהם עוד להמתין ולחכות. גם הובעה התמרמרות על שמפזרים אותנו, ושאינו פועלים ככוח אחד תחת דגל אחד. אך לא היתה ברירה, צריך היה להוכיח לבריטים רצון טוב להמשך שיתוף הפעולה, עד אשר נגיע למטרה. קיבלתי חופשה. נסעתי לבקר את אחותי לאה. סיפרתי לה את דבר יציאתי. הצטלמתי איתה, כי חשבתי שטוב יהיה להשאיר תמונה להורי. חוץ מאחותי לא סיפרתי לאיש על דבר יציאתי, גם לא לאמי.

בערב חזרתי למחנה, למסיבת פרידה שערכו לנו חברי הקורס. בשעת חצות נערך מיפקד של כל החברים. יצחק שדה דיבר קצרות. הוא אמר: "התנ"ך ציווה לא תרצח, אך אנו אומרים לכם ודורשים מכם לרצוח את האויב ככל האפשר". לכל אחד מאיתנו ניתן ספר השומר, ספר תנ"ך קטן ואקדח מאוזר הנתון בתוך תיק עץ וכן אלבום תמונות מימי הקורס. בשירת התקווה הסתיימה המסיבה.

בזמן הקורס ערכנו שיט לגן יבנה, לחיפה ובחזרה. בסיוורנו פגשנו בסירת משמר שניסתה לצלם אותנו.

על כל הציוד הימי נצבע הסימן "חים": חיליים. התלבושת למסדרים היתה בצבע כחול. חבשנו קסקטים כחולים עם מצחיה, ולבשנו סוודר ומכנסיים כחולים.

כולם ידעו את העומד בפניהם, וכולם חיכו בקוצר רוח לרגע יציאתם לפעולה. נמסר לנו, שנפעל ביחד על אחת האניות בצי המלחמה הבריטי בפשיטות וחבלות בעורף האויב, תחת דגל ופיקוד עברי ישיר, כשרק הפיקוד העליון נתון בידי הבריטים.

קפטיין המונד הופיע לעיתים קרובות מאוד, ועמד מקרוב על קצב התקדמותנו. הוא העביר לנו שיעורי חבלה בחומר נפץ, עפרונות שהיה וכובעי עלוקה, שנצטרך להדביקם לבטן של אניות האויב.

בוקר אחד הופיע מיג'ור בריטי לביקור. כתריאל פקד עלינו לעבור את משברי החוף. הים סער בחוזקה, ירד גשם סוחף, המים היו קפואים ורוח קרה נשבה בעוז. קפצנו למים הקרים ונלחמנו בגלי הים הזועפים. האנגלי הסתכל, וכנראה שהיה מרוצה.

ב- 27.3.1941, בשעות הבוקר, נסעתי עם צ'קו ויואל במכוניתו של אהרון לישבסקי למחנה סרפנד. נכנסנו פנימה עם תעודות מתאימות, ולאחר שהייה קצרה הלכנו לבניין האפסנאות. פשטנו את בגדינו האזרחיים ולבשנו מדים צבאיים. נעליים צבאיות, פטס (חותלות), מכנסיים קצרים,

של האנגלי ברחוב קסר-אל- דין מספר 29 ושבו למלון. ביום ראשון ה-10.3.41 נלקחנו לאלכסנדריה. כל הדרך היתה מדבר שממה. פה ושם נראו מחנות צבא. במבואות אלכסנדריה לקחנו מאחד המחנות תותח אוטומטי אנטי טנקי גרמני וכדורים. בערב ביקרנו במועדון החייל היהודי, ופגשתי מכר מעין חרוד.

ביום שני נסענו אל מחסני הצי בליוויית קפטין קמברלדג' שהיה בן דודו של המייג'ור. קיבלנו מדי צי ועלינו על האניה "פנלנד". האניה היתה עמוסה בחיילים אוסטרלים. בשעות אחר הצהריים סיימה "פנלנד" להעמיס את החיילים, ואנו הפלגנו בליוויית אניית תעבורה נוספת וחמש משחתות. הדרך עברה ללא תקלות. כיוון שלא היינו שייכים ליחידה, הסתדרנו ביתר קלות. מצב הרוח של האוסטרלים היה מצוין. הם שיחקו במטבע, עמדו בתור במשך חצי יום כדי ללגום כוס בירה. היחס

על סיפון דולפין II בהפלגה לעבר תעלת קורנית. שלמה קוטיקה נשען על פצצת עומק

של החיילים אלינו היה טוב. ההפלגה ארכה ארבעים וחמש שעות, עד אשר הטלנו עוגן בנמל פיראוס. על החוף חיכה לנו רכב צבאי, עלינו עליו וכעבור רבע שעה היינו באתונה. העלנו את התותח הגרמני ואת חפציהם של הבריטים לחדר בבית מלון, ואנו הלכנו להתאכסן במלון אחר. קיבלנו חופשה ושמרנו על קשר פעמיים ביום עם הקצינים הבריטים. שוטטנו בעיר, נסענו ברכבת התחתית ולמחרת, ביום שישי, ביקרנו באקרופוליס ובאתרים ארכיאולוגיים אחרים. נפגשנו בבית קפה עם משפחה יהודית אשר התעניינה בנעשה בארץ. העיר היתה מלאה חיילים בריטים, אוסטרלים, ניו-זילנדים, ורק חיילים יוונים מעטים נראו בעיר. רובם היו פצועים, קטועי אברים, משותקי רגליים, כתוצאה מהמלחמה בחזית האלבנית נגד האיטלקים.

בשבת עצבנו את אתונה ונסענו לנמל פיראוס. פגשנו את הספינה "דולפין II" ועליה את שלושת חברינו: יעקב, מוצא וסם. שמחנו לפוגשם. החלפנו רשמים וביקרנו בספינתם. הקצינים שלנו קיבלו את "דולפין II" יחד עם המכונאי סם, ואילו שני החברים הנותרים עברו לספינה אחרת בשם "ברברה" בפיקודו של קפטין פרנסיס. "דולפין II" היתה ספינה בעלת שני תרנים, אך ללא מפרשים.

חגורה, חולצה וכובע סירה עם סמל של חיל התותחנים. כל אחד מאיתנו קיבל "פיי-בוק" (פנקס תשלומים) והפכנו לחיילים. אהרון החזיר אותנו למחנה התערוכה. נפרדנו מהחבר'ה שהתאמנו אותה עת על הירקון.

מייג'ור אנגלי בשם קמברלדג' קיבל אותנו לידיו. הוא הסיענו לתחנת הרכבת שבלוד. משם נסענו ברכבת לקנטרה. בכל תחנה נטפלו אלינו עשרות ילדים ערבים, נפוחי בטן, לבושי שמלות, שביקשו בקשיש.

בקנטרה החלפנו רכבת, ולאחר חצות הגענו לקהיר והתאכסנו במלון "ויקטוריה" המפואר, שהיה מיועד רק לקצינים; וזאת, כי לקראת ביצוע הפעולה קיבלנו דרגות של סקנד-לוטננט (סגן-משנה). גם משכורתנו היתה כשל קצינים. קיבלנו שש-עשרה לירות שטרלינג לחודש. התאכסנו בחדר מספר 58, בקומה השלישית. למחרת בילינו את היום בטיולים בחוצות קהיר.

ב-29.3.41 הופיע המייג'ור שלנו עם מכונית צבאית. נסענו לאורך הנילוס, עד אשר עצרנו במחנה צבאי גדול. קיבלנו שתי סירות גומי. נסענו איתן לאחד האגמים שבסביבה. ניפחנו את הסירות ותרגלנו את השטתן לשביעות רצונו של המייג'ור. חזרנו לקהיר, הורדנו את הסירות במקום משכנו

תלבושתם המעורבת החשידה אותם. רק לאחר שהם הובאו לנמל וזוהו על-ידי הקפטיין, הם שוחררו. ביום ראשון הפלגנו ועגנו ליד האי קאוס. קנינו ירקות וביצים, והמשכנו לכיוון נמל פיראוס. במשך הלילה שמענו רעמי הפצצות מכיוון הנמל. כאשר האיר היום, נמצאנו במרחק של

במחלקה הסורית של הפלמ"ח, על רקע הקזינו בחוף ימיה של בירות

היא היתה מצוידת במנוע דיזל חזק, שני טנקי דלק ותא הגה המוגן בזכוכית. על החרטום היה מוצב תותח שדה, ושני מקלעי "לואיס-גן" הוצבו באמצע הסיפון ובירכתיים. העלינו על הסיפון את התותח הגרמני ואת חפצינו האישיים והתחלנו לעשות סדר וניקיון. עזבנו את הנמל ועגנו בעברו השני של מפרץ תרקו-למנו.

ביום רביעי, 9.4.41, הפלגנו. עשינו את דרכנו בין איי יוון המרובים, עד אשר עגנו ליד אחד מהם. ירדנו לחוף בסירת גומי וטיפסנו על ההרים. האיים היו בדרך כלל שוממים, לפעמים נראו בהם מספר בתים של דייגים, עצי זית וכרמים. היוונים קיבלונו בדרך כלל בסבר פנים יפות, וכיבדו אותנו במשקה הלאומי שלהם -

כעשרה מיל מהנמל. לפתע ראינו במרחק של כמה מאות מטרים מהספינה מיבנה של מטוסים גרמניים. הקפטיין הזעיק אותנו. צ'קו ואני תפסנו את המקלע שבאמצע האניה, המייג'ור אחז באחורי. כהרף עין עזב אחד המטוסים את המיבנה והחל לצלול לעברנו. היה זה רגע מחריד. המייג'ור נטש את המקלע וירד אל חדר המכונות. רק אני וצ'קו נשארו. פתחנו באש על המטוס שעבר מעלינו בגובה התרנים. ראינו בכאב לב את צלב הקרס. המטוס נפגע, סילון עשן פרץ מגופו, ולאט לאט הוא צלל את תוך הים. קפצנו משמחה. הקצינים פנו אלינו בבושת פנים. שאלתם הראשונה היתה: האם זה לא היה מטוס בריטי? הם הביאו לנו ספר לזיהוי מטוסים, ואנו הצבענו על מסרשמיט. עוד אנו שמחים, והנה ראינו מרחוק מטוס שני מתקרב אלינו מכיוון החרטום. פתחנו עליו באש, וגם הוא נפגע. סילון עשן פרץ מגופו, והמטוס צלל למים. היינו כחולמים. הבריטים חששו שבכל זאת הפלנו מטוסים בריטיים, אך אנו הרגענו אותם. הם הבטיחו לנו, שבדין וחשבון שיימסר הם יודיעו על הפלת המטוסים, וידאגו שנקבל מדליות. הגענו לנמל פיראוס ואכן, המיפקדה אישרה את דבר הפלת המטוסים. עגנו בתרקו-למנו מחוץ לנמל. בלילה הפציצו

"רצינה" (יין מר וחמוץ). כך עברנו מאי לאי. ביקרנו במקומות עתיקים. הנוף היה נהדר. הפלגנו לכרתים. שטנו ביום ובלילה, רוח חזקה נשבה וטלטלה את הספינה מצד אל צד. התחלפנו במשמרת ליד ההגה בכל שלוש שעות. הגענו אל נמל סודה שבכרתים, נמל המוקף הרים סביב. בכניסתו עומד אי קטן ומבוצר השומר על פתחו. רשת פלדה הנישאת על כדורים צפים נמתחה בפתחו של הנמל, כדי למנוע חדירת צוללות. ראינו בתוך הנמל שתי אניות טבועות עולות באש, תוצאת פעולה מוצלחת של חבלנים איטלקים. התברר לנו, שאניה איטלקית הורידה בלילה הקודם, במרחק של מאות מטרים מהנמל, שלוש סירות קטנות, נושאות חומר נפץ, נהוגות בידי חבלנים. הסירות חדרו במשושים מעל רשת החסימה. בתוך הנמל הונעו מנועי הסירות, והן כוונו אל עבר האניות. כאשר הן קרבו אל מטרותן, קפצו החבלנים האיטלקים למים. שתי אניות נפגעו. שלושת החבלנים נלקחו בשבי. קיבלנו חופשה בשעות הצהריים וביקרנו בעיר חאניה. למחרת, ביום השבת, צ'קו וסם קיבלו חופשה. בדרכם הם נעצרו על-ידי משטרה צבאית אנגלית ויוונית, וזאת כי

מאניות המלחמה וקיבלנו שמונה פצצות עומק, ופצצה אחת באורך של שלושה מטרים. המלחים הסתכלו עלינו כעל מתאבדים. כיסינו את הפצצות בברזנטים. הסודיות היתה מוחלטת. עם רדת החשיכה קיבלנו באחד המחסנים תשע מזוודות, אשר בכל אחת מהן היו שני כובעי עלוקה. אחת המזוודות היתה מלאה בעפרונות שהיה, כך שהיו לנו על הספינה שלושת אלפים ק"ג של חומר נפץ. די היה בכדור אחד או בדפיקה בלתי זהירה, כי לפוצץ את כולנו. הקפטין והמייגור היו עצבניים וחיוורים. כל פקודה היתה מלווה במילת הגנאי "פקן". שתקנו והבלגנו.

הפלגנו לכיוון תעלת קורינת. בכניסה לתעלה, הקפטין ירד בסירה כדי למסור את ניירות המעבר, ואני נהגתי את הספינה בזהירות סביב סביב. לא רצינו שהיוונים יראו את המטען. לאחר קבלת האישור עברנו את התעלה, אשר היתה חצובה ברוחב של כעשרים מטרים. מעל התעלה נמתח גשר עם מסילת ברזל. עגנו בקצה השני של התעלה, במרחק של שני ק"מ מהעיר קורינת. הקפטין והמייגור הלכו לקנות בעיר סירה גדולה. כאשר הם חזרו איתה, התחלנו להכין את הפצצות. אל כל פצצה חיברנו שני כובעי

שיט אימונים בים התיכון, שלמה קוסטיקה יושב במרכז (ללא כובע)

עלוקה. לתוך הכובעים הכנסנו עפרונות שהיה. הורדנו את כל הפצצות החמושות לתוך הסירה וכיסינו אותה בברזנט. במרום טסו כל אותה עת מטוסים גרמניים. ארבעה ימים רצופים גררנו מאחורינו את הסירה. המתחיות גברה מיום ליום, עד אשר ביום חמישי ה-24.4.41, בשעה 06:00 בבוקר, נכנסנו לתוך התעלה. אני והמייגור הטבענו בגרזנים את הסירה באמצע התעלה, וכדי שלא יורגש השינוי, הורדנו את סירת ההצלה שלנו וקשרנו אותה מאחור. כיוונו את עפרונות ההשהיה שיתפוצצו לאחר שבעה ימים, מועד סיום הנסיגה על פי התוכנית.

חזרנו לכיוון אתונה. בדרך ראינו מרחוק אניה עולה בלהבות. התקרבו למקום מעגנו בתרקו-למנו, אך הותקפנו באש מהחוף. הרמנו עוגן והסתלקנו. הגרמנים היו בשערי העיר. נסוגנו דרך האיים. מרחוק ראינו גוף הדומה לצוללת שהולך וקרב אלינו. כיוונו אליו את התותח. היד החזיקה בהדק. אך התברר לנו שזאת ספינת מנוע הנסוגה עימנו. הצבא היווני

תקין, ואנו עזרנו להם לגרור אותה. ביום שישי, ה-18.4.41, חל שינוי בהרכב הצוותים. ציקו ויואל הצטרפו ל"ברברה", אל מוצא ויעקב, ואילו אני וסם נשארנו על "דולפין ו". החילופים בצוותים התחוללו מכיוון שמאז הפלת המטוסים חדלנו להעריך את הקצינים האנגלים והם החלו לשנוא אותנו.

המצב בחזית המלחמה החמיר. בעיר אתונה שרר רעב, תורים ארוכים לחלוקת לחם נראו בכל מקום. היוקר היה איום. פליטים ויתומים הסתובבו בין ההריסות, אך היתה שכבה שהמשיכה לחיות חיי הוללות ושפע.

פגשנו בחיילים יהודים רבים. הידיעות מהחזית היו קשות מאוד. החיילים סיפרו לנו, כי הם שמעו שהבריטים עומדים להשאיר אותם ולהסתלק. הם התחננו בפנינו שנצילם, שנקחם עימנו בספינה, אך לא יכולנו להושיט להם כל עזרה. חרדנו מאוד לגורלם.

בתרקו-למנו הצטרף אל ספינתנו קצין אנגלי בשם סונדרס, אשר היה מומחה לטרפודו. ביום ראשון ניגשנו אל אחת

הפסיק להילחם.

בחצות הגענו לנמל גופיליה. בכניסה בערו שתי אניות שהאירו את החשיכה. הקפטיין ניסה לגשת לחוף, אך הסולם והכבל נתפסו בעוגן של ספינה אחרת והם נקרעו. כשירדנו לחוף, החלה להישמע צפירת אזעקה. הקפטיין עוד הספיק לגשת אל אחת האניות כדי לקבל הוראות. עזבנו את המקום והסתתרנו באחד המפרצים במשך כל שעות היום. בערב חזרנו לנופיליה וראינו את האניה שקיבלנו ממנה אמש הוראות, בוערת. קיבלנו הוראות מאניה אחרת והיה עלינו להמתין. עגנו ליד אחד הכפרים וירדנו אל החוף. מטוסים גרמניים החלו לצלוף על הכפר ללא הבחנה. לפנות ערב חזרנו לנופיליה. בנמל עגנו שש אניות אשר באו לפנות את הצבא הבריטי הנסוג. אנו העברנו בספינתנו חיילים, אשר לא יכלו להתקדם במים הרדודים מהחוף לאניות. בכל העברה העמסנו מאה חיילים. באמצע הלילה, בגלל החשיכה, הקפטיין שניווט את האניה התנגש בשלוש סירות עמוסות בחיילים. אחת הסירות התהפכה על כל חייליה. היה זה מחזה מחריד. החיילים שחגרו על מעילי השינל חגרו קרבי מלא, טבעו תוך שניות. זרקנו למים את כל אמצעי ההצלה אשר היו ברשותנו. לאחר עמל רב הצלחנו להעלות שלושה חיילים על הסיפון.

המשכנו בעבודת ההעברה עד שעה 05:00 לפנות בוקר. האניות הפליגו אל הים לאחר שהשאירו מאות חיילים על החוף. חזרנו אל הכפר אשר עגנו בו אתמול. לא ניתן היה לשוט בשעות היום, כיוון שמטוסים גרמניים הטביעו כל כלי שיט אשר נקלע בדרכם. בערב הפלגנו לכיוון מנוזיה. בדרך פגשנו בספינה מלאה חיילים המנסה להגיע לכרתים. מסרנו להם מזון ומקלע. לפנות בוקר הגענו לקירבת מנוזיה. שלושה עשר מטוסים גרמניים הבחינו בנו, והחלו לצלול לעברנו. החל קרב לחיים ולמוות. פתחנו באש מה"לואיס-גנים". למזלנו היינו קרובים להרים, נתון שהיקשה על המטוסים הגרמניים לתקוף אותנו. תוך כדי הקרב התנגשנו באניה אשר הורידה חיילים על החוף. אך לא קרה דבר. הקרב נמשך רבע שעה. הצמדנו את הספינה אל צלע ההר וירדנו ממנה כדי לתפוס עמדות. כעבור זמן מה חזרו המטוסים הגרמניים ועשו שמות בכל הספינות אשר לא מצאו מחסה. בערב הפלגנו למנוזיה והובלנו חיילים לאניות עד 1 אחר חצות, עת הפלגנו לכרתים. ביום רביעי ה-30.4.41, בשעה 06:00 בבוקר, הגענו לנמל סודה ביי (מפרץ סודה). בנמל פגשנו את יעקב, מוצא, ציקו ויואל על ספינה אחרת בשם "הלן מי". החלפנו סיפורים וחוויות.

ביום שבת ה-3.5.41, הותקפנו על ידי עשרות מטוסים גרמניים. המטרנו אש מעשרות מקלעים. המטוסים צללו ברעש מחריש אוזניים. רוקנתי מספר מחסניות ופצצה אחת

נפלה סמוך אלינו. עם תום הקרב הופיע קפטיין המונד כשהוא חיוור וצנום והצטרף אלינו.

ביום ראשון נערכה עלינו שוב התקפה. למחרת הפלגנו לנמל הרקליון, כשסופת חול חזקה כיסתה את הסיפון ביום שלישי הפלגנו לעיר חאניה. מצב מנוע הספינה שלנו היה גרוע ביותר. והיה נחוץ לשפצו. סם הזהיר את הקפטיין שאנו עוד עלולים להיתקע באמצע הדרך, הוא הציע שנפליג למצרים לשם שיפוץ, אך הקפטיין מצא מכונאי מחיל ההנדסה וביחד התחלנו בעבודת התיקונים. שהינו בחאניה במשך שבוע ימים. כל ערב ירדנו אל העיר ולנו בבית מלון.

ב-9.5.41 העבירו את סם אל שאר החברים בספינה אחרת. במקומו השאירו את המכונאי האנגלי, ואני נותרתי יחידי בין הגויים. הייתי מדוכא, לא נשאר לי עם מי לדבר. דמעות זלגו מעיני. המייגור בא לנחמני. אמרתי לו, כי לא ייתכן שישאירו אותי לבדי, ללא אדם קרוב שאוכל לדבר אליו. ביקשתי שיעבירוני, הוא הבטיח לעשות זאת בזמן הקרוב ביותר. התקפות הגרמנים על האניה נמשכו יום יום, וקשה היה לי לשאתן לבד. ביום ראשון ה-18.5.41 הודיע לי הקפטיין שאני עובד אל חברי בסודה. הוא לקח ממני את ה"פיי-בוק" (פנקס התשלומים), נתן בידי מכתב אל המחלקה בסודה, ושמונים דרכמות.

ספינת המחלקה בשם "איוס", בפיקודם של הקפטיין היווני ורגוס והקפטיין האנגלי אלנבק, עמדה להפליג לסודה נפרדתי מ"דולפין II" ואנשיה. קפטיין קמברלדג', מייגור קמברלדג', קפטיין המונד, סונדרס, המכונאי סגילה ואייזק המלח, שבא במקומי, ועליתי על "איוס". שני סרג'נטים סיפרו לי, שכל חברי למחלקה הפליגו למצרים, והם מתפללים שהקצינים שלי, אף על פי שידעו זאת, שלחו אותי לסודה.

הבנתי כי הופקרתי על ידם, וחרה לי שהם לקחו ממני את פנקס החייל והשאירו אותי ללא כל תעודה מתאימה. אך בכל זאת שמחתי שנפטרתי מהם, והיתה לי הרגשה שניצלתי ממוות. (לאחר סיום שליחותי התברר לי, שהם הפליגו למצרים, בדרך התקלקל המנוע. האנגלים מצאו ספינה אחרת, ואת "דולפין II" הם הטביעו. בהמשך דרכם למצרים, פגע בספינתם מטוס גרמני. מייגור קמברלדג' וסונדרס נהרגו).

ביום שני בערב הפלגתי ב"איוס", אשר היתה ספינת טיולים של ראש ממשלת יוון. מהירותה היתה ארבעה מילין לשעה,

את שני החיילים היהודים נגרין ואייזנברג, שהיו קשורים למחלקה. שלושתם עברו את ספינתנו. קיבלתי את התפקיד של הכנת הספינה להפלגה למצרים. מילאתי את הטנקים במים ודלק. תיקנתי בעזרת יוני את המפרשים הקרועים. הכנתי את המפות, והמתנו ליד הרציף.

האויב השתולל באוויר. בתי העיר עלו באש אחד אחר משנהו. הספינות שעגנו בנמל, טבעו לפי סדר. הספינה שלנו עדיין לא נפגעה. ניסינו להסתתר במקלטים שעל החוף, אך לא יכולתי לשמוע את בכי הנשים וצרחות הילדים שהיו שם, והעדפתי לחזור אל הספינה.

ביום שבת ה-24.5.41, בשעות הצהריים, החלה לנשוב רוח חזקה, ספינתנו נחבטה ברציף, אני ושני החיילים היהודים, חיזקנו את החבלים וקשרנו היטב. לפתע הופיעו מעלינו שני מטוסים אשר הטילו את מטענם. פצצה אחת נפלה כעשרים מטרים לפני הספינה והרסה מחסן על הרציף. פצצה שנייה נפלה על הרציף, שלישית נפלה למים כשני מטרים מהדופן שלנו, והריבעת נפלה למים במרחק של שלושה מטרים מהירכתיים. מיד זינקנו אל קרקעית הספינה ונשכבנו. זמזומים מחרידים ורעש פצצות, יותר מכל מה שהורגלתי עד כה, הודיעו על קיצי. קראתי לאלהים בעיניים עצומות. לפתע הכל השתק. פקחתי את עיני וניסיתי לנענע את אברי. לא האמנתי שאני שלם. עשן סמיך החניק אותי. שמעתי פרץ מים מתחתית הספינה, הוצאתי במהירות את חפצי האישיים שהיו תמיד ארוזים, וברחנו אל החוף. כעבור שעה קלה טבעה הספינה.

קיבלנו פקודה לעבור אל הספינה "הלן מי" ולהפליג איתה לצידו השני של האי כרתים, ולחכות שם לשאר קציני המחלקה. צוותה של "הלן מי" כלל ארבעה יהודים, שני סרג'נטים אנגלים, קפטין ורגוס היווני, מכונאי ולשלושה אנשים נוספים. כולנו השתייכנו לאותה מחלקה.

שטנו לאורך החוף בכיוון צפון מערב. סערה חזקה התחוללה. הייתי תורן על ההגה בלילה למשך שלוש שעות. זרקתי את חבל מד המהירות ונוכחתי לדעת שאנו שטים במהירות של שמונה מילין לשעה. היה קשה לעצום את העיניים, הכול חרק ורעש. צלחות, מזלגות, כפות ובקבוקים, חריקת התרנים שחשבו להישבר והמנוע שחשב להתבקע.

ביום שני בבוקר הגענו לצידו השני של האי כרתים, נצמדנו להר וירדנו לחוף. במשך היום הסתתרנו במערה, ובלילה חזרנו ללון בספינה. מטוסי האויב תקפו ללא הרף. לא ידענו מה יהיה גורלנו. פסק החשק לאכול, להתרחץ או להתגלח. הנענו לאדישות.

ביום רביעי בבוקר שלחנו את נגרין ואייזנברג אל החוף, להביא ידיעות על המצב. אייזנברג מצא אופנוע ורכב עליו

אך עם מפרשים היא הגיעה לשבעה מילין. בזמן ההפלגה אספנו סירה צהובה שהיו בה שני טייסים גרמנים. רציתי להרוג אותם, אך הקפטין לא נתן לי לקחון אותם בשבי. כל הלילה הפלגנו לכיוון האניה בזמן ההפלגה חלפו מעליו גלים גלים של מטוסים גרמניים.

בבוקרו של יום שלישי ה-20.5.41, כאשר היינו בקירבת האניה, החלו לחוג מעלינו מטוסים גרמניים בגובה נמוך, באזהרה לעצור. המלחים היוונים צעקו והתמרדו, הם טענו, שיש להם נשים וילדים, ואין הם רוצים למות. הם הטילו עוגן. כולנו נכנסנו אל סירת ההצלה והפלגנו לחוף. לקחתי עימי את הדברים היקרים לי ביותר. תמונות, ספר תנ"ך, אקדח המאוזר. רובה וחגורת כדורים. שני הסרגנטים פקדו עלי להישאר על החוף ולשמור על הספינה, ולאחר מכן הם הסתלקו. מספר יוונים התקרבו אלי, סקרו אותי וחשבוני לגרמני. הם צעקו לעברי: "גרמן יו גרמן", וביקשו ממני ניירות, אך לא היה לי מה להראות הם רצו להתנפל עלי. לפתע הופיע קצין יווני, דיברתי עימו צרפתית והסברתי לו את מה שיכולתי, והם עזבוני לנפשי.

בצהריים הופיע קפטין ורגוס הלכתי איתו למסור את מכתב ההצבה במיפקדה. בדרכנו נאלצנו לתפוס מחסה מספר פעמים כאשר מטוסים גרמניים צלפו על העיר. כך נעצרנו מספר פעמים על ידי חיילים ששכבו בתוך תעלות ברחובות. הגענו לבניין המיפקדה. בפתח התגוללו ערימות נשק וכדורים. הבניין היה ריק לגמרי, ללא נפש חיה. כולם ברחו למקלטים. אפילו המיטות בחדרים היו עדיין הפוכות.

התגלחתי בשלווה כאשר בחוץ נפלו פצצות על העיר. אחר הצהריים החלו הקצינים לחזור אל הבניין. הבית התמלא חיש קל ברעש והמולה. גויסתי לסדר את החדרים והמיטות ולקלף תפוחי אדמה במטבח.

פגשתי את מייגור פירה ומסרתי לו את המכתב. לאחר זמן מה קיבלתי הוראה לעלות על הספינה "איוס" ולהצטרף אל צוותה. חזרתי אל מקום מעגן הספינה ונשארתי לשמור עליה לבדי. לפתע הופיעו מטוסי האויב והמטירו אש. נשכבתי על האדמה וראיתי כיצד הקליעים, הנתקעים באדמה, מתקרבים אלי. חשבתי שקיצי בא, אך לא נפגעתי. בלילה עלינו על "איוס" ונכנסו איתה לנמל האניה. בנמל פגשתי את חברי סם בתוך הספינה "הלן מי" ויחד עימו

לחפש את קציני המחלקה. נגרין מצא את קפטין טילמן והביאו אלינו. הוא סיפר לנו, שהאניה נכבשה. ושבוערבי יגיעו אניות לחלץ את החיילים.

לפנות ערב הקפטין אלנבק, סם ושני קצינים ירדו בסירת ההצלה הקטנה לכפר הקרוב, שהיה במרחק של שלושה ק"מ מאיתנו, אנו, הנשאים הרגשנו מין חרדה חששנו שהקצינים עומדים לעזוב אותנו לנפשנו. אך הם חזרו בחצות, ואני וסרגנט סמסון נשלחנו אל אותו הכפר להביא משם את מייגור פירה. לאחר חצי שעה של חתירה הגענו לכפר וראינו שם אניות מלחמה בריטיות מעמיסות חיילים. ירדנו אל החוף, אך לא מצאנו את המייגור פירה. חזרנו לספינת האם שלנו "הלן מיי", אך ספינתנו נעלמה. היה לילה חשוך מאוד. חשבנו שעברנו על פניה ולא הבחנו בה. צעקנו וקראנו בכל כוחנו.

הבני כי "הלן מיי" הפליגה לדרכה ואנו נעזבנו לנפשנו. חזרנו אל הכפר במהירות, כדי להספיק לעלות על אחת האניות. אך הן כבר הרימו עוגן והפליגו. עמדנו מיואשים ואלפי מחשבות במוחנו, כשלפתע ראינו את ספינתנו "הלן מיי" עומדת שקטה ונבוכה, ריקה מכל נוסעיה. התברר לנו, שהקפטין אלנבק הוכרח להוביל בה חיילים מהחוף אל האניות. וכאשר גם הוא רצה סוף סוף להתפנות על אחת האניות, הוא צווה לחכות ללילה הבא להמשך ההעברה.

הפלגנו למקום מעגננו הקודם, ובמשך כל שעות היום הסתתרנו במערה. מרחוק ראינו כיצד הגרמנים מפציצים את הכפר. בערב יום שישי ה-29.5.41, החליט הקפטין אלנבק לנטוש במקום את "הלן-מיי". השארנו עליה ארבעה מקלעים, רובים מכודנים, כדורים, אוכל ובגדים. עלינו כולנו על הסירה הקטנה והפלגנו אל הכפר. בשעה 23:00 בלילה הגיעה שיירה של אניות. אנו עלינו ראשונים על האניה PHOEBE. את הסירה הקטנה דחפנו ברגלינו הצידה. לפנות בוקר הפלגנו מצרימה. היתה זאת שיירת הניצולים האחרונה שפונתה מכרתים. אחת-עשרה אניות שטו יחד בשיירה. בבוקר דלקו אחרינו מטוסי האויב. במשך כל זמן ההפלגה הודיע הרמקול כיצד עלינו לנהוג. המלחים נעלו את התאים הרמטית כדי שבמקרה שאחד מהם ייפגע, הוא לא יציף את שאר התאים. התותחנים טענו את תותחי הנ"מ וירו לעבר המטוסים. האניה רעדה ממשחי האש עד שקשה היה להבחין אם זאת פצצה הנופלת עליה אם לאו. הדבר עיצבן מאוד את החיילים שהיו בלאו הכי מרוטים. עשרות פצועים שכבו מסביב מוכי הלם.

פגשתי מספר חיילים יהודים שסיפרו לי, כי לא נתנו להם לעלות על האניות. הם התחננו ובכו, אך ללא הועיל. רק מי שהתחזה לפצוע עלה, וכך ניצל.

לא ידעתי מה עלה בגורלם של חברי. האניה שטה במהירות

של עשרים מיל לשעה, וכאשר התקרבו למצרים הגברנו את המהירות לארבעים מיל לשעה. בשעות הלילה הגענו לנמל אלכסנדריה. ירדנו אל החוף, ומכונת צבאית הובילה אותנו לבית - הספר הצרפתי שבעיר. קפטין אלנבק הביטיח לבוא למחרת לקחתנו. נשארתי ללון במקום. בבוקר איש לא בא לקחתנו. במשך שלושה ימים נשארתי בבית-הספר, שהיה מקום ריכוזם של החיילים היוונים. מרבית הזמן ישנתי וחלמתי חלומות זוועה מהמלחמה. התאוששתי במקצת. ביום שלישי בא אלי סם, שחיפש אותי ביחד עם קפטין ורגוס והסרג'נט. הם קיבלו רשות להוציאני ליום אחד, מכיוון שנרשמתי כיווני ואי הסדר היה גדול. טיילנו בעיר ובילינו בבית קפה. בערב חזרתי למחנה הריכוז של היוונים.

ביום רביעי בבוקר הועברתי ברכבת עם שאר היוונים לקהיר, תחת משמר של המשטרה הצבאית. כל הסברי שאינני יווני, לא הועילו. בקהיר הובלנו לתערוכה, שם ריכזו את כל היוונים. קיבלתי מיטה, מזון, שמיות, פיג'מה ושקית עם כלי גילוח. למחרת בבוקר הגיע סם לקהיר ושיחרר אותי.

נסעתי עימו לבניין המיפקדה. נאמר לנו לחזור למקום אחר הצהריים כדי לצאת במונית לארץ. בשעה 16:00 אחר הצהריים הצטרפתי למונית של קצינים בריטים. היו להם הרבה מזוודות, כך שלסם לא היה מקום והוא נאלץ לנסוע ברכבת יחד עם נגרין ואייזנברג. עזבנו את קהיר, ובשעה 22:00 הגענו לתעלת סואץ. לכל אורך הדרך היו פזורים מחנות צבא, ובכל מקום בדקו את ניירותנו. לנו באיסמעיליה ולמחרת, ביום שישי 6.6.41 חצינו את גבול מצרים ונכנסנו לארץ ישראל. נסענו דרך באר שבע ובצהריים הגענו לירושלים. נכנסנו לבניין המיפקדה. עברתי תחקיר, ושם הודיעו לי שמייג'ור קמברלדג' וסונדרס נהרגו. הרובה נלקח ממני, אך חגורת הכדורים נשארה על גופי.

בתום התחקיר הוסעתי במונית אל החבר זסלני. מסרתי לו דו"ח על קורותי. לאחר מכן עליתי על אוטובוס ונסעתי לתל-אביב. פגשתי את צ'קו, הוא סיפר לי, שלפני שלושה שבועות יצאו עשרים ושלושה חברים מהקורס לבצע פעולות חבלה בטריפולי שבלבנון, ועד היום הם לא שבו, וכולם מודאגים מאוד.

נפגשתי עם אהרון לישבסקי. סיפרתי לו את כל הקורות אותי, והחזרתי לו את אקדח המאוזר. חזרתי אל משפחתי ואל הקיבוץ, והיה נדמה לי כי כל זה לא היה אלא חלום. ■

המסתערבים הראשונים בתל-אביב יפו

יהושע קלש

הצליחו בעזרת רימונים לגרום לאבידות כבדות לתוקפים ובכך לסכל את כיבוש השכונה. שני בחורים, יעקב קלש ושמאל ממרוד ילידי דמשק, מסתערבים ששרתו ב"מחלקה השחורה", נשלחו ליפו כדי לאתר את עמדות הירי מיפו לכיוון רחוב אלנבי והטיילת. לאחר שהם נכנסו ליפו והחלו לדווח, הם נתקלו בערבי שהכיר את ממרוד ודיווח למשטרה. שני הבחורים נסו על נפשם, אך במרדף אחריהם קלש הצליח להמלט בעוד ממרוד נתפס. בחקירתו טען שהמלשין מעליל עליו שהוא יהודי משום שהוא חייב לו כסף בעוד שהוא מוסלמי כדת וכדין.

ממרוד הובא למסגד והשיח' הורה לו להתפלל. מאחר שהתפלל כדת וכדין, הניח השיח' שהוא כנראה מוסלמי ויהיה זה חטא כבד אם יהרגו מוסלמי על לא עוול בכפו. כמובן, ניתן להחזיקו במאסר אם הוא עבריין. קלש מיד דיווח על דבר מאסרו של ממרוד לאנשי ההגנה בתל-אביב, שהחליטו לתקוף את תחנת המשטרה כדי לשחררו. בלילה פרצו אנשי הפלמ"ח ליפו, שחררו את הבחור ושרפו את תחנת המשטרה.

יעקב קלש ז"ל, בקורס הצניחה הראשון בצה"ל

על פי מיטב ידיעתי, יוצאי דמשק ששרתו במחלקת המסתערבים:

שלם כאמל מואס,	יעקב ז'ק סעד,
ברוך שמא,	אליהו מוסרי,
יהושע קדם (מזרחי),	שמואל (סמי) ממרוד,
משה סעדה,	יעקב סקאל,
אמין פלאח,	שלמה צאלח,
יוסף קוסטיקה,	שלמה קוסטיקה,
רחמים קוסטיקה,	יעקב קלש,
אליהו ריקה,	גמליאל כהן,
אלי דנה,	יצחק יפה,
לאה קוסטיקה - היתה מורה לערבית	
עמליה ריקה - עסקה בהאזנות סתר ואיסוף מודיעין	

עם החלטת האו"ם על חלוקת הארץ החלו ערביי יפו לירות על תל אביב וערביי סלמה צלפו על שכונת התקווה. בהמשך, היתה אף התקפה רבתי על השכונה בניסיון לכבוש אותה. כוחות ההגנה והאצ"ל בתוך השכונה פנו לקבלת עזרה מתל אביב. אולם, הבריטים מנעו כל אפשרות מעבר תגבורות לשכונה בחסימתם את הגשר הצר מעל נחל איילון (המוסררה) שהיה החיבור היחידי של השכונה לתל אביב. ללא תגבורת, לא היתה למגיני השכונה יכולת למנוע את התקרבות התוקפים לשכונה, כאשר הגיעו הערבים לנסות לכבוש את שכונת התקווה והגיעו כבר לקטע של רחוב אצ"ל פינת דרך ההגנה וצעקו "אידיבח אל יהוד" הם

חברים יקרים,

במסגרת מאמצינו לתיעוד ושימור קורות קהילת יהודי דמשק,
אנו פונים אל חברינו, קוראינו ואל כל יוצאי דמשק בישראל ובתפוצות,
להעביר למערכת מכאן ומשאם,
את סיפורי קורותיהם וחוויותיהם האישיות
והמשפחתיות במהלך חייהם בדמשק,
בדרך עלייתם ארצה
ובמהלך קליטתם והשתרשותם בארץ.

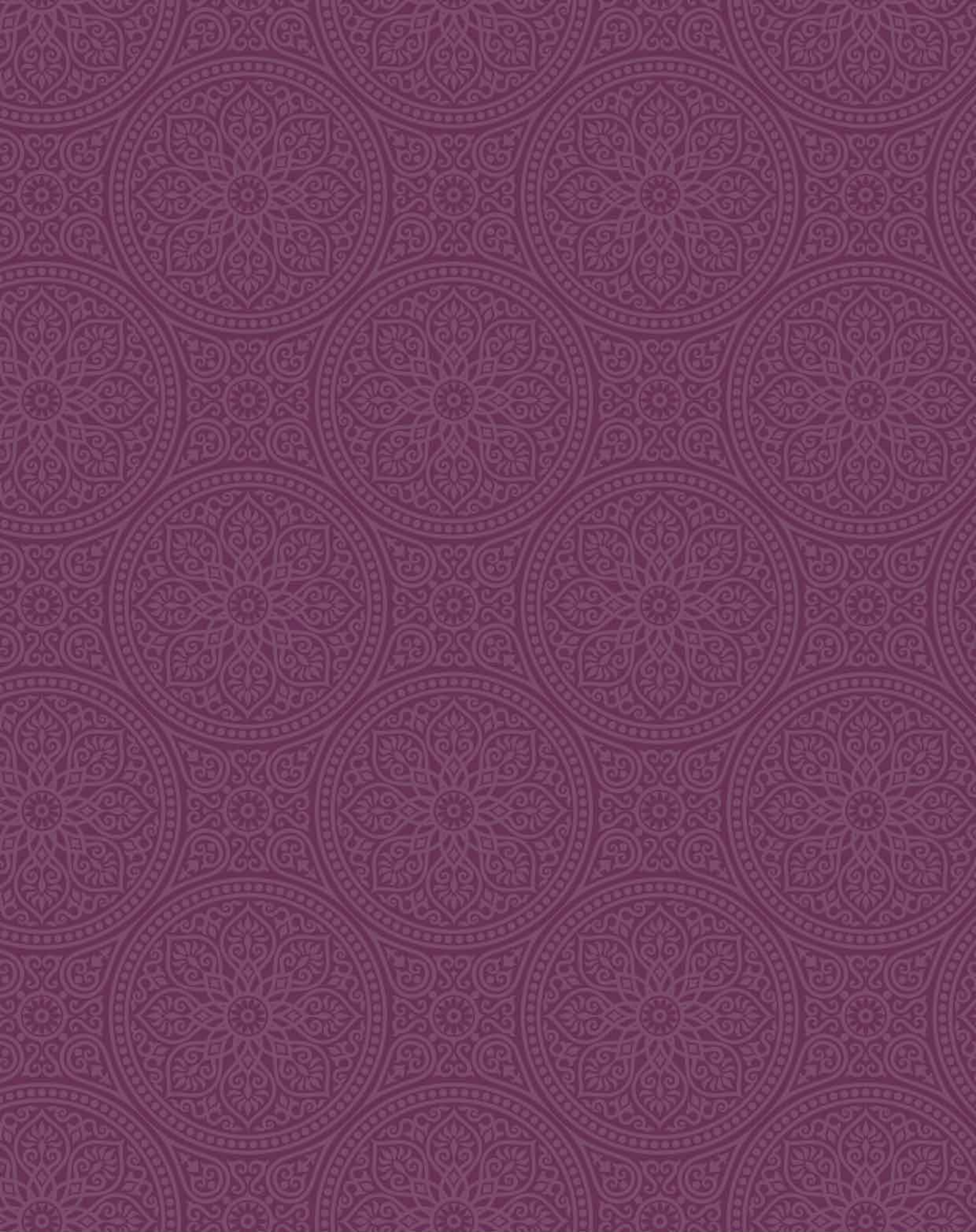
רצויות מאד תמונות מהשכונה היהודית, רחובותיה, סמטאותיה,
בתיה, אנשיה וההתרחשויות בתוכה וסביבה.

החומר ישמר לדורות בעלונים ובאתר האינטרנט "מכאן ומשאם".

אנא עשו את המאמץ להעלאת הדברים בכתב לפני שישכחו ויאבדו.

בתודה,

ארגון יוצאי דמשק בישראל

מבאן ומשאם
כתב העת למורשת יהדות דמשק